

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

Romana Schichová

**Využití regionálních folklorních prvků severní
části Malé Hané ve výuce na 1. stupni ZŠ**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem zadanou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené pramenů a literatury.

V Olomouci dne 11. 04. 2017

.....

podpis

Děkuji Mgr. Jaromíru Synkovi, Ph. D. za odborné vedení diplomové práce, poskytování rad, konzultací a materiálůvých podkladů. Dále bych ráda poděkovala všem učitelům 1. stupně základních škol, kteří mi pomohli při získávání potřebných informací ke zpracování výzkumného šetření a samozřejmě také své rodině za podporu při studiu.

Obsah

Úvod.....	7
1. Vymezení základních pojmů	10
1.1 Region.....	10
1.2 Folklor.....	10
1.3 Regionální folklorní prvky.....	11
2. Základní informace o regionu Malá Haná	12
2.1 Charakteristika území	12
2.2 Lidové zvyky a tradice na Malé Hané	13
2.2.1 Kroj.....	13
2.2.2 Vybrané tradice a zvyky napříč rokem na Malé Hané	15
2.2.3 Pohádky a pověsti Malé Hané	17
2.2.4 Lidové písně a tance	21
2.2.5 Nářečí.....	26
2.3 Významné památky a zajímavosti severní části Malé Hané.....	28
2.3.1 Poutní místo Kalvárie Jaroměřice.....	28
2.3.2 Městská věž a synagoga v Jevíčku	29
2.3.3 Arboretum Borotín.....	30
2.3.4 Moravské kartografické centrum, kostel sv. Jiří a Hradisko Velké Opatovice	30
2.3.5 Sklárný Úsobrno	32
2.3.6 Františkův a Antonínův pramen v bývalých lázních Velká Roudka	32
2.3.7 Zřícenina hradu Cimburk Městečko Trnávka	33
3. Osobnosti regionu Malá Haná a jejich sbírky.....	34
3.1 Oldřich Sirovátka.....	34
3.2 Bedřich Štrébl	35
3.3 Jaroslav Mackerle	35
3.4 František Továrek.....	36
3.5 Pavla Vacová.....	37
3.6 Josefa Kalabusová.....	37
3.7 Zdenka Jelínková	38
3.8 Jaroslav Křička	38
3.9 Emil Tutsch.....	39
3.10 František Soška	40
4. Projekt.....	41
4. 1 Anotace	41
4. 2 Základní informace o projektu.....	41

4.3 První třída – plán aktivit	42
4.4 První třída – český jazyk.....	42
4.5 První třída – hudební výchova	45
4.5 První třída – výtvarná výchova	47
4.6 První třída – prvouka	49
4.7 První třída – vycházka	50
4.8 Druhá třída – plán aktivit	51
4.9 Druhá třída – český jazyk	52
4.10 Druhá třída – hudební výchova.....	54
4.11 Druhá třída – výtvarná výchova.....	56
4.12 Druhá třída – prvouka	56
4.13 Druhá třída - exkurze	59
4.14 Třetí třída – plán aktivit	60
4.15 Třetí třída – český jazyk.....	61
4.16 Třetí třída – hudební výchova	63
4.17 Třetí třída – výtvarná výchova.....	65
4.18 Třetí třída – prvouka	66
4.19 Třetí třída - exkurze	67
4.20 Čtvrtá třída – plán aktivit.....	69
4.21 Čtvrtá třída – český jazyk	69
4.22 Čtvrtá třída – hudební výchova.....	71
4.23 Čtvrtá třída – výtvarná výchova.....	74
4.24 Čtvrtá třída – přírodověda.....	75
4.25 Čtvrtá třída – vlastivěda.....	76
4.26 Čtvrtá třída - vycházka.....	78
4.27 Pátá třída – plán aktivit	79
4.28 Pátá třída – český jazyk	80
4.29 Pátá třída – hudební výchova.....	83
4.30 Pátá třída – výtvarná výchova.....	84
4.31 Pátá třída – přírodověda.....	86
4.32 Pátá třída – vlastivěda	87
4.33 Pátá třída - exkurze	88
5. Realizace vybraných částí projektu v praxi a sebereflexe	90
6. Výzkumné šetření	92
6.1 Výzkumný vzorek.....	92
6.2 Výzkumná metoda	92
6.3 Hypotézy.....	93

6.4. Analýza zjištěných dat	93
6. 5 Vyhodnocení platnosti hypotéz a závěr výzkumného šetření	109
Závěr	110
Literatura a prameny	111
Seznam tabulek	118
Seznam grafů	119
Obrázky.....	120
Anotace	121
Seznam příloh	123

Úvod

„Není lepší hódolíčko od Boskovic po Jevíčko.“¹

Přestože naše republika není nikterak velká, můžeme se pyšnit nemalým folklorním bohatstvím. Každá z oblastí se může pochlubit vlastním folklorem, kterým se odlišuje od ostatních. Je jen na nás, abychom toto bohatství pomohli zachovat i pro budoucí generace. Speciálně tedy my, učitelé, ať už stávající či budoucí, můžeme ovlivnit nemalé množství jedinců. Měli bychom dbát na to, aby si žáci pěstovali pozitivní vztah ke svému regionu již od nejútlejšího věku a zařazovali jsme téma regionu do výuky co možná nejčastěji.

Ke své diplomové práci jsem si vybrala region Malá Haná, místo, kde jsem se narodila a doposud žiji, konkrétně jeho severní část - okolí Jevíčka a Velkých Opatovic. Všimla jsem si, že mladí lidé nemají zájem o folklor regionu, v němž žijí, často se setkávám i s negativními názory na lidovou tvorbu a folklor obecně, zapomíná se na kulturní dědictví, které je udržováno při životě pouze folklorními soubory a kroužky. Kde kdo vypráví o dovolené v zahraničí, kde byl a co tam všechno viděl, ale málokterý člověk už dokáže říct zajímavost o místě, které považuje za domov, netuší, jak se jmenuje socha nebo komu je zasvěcený kostel, kolem kterého chodí denně do práce. Není to škoda? Právě proto chci významným památkám, institucím a místům v regionu Malá Haná, která stojí za povšimnutí, věnovat pozornost v jedné z následujících kapitol.

Práce je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a část výzkumnou, tedy výzkumné šetření. V teoretické části své práce bych se nejdříve chtěla věnovat vytyčení základních pojmů, jako je region, regionální a folklorní prvky. Také bych ráda zmínila několik významných osobností regionu, představila jejich sbírky s lidovou kulturou, písněmi, říkadly a tanci. Speciální prostor bych poté chtěla věnovat osobě Emila Tutsche, vlastivědného pracovníka, učitele a jeho sbírce Bylé – nebylé. Emil Tutsch během svého života zaznamenával vše, co kolem sebe slyšel nejen ve městě Jevíčku, kde prožil velkou část svého života, ale i v rodné Unerázce a dalších obcích regionu Malá Haná. Vznikla tak sbírka básniček, škádlivek, rčení a pořekadel, přirovnání, přísloví, pranostik, her, zvyků a pověr, pověstí, pohádek a příhod. Tato sbírka kromě 300 výtisků, kterou pořídil vlastivědný kroužek

---

¹ ŠTRÉBL, Bedřich. *V té naší dědině: kytička malohanáckých písní z Cetkovic*. Adamov u Brna: Závodní klub ROH Adamovských strojírů, 1964, str. 5. Vlastivědná knižnice časopisu Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí.

při závodním klubu ROH MŠLZ, nebyla dosud ve výuce použita a byla by ohromná škoda, když by se na ni zapomnělo.

Součástí diplomové práce bude vypracovaný projekt pro žáky 1. - 5. třídy, ve kterém se budu snažit co nejlépe využít regionálních folklorních prvků severní části Malé Hané. Vybrané části projektu poté ověřím s žáky 1. stupně v praxi a následně provedu sebereflexi. Díky projektu bych chtěla svou troškou přispět k udržování tradic, zvyků a vůbec získání povědomí o regionu Malé Hané. Také chci poskytnout učitelům 1. stupně nové nápady, náměty a materiály, které mohou využít ve vyučování, aby mohli svým žákům přiblížit region, jejich domov a ukázat, že věnování se folkloru nemusí být nudné a stereotypní. V neposlední řadě využiji toto bádání k vlastnímu poučení se o regionu.

Výzkumným šetřením bych chtěla zjistit stav využívání regionálních folklorních prvků regionu ve výuce na vybraných školách severní části Malé Hané a zmapovat povědomí učitelů o regionu, v němž učí.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Vymezení základních pojmů

Tato diplomová práce se bude zabývat regionem Malá Haná a využíváním regionálních folklorních prvků dané oblasti ve výuce, proto je nutné si definovat pojmy, které budou užity v následujícím textu – region, folklor a regionální folklorní prvky.

1.1 Region

Ve Všeobecné encyklopedii je region definovaný jako: „*územní celek, který má svůj osobitý kulturní, společenský a historický vývoj, jenž je dále ovlivněn přírodními podmínkami a určitými kulturními a hospodářskými vztahy*“.² V akademickém slovníku cizích slov nacházíme definici regionu jako: „*geopoliticky vymezená oblast, kraj, území; lexikální původ slova vychází z latinského regio*“.³ Slovník cizích slov definuje region pouze stručně jako: „*určité území, vymezenou oblast, kraj*“.⁴

Definici regionu nacházíme také v Geografickém terminologickém slovníku: „*Region – vymezený územní komplex krajinné sféry s určitou jednotností vybraných složek. Rozeznáváme dva základní typy:*

- a) *region homogenní – vyznačuje se stejnorodostí svých vlastností,*
- b) *region heterogenní – kvalitativně nestejnorodý, má však funkční jednotnost (spádových center, uzlů apod.)*“⁵

1. 2 Folklor

V publikaci Lidová kultura nalezneme definici folkloru jako: „*[...]osobité, formálně a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické kultury, závislé na tradování a těsném spojení se způsobem života, zvyklostmi a myšlením venkovského zemědělského obyvatelstva i městského lidu*“.⁶

---

² ABRAHÁMOVÁ A KOL. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996. Encyklopedie Diderot. ISBN 80-85841-31-2.

³ PETRÁČKOVÁ A KOL. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995, str. 653.

⁴ KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 2005, str. 622.

⁵ HAVRLANT, Miroslav. *Geografický terminologický slovník*. 1. vydání. Ostrava: Pedagogická fakulta v Ostravě, 1982, str. 187.

⁶ BROUČEK, Stanislav; JEŘÁBEK, Richard. *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a*

Leščák a Sirovátka definují folklor takto: „*Folklor je součástí širšího systému kultury, kterou označujeme například jako lidová kultura či tradiční lidová kultura. Je to část kultury, kterou tvořily lidové vrstvy, a která je silně vázána na tradici.*“⁷

1.3 Regionální folklorní prvky

„*Regionálním prvkem rozumíme doklad společensko - ekonomického dění spolu s přírodními jevy, jež blíže charakterizují a dokumentují zvláštnosti určité oblasti.*“⁸

Regionální prvky můžeme rozdělit na:

- 1. geografické** - mezi které řadíme geomorfologické útvary, terénní zvláštnosti, strukturaci říční sítě a vodstva, přírodní útvary, výskyt druhů rostlinstva a živočišstva, zejména v prostorech chráněných lokalit
- 2. sociální** - zahrnující sociální zvláštnosti geografické oblasti, kterými se od sebe liší oblasti průmyslové a zemědělské (charakteristické stavby, objekty, zařízení, terénní úpravy)
- 3. populační** - souvisí s hustotou osídlení a znaky, jež sebou nese tato skutečnost (sídelní síť, katastrální plány, plány obcí, mapy regionů, krajů)
- 4. ekonomické** - informují o hospodářském potenciálu oblasti
- 5. komunikační a kulturní** - podávají svědectví o mezilidských vztazích a bohatosti národní, lidové kultury.⁹

Slezska. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1450-2, str. 219.

⁷ LEŠČÁK, Milan; SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982. ISBN 73-107-82.

⁸ POVOLNÝ, František. *O regionalismu*. Brno: Sborník KSS, 1968, str. 1 – 2.

⁹ VAVRDOVÁ, Alena. *Didaktika vlastivědy 2009*. str. 55 – 56

2. Základní informace o regionu Malá Haná

2.1 Charakteristika území

V severozápadní části Moravy, na rozhraní okresů Svitavy, Blansko a Prostějov se nachází nevelký region Malá Haná. Rozkládá se na území od Boskovic, přes Jevíčko až k Městečku Trnávka a je přechodnou oblastí k známější oblasti Hané, od které má region Malá Haná odvozený název kvůli podobnosti úrodné zvlněné krajiny a typu pěstovaných plodin. Nejstarší záznam o regionu Malá Haná můžeme najít v kronice vesnice Světlá, kde její autor uvádí: „*Nachází se v rovném a úrodném položení, takže tato krajina pro svou úrodnost' a rovnou polohu malou hanou nazývána jest.*“¹⁰

V kartografickém centru města Velké Opatovice je k vidění mapa z 19. století, kde je poprvé vyznačeno území Malé Hané a název Malá Haná se tak stává oficiálním zeměpisným označením.¹¹

Jaroslav Mackerle vymezil region Malá Haná těmito vesnicemi a obcemi: Bačov, Chrudichromy, Sudice, Vážany, Knínice, Šebetov, Vanovice, Drválovice, Paměťice, Světlá, Cetkovice, Borotín, Uhřice, Biskupice, Jaroměřice, Vrážné, Bezděčí, Lazy, Mezihoří, Unerázka, Trnávka, Derflík, Chornice. Také osady přidružené k obcím - Podolí, Vísky, Kladoruby, Svárov, Kochov, Frýdlant, Velká a Malá Roudka, Skočova Lhota, Brťov, Smolná, Malonín, Bělá, Rozstání, Radkov, Bohdalov, Petrůvka, Pěčíkov, Plechtinec, Vranová Lhota, Stará a Nová Roveň, Hartinkov, Vysoká, Trpín, Ošíkov, Kladky, Březinky, Nectava, Chobyň, Dzbel, Šubiřov, Nový Dvůr, Úsobrno, Pohora, Novosady, Horní Štěpánov, Kořenec, Benešov, Pavlov, Okrouhlá, Buková, Vratíkov, Velenov, Hrádkov, Valchov, Žďárná, Suchý, Protivanov, Jevíčko, Velké Opatovice, Letovice a Boskovice. Avšak tohle vymezení již není aktuální, jsou tu jmenovány obce, které jsou dnes již zaniklé nebo součástí jiných obcí.¹²

---

¹⁰VÁLKA, Miroslav. Malá Haná. Poznámky k vývoji a formování regionu. In: *Vlastivědné listy Boskovicka*. Číslo 4, prosinec 2009, ročník 17, str. 4.

¹¹ŠEMBERA, Vojtěch Alois. *Mapa Země Moravské. S částmi pohraničními Slezska, Čech, Rakous i Uher*. Vídeň 1881. Uloženo v Kartografickém centru města Velké Opatovice. Sig. F456.

¹²MACKERLE, Jaroslav. *Letopisy města Jevíčka*. Brno: Krajské nakladatelství v Brně, 1958.

Na webových stránkách regionu Malé Hané nacházíme aktuální výčet vesnic a obcí: Borotín, Cetkovice, Malá Roudka, Světlá, Šebetov, Uhřice, Úsobrno, Vanovice, město Velké Opatovice, také přidružené osady Skočova Lhota, Drválovice, Bezděčí, Brťov, Korbelova Lhota, Svárov a Velká Roudka. Největším městem a také kulturním centrem této oblasti je město Jevíčko.¹³

2.2 Lidové zvyky a tradice na Malé Hané

2.2.1 Kroj

Kroj je lidový oděv typický pro určitou oblast, či území. Je to významný prvek každé lidové kultury. Mezi kroji jednotlivých oblastí můžeme pozorovat jisté odlišnosti. Liší se svou barevností a zdobením. Čím barevnější a zdobnější kroj je, tím mluvíme o bohatší oblasti. Kroje můžeme rozdělit také podle funkce, a to na: pracovní, všední, sváteční a obřadní. Podoba kroje také odráží společenské postavení nositele v obci. Bohatší vrstva užívala dražší materiály, chudší obyvatelstvo si nejprve vystačilo se lnem, později s vlnou.

Zdeňka Herčíková ve své práci popisuje oblast Malé Hané jako: „*Konec chleba – začátek kamení.*“¹⁴ Což znamená, že malohanácký kroj odráží chudobu Malé Hané, na první pohled nehýří barvami, není výrazný ani bohatě zdobený, přesto na něm můžeme najít mnoho krásného.

Mužský kroj se skládá z bílé košile s širokými rukávy, která má vyšívaný límeček a vzadu je na zavazování. Kalhoty délky po kolena jsou vyrobeny z koží kůže, obvykle ve světle žluté barvě. Vysoké černé boty po kolena, neboli „létkovice“ či „koženky“ se natírají cídídem, „*abe se jak se patří svítile*“, popisuje ve své knize Mira Zlatuš.¹⁵ Součástí je také vesta, neboli „kordula“, která se zapíná na knoflíčky, obvykle vyšívaná na kapsičce či límci v černé, tmavě modré, či červené barvě.¹⁶

---

¹³ Mikroregion Malá Haná. [online]. [cit. 2017-01-17]. Dostupné z: <http://www.malahana.cz/mikroregion/>

¹⁴ HERČÍKOVÁ, Zdeňka. *Využití regionálních prvků Boskovicka v hudebně výchovném procesu na ZŠ*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku, 1980, str. 11.

¹⁵ ZLATUŠ, Mira. *Naše staré pověsti, pohádky a zvyky*. Vyškov, 1929.

¹⁶ VACOVÁ, Pavla. *Lidový kroj Malé Hané s přilehlými horami*. Blansko: Okresní vlastivědné muzeum, 1970.

Ženský kroj je zdobnější než mužský. Spodní část se nazývá rubáš, šije se ze dvou dílů – dolní část se šije z hrubšího plátna, horní část potom z jemnějšího. Nosí se mnoho spodnic, které jsou mohutné a naškrobené. Díky nim drží široká sukně do půli lýtek svůj tvar. Na sukni se zavazuje zástěrka z domácího plátna, v pase nabíraná do varhánků. Široké rukávy jsou u loktů zdobeny krajkou či výšivkou, na prsou se překládají. Límeček byl bohatě vyšíván a nabíraný. Různě barevná vesta se navléká na rukávce, mívá hluboký kulatý výstřih a zapíná se buď na knoflíčky anebo má šňorování.¹⁷ Punčochy se volí podle toho, zda je svátek nebo všední den. Ve svátek se nosí punčochy bílé, ve všední den barevné. Boty jsou oproti mužskému kroji nízké. Hlava je zakryta velkým šátkem a další šátek se nosí přes ramena, zkřížený na prsou. Při slavnostních rodinných příležitostech se nosí „úvodnice“¹⁸ přehozená přes lokty, což je široký pruh látky s výšivkou.¹⁹

Obrázek 1: Malohanácký kroj

Obrázek 2: Úvodnice

¹⁷ MACKERLE, Jaroslav; TOVÁREK, František; VACOVÁ, Pavla. *Moravsko – třebovský okres*. Jevíčko, 1946.

¹⁸ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3.

¹⁹ KALABUSOVÁ, Josefa. Ženský malohanácký kroj. In: *Malá Haná*, roč. 7., č. 3. Olomouc: Nakladatel Kramář a Procházka.

2.2.2 Vybrané tradice a zvyky napříč rokem na Malé Hané

Život prostých lidí na venkově byl mnohdy jednotvárný a nelehký. Dodržování tradic a zvyků zpestřovalo lidem obyčejné dny, dodávalo jim radost ze života a umožňovalo společenské vyžití. Bohužel, dnes tyto tradice na většině území vymizely nebo již ztrácí svou původní podstatu, při životě pro další generace je udržují pouze folklorní soubory a kroužky, což je velká škoda. Většina tradic a zvyků byla spojena s přírodou.

Tradice Tří králů se drží převážně v obcích silně křesťansky založených. Slaví se šestého ledna, tedy dvanáctý den Vánoc a značí ukončení těchto svátků. Děti přestrojené za tři krále – Kašpara, Melichara a Baltazara obchází jednotlivé domy za zpěvu písně „My tři králové jdeme k vám“, posvěcenou křídou píší na dveře domů zkratku K † M † B †, kde tři kříže symbolizují Nejsvětější Trojici – Otce, Syna a Ducha Svatého, často jsou mylně pokládány za znaménko „plus“. Dalším hojně rozšířeným omylem je význam písmen K, M a B. Lidé je pokládají za první písmena jmen tří králů, tato písmena jsou však zkratkou latinské věty: „*Christus mansionem benedicat: Kristus požehnej tomuto domu.*“²⁰

Po Třech králích začíná doba masopustní. Masopust je čas hodování, veselí, taneční zábavy a odpočinku od práce. Tato tradice trvá od Tří králů do Popelečné středy před Velikonocemi. Poslední tři dny masopustu se nazývají ostatky neboli po hanácku „vostatke“ a jde o tradiční průvod masek. Tento průvod má za úkol chodit dům od domu, popřát hospodáři bohatou úrodu a zdraví pro celou jeho rodinu. Za toto přání byl poté průvod odměněn domácími koláči, pálenkou, či uzeninou.²¹

Velikonoce jsou pro křesťany jedny z nejdůležitějších svátků a každý z těchto dnů nese i speciální pojmenování: Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílá sobota, Velikonoční neděle (nebo Boží hod velikonoční) a Pondělí velikonoční. Na Zelený čtvrtek začínají lidé držet půst. Když však půst neudržíme, k jídlu bychom měli volit pouze něco zeleného, např. pokrm ze zelí, špenát, či hrách. Ve všech kostelech přestávají zvonit zvony a říká se, že „odletěly do Říma“. Zvony poté zastupují místní chlapi, kteří obchází několikrát denně obec s hrkačkami, klapačkami a tragači. Na Velký pátek pokračuje půst, v kostelech se nekonají žádné bohoslužby a nemělo by se pracovat na poli či zahradě. Bílá sobota značí konec půstu. Hospodyňky začínají péct velikonoční beránky a mazance. O Velikonoční neděli se slaví vítězství nad smrtí a vzkříšení Ježíše Krista – tento den je největším svátkem křesťanů. Pondělí velikonoční znamená pro chlapece pletení pomlázek a obcházení žen a dívek v obci.

²⁰ *Co znamená K+M+B.* [online]. 4. 1. 2017 [cit. 2017 – 04 - 08]. Dostupné z: <http://www.pastorace.cz/Clanky/CO-ZNAMENA-KMB-1.html>

²¹ *Lidový rok na Hané.* Olomouc, 2011. ISBN 978 – 80-87535-22-6, str. 4.

Chlapci mají za úkol přednést dívce či ženě velikonoční říkanku, pomlázkou ji vymrskat a tím jí popřát hodně zdraví. Dívky na oplátku chlapcům předají všelijak nazdobená vajíčka (kraslice) – symbol nového života, cukroví či pálenku. Mnozí z nás si jistě pamatují velikonoční říkanku z dětství:

Hody, hody, doprovody,
díte véce malovany.
Nedáte-li malovany, déte aspoň bily,
slepička vám snese jiny.
V komoře v kótku,
na zelenym prótku,
prótek se ohybá,
vajičko se klíbá,
slepička gdák,
vajičko křáp,
máte nám ho, pani mámo,
e s pomlaskó dát.

Další tradicí dodržovanou dodnes je Pálení čarodějnic. Pálení čarodějnic připadá na noc z 30. dubna na 1. května. Lidé věřili, že tato Filipo-jakubská noc je kouzelná a že právě tuto noc se slétávají čarodějnice na čarodějnický sabat. Lidé proto na ochranu před nimi zapalovali v obcích velké ohně.²² Prvního května se poté staví na vesnicích máje, což je dobře opracovaný kmen stromu, u vrcholku ozdobený stužkami a pentlemi do věnečku. Každá obec si svou májku musela dobře sřežít, protože okolní vesnice se snažily ukrást věnec, či dokonce celou máj pokácet. Poslední den měsíce května se májky zase kácejí.

Největší událostí v každé vesnici byla svatba, která měla přesně daný scénář, chystalo se na ni mnoho dní a každý ze sousedství měl nějaký úkol – připravit nevěstě výbavu, napéct koláče a maso, nastrojít nevěstu, uvít věneček z rozmarýnu a pestrých sklíčků, řečnit, vyhandrkovat co největší výkupné za nevěstu, připravit taneční zábavu, apod. Svatební veselí trvalo obvykle minimálně dva dny.²³

Další velkou událostí na vesnicích bývaly hody, po hanácku „hode“ a poutě, které připadají na datum svátku světce, kterému je zasvěcený kostel v dané obci. Zdenka Jelínková popisuje hody: „*O hodech se konala nejdříve občůzka s ozdobeným beranem po vsi. Beránka vodila chasa s muzikou. V každém domě, hlavně kde byla svobodná děvčata, se zastavili, zahráli, zatančilo se a hospodář dal chase něco do pokladničky. K hodovým zvykům*

---

²² *Lidový rok na Hané*. Olomouc, 2011. ISBN 978 – 80-87535-22-6, str. 10.

²³ HERČÍKOVÁ, Zdeňka. *Využití regionálních prvků Boskovicka v hudebně výchovném procesu na ZŠ*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku, 1980.

patřilo i obřadné stínání berana.²⁴ Hody i poutě jsou oblíbenými tradicemi i v současné době, avšak málokde již uvidíme tradiční kroje, pro současnou generaci tato tradice představuje spíše příjezd kolotočů a stánků s cukrovinkami.

2.2.3 Pohádky a pověsti Malé Hané

Encyklopedie literárních žánrů pohádku definuje jako: „*zábavný, zpravidla prozaický žánr folklorního původu s fantastickým příběhem.*“²⁵ Křivánek doplňuje definici pohádky takto: „*Zakládá se na fantastickém příběhu a není vázána na konkrétní čas a prostor.*“ V doslovu knihy Pohádky z Jevíčka od Julie Worlové (později Mackerlové) a Jaroslava Mackerleho je nádherně řečeno: „*Není to jen převyprávění, autorská tvořivost je značná a vytvořila tak dílo trvalé hodnoty, které stále žije a okouzluje. V pohádkách z rodného kraje nalézáme prostou a skutečnou duši malohanáckého lidu, jeho křesťanské vidění světa a chápání domova jako jediného bezpečí a klidu.*“²⁶

V pohádkách obvykle nacházíme několik shodných prvků – dobro se snaží zvítězit nad zlem, láska nad nenávisť, objevují se kouzla a předměty, které mají kouzelnou moc, nadpřirozené bytosti, opakující se čísla jako 3, 7, 9 nebo 12 (tři zlaté vlasy děda Vševěda, tři úkoly nebo zkoušky, sedmero krkavců, dvanáct měsíčků...) a ustálené formule, které zná každé malé dítě: za devatero řekami a devatero horami,... bylo, nebylo,...a žili spolu šťastně až do smrti,...a jestli neumřeli, žijí tam dodnes...a zazvonil zvonec a pohádky je konec. Původně se pohádky předávaly ústně z generace na generaci, jen málo jich však bylo sepsáno a publikováno. Pohádky v sobě skrývají také výchovný charakter. Pěkným příkladem je pohádka Světýlka, která v sobě nese ponaučení pro děti i dospělé a to, že nesmíme zapomínat na slovo „děkuji.“

---

²⁴ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidový tanec na Dražanské vrchovině a Malé Hané: Kořenec, Benešov, Protivanov*. Kořenec: Obecní úřad, 2001, str. 116.

²⁵ MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, str. 472.

²⁶ WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004, str. 57. ISBN 80-239-3622-0.

Světýlka

„Dříve to byly, pane, jinačí časy, než jsou dnes. I tma byla tenkrát v noci tmavější, než je dnes. To, pane, nebylo jen tak v té tmě dojít domů. To se potom cestou ledacos stávalo. Jednou se vracel do Jevíčka takový starý dědeček. Na cestu neviděl, stále jen zakopával. A v tom jako na zavolanou se objevila světýlka.

...jedno, druhé, třetí, čtvrté a tolik jich bylo! Obstoupila dědečka a pěkně mu na cestu svítila až před dům. A doma dědeček ženě vypravoval, co ho to na cestě potkalo.

„A poděkovals?“ zeptala se žena.

„Poděkoval?...to meslim nee.“

„Tak běž a poděkuj“, kázala žena a posílala muže zpátky.

Tak co měl dělat. Vyšel před dům a tam všude ještě poposedávala světýlka a smutně plápolala. „Tak vám pěkně děkujo“, poděkoval jim dědeček. „Na to jsme čekaly“, odpověděla společně světýlka a ztratila se udivenému dědečkovi ve tmě.“²⁷

Pověst definuje encyklopedie literárních žánrů jako: „Kratší fantasticky zabarvené vyprávění folklorního původu mající reálnou motivaci.“²⁸ Na rozdíl od pohádky má tedy pověst jistý historický základ, ale pro lepší zapamatovatelnost se k faktům přidávají různé pověry, představy a fantazie prostého lidu. „Pověst patří k nejstarším literárním žánrům orální slovesnosti; lze předpokládat, že se objevovala – v kontaktu s mýtem – už v pradávných lidských společenstvích.“²⁹

V úvodu knihy Josefa Vrbky stojí: „V lidových pověstech je nejlépe zachována povaha a vlastnosti lidu, hlavně z minulého století. [...] Každý kraj má své zvláštní pověsti, jen základní prvky jsou stejné. Místní poměry ovlivnily lidové vypravěče, takže docela jinak znějí pověsti krajin rovinných a krajin hornatých a zalesněných.

V hlubokých lesích budilo strnulé noční ticho v náhodných chodcích pocit nejistoty a strachu. Nezvyklé zvuky v přírodě, jež ve dne neuslyšíme, byly vysvětlovány jako něco nadpřirozeného, čeho se lidé obávali. Vznik mnohých pověstí může se datovat ještě z dob pohanských, kdy staří Slované věřili, že lesy, vody a bažiny jsou osídleny bytostmi dobrými i zlými, jež mají velký vliv na život lidí.

²⁷ WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004. ISBN 80-239-3622-0, str. 37-38.

²⁸ MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, str. 509.

²⁹ MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, str. 511.

*Z oné doby pocházejí pověsti o vodnicích, lesních pannách, divokých lesních mužích, divoženkách a světýlkách.*³⁰

Pověsti můžeme rozdělit na národní, které nám vypráví o historických událostech širšího území a na místní, které se vážou k určitému místu kraje, jako je kříž, studánka, či návrší a vypráví o místních událostech. Typickými znaky pověsti jsou: alespoň přibližně víme, kdy se děj pověsti odehrává, chybí tu stereotypní formule, které nacházíme u pohádky, dobro nemusí vítězit nad zlem, hlavní hrdina nebývá idealizován jako v případě pohádky, jednoduchá kompozice.³¹ V pověstech také nechybí výchovný charakter, který můžeme zaznamenat např. v pověsti *Zrádné světýlko* od Josefa Vrbky.

Zrádné světýlko – Z Bezděčí

„Je tomu již hodná řada let, co jeden mladík z Bezděčí šel v noci od muziky, ale cestou zabloudil. Nevěděl již ani kde je a když se rozhlížel, jestli někde pozná známý strom nebo mez na poli, uviděl před sebou v dáli světýlko. Zaradoval se, neboť se domníval, že to svítí okno v dědině. Dal se hned za ním, ale sotva ušel několik kroků, světlo před ním náhle zhaslo.

Mladík šel však stále kupředu oním směrem, neboť si myslel, že v domě zhasli a že kráčí k dědině. Pojednou však ucítil, jak mu noha sjíždí do vody a bahna. Chtěl ji vytáhnout, ale nešlo to. Někdo jej uchopil a táhl vši silou dolů. Mladík neztratil duchapřítomnost. Klesl na zem a chytil se pevně trávy, aby se nezabořil ještě hlouběji. Za chvíli se mu podařilo nohu vytáhnout a pak se rychle vzchopil a dal se na útěk opačným směrem.

Poznal hned, co se mu přihodilo. V dáli se mu ukázalo zrádné světýlko, které ho chtělo přilákat do bažiny, aby v ní zahynul. Místo k cestě ubíral se za ním dále k lesu, kde bylo mnoho mokřin a vodních tůň.

*Světýlko se před ním opět objevilo, ale on již nedbal. Kráčel opatrně polem a lukami až došel k cestě, po níž se dostal domů. Byl rád, že to skončilo tak dobře a rozhodl se, že se již nikdy nedá zlákat takovým zrádným světýlkem.*³²

Výčet sběratelů pohádek a pověstí, jež se vztahují k regionu Malá Haná, je poměrně

---

³⁰ VRBKA, Josef. *Lidové povídky a pověsti z Malé Hané*. Velké Opatovice: historicko – vlastivědný kroužek při ZV ROH národního podniku Moravské Šamotové a lupkové závody, 1968, str. 2.

³¹ Metodický list - pověst. *Žánr pověsti, pověst a její znaky*. [online]. [cit. 2017-02-25]. Dostupné z: <http://littera.uhk.cz/index.php/2012/04/16/metodicky-list-povest/>

³² VRBKA, Josef. *Lidové povídky a pověsti z Malé Hané*. Velké Opatovice: historicko – vlastivědný kroužek při ZV ROH národního podniku Moravské Šamotové a lupkové závody, 1968, str. 18.

dlouhý a osobnostem regionu Malá Haná bude věnována celá třetí kapitola diplomové práce. V této podkapitole se stručně podíváme na významnější sběratele pohádek a pověstí, mezi které nepochybně patří již zmíněný Jaroslav Mackerle, ale i František Továrek a Josef Vrbka.

Jaroslav Mackerle (1913 – 1964) jevíčský rodák, architekt, dokumentátor lidových staveb, vlastivědný badatel se zájmem o region Malá Haná.³³ Region Malá Haná se objevuje ve většině jeho děl, která nejenom že napsal, ale také sám ilustroval.³⁴ Typické jsou jeho linoryty, které můžeme spatřit např. ve sbírce pohádek *Pohádky z Jevíčka a okolí*.³⁵ Zajímal se o lidový kroj, lidové písně a lidovou slovesnost. V zaznamenávání mu pomáhala Julie Worlová, později Mackerlová (1920 – 2014). Celoživotní zájem o Malou Hanou v Mackerlovi vyvolal Emil Tutsch (1879 – 1966) – učitel, regionální historik a vlastivědný pracovník, bývalý správce jevíčského archivu a muzea.³⁶

František Továrek (1915 – 1990) – učitel, vlastivědný pracovník, literát a publicista.³⁷ Měl k regionu Malá Haná hluboký vztah, neboť všichni jeho předkové odsud pocházeli. Za jeho života vyučoval na střední škole v Jevíčku. František Továrek zapisoval na Zakarpatské Ukrajině pohádky, za okupace zase náměty z Malé Hané. Byl vlastivědným pracovníkem, psal, publikoval, zabýval se turistikou, tábornictvím a pionýrstvím.³⁸ V jeho vlastní knize *Ve znamení pera* uvádí i svůj krátký životopis, ve kterém jmenuje: „*Články, úvahy, črty, glosy, verše a překlady publikoval potom postupně v Krásné zemi, Časopise turistů, Theorii a praxi, Učitelských novinách, Pionýrských novinách, Práci pionýrů, Krásách Slovenska, Za krásami domova, Turistice, Ohničku, Mateřídoušce, Hostu do domu a Zlatém máji. Nevyhýbal se ani spolupráci s rozhlasem nebo drobné novinářské činnosti. Psal zprávy, sloupky a fejetony pro Práci, Rovnost a Mladou frontu.*“³⁹ Byl členem Historicko – vlastivědného kroužku ve Velkých Opatovicích a také redaktorem časopisu Malá Haná.⁴⁰

---

³³ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. *Vlastivěda Boskovska*, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 345.

³⁴ TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958, str. 57.

³⁵ WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004, 58 s. ISBN 80-239-3622-0.

³⁶ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. *Vlastivěda Boskovska*, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 347.

³⁷ Tamtéž, str. 346.

³⁸ TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958, str. 74.

³⁹ TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958, str. 74-75.

⁴⁰ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka,

Pohádky a pověsti František Továrek sepsal a vydal např. ve svých dílech *Větrný trojlístek: Zkazky a příběhy z Konicka*⁴¹ a *Zašlými stezkami: Pověsti a zkazky z Malé Hané*⁴².

Josef Vrbka (1888 – 1964) vlastivědný pracovník, spisovatel, lidový historik, přírodopisec, vydavatel a redaktor.⁴³ Narodil se v Nákle, avšak druhým domovem mu bylo Bezděčí u Městečka Trnávky. Měl nelehké dětství, přišel o levou nohu a tím pádem byl zbaven možnosti docházet do základní školy. Fascinovala ho příroda. „*Pozorování přírodních jevů dávalo hloubavému Josefovi tolik osobních zážitků, že si je nemohl ponechat pro sebe, musel s nimi svěřit svému okolí. Tak od vypravěče Vrbky docházíme k Vrbkovi spisovateli.*“⁴⁴ Publikoval mnoho vlastivědných článků a prací v celé řadě časopisů, jmenovitě hlavně v časopise Mojžírova říše, který osobně zpracovával až do okupace, kdy byla Vrbkovi vydavatelská činnost zakázána. V Továrkově knize *Ve Znamení pera* se dočteme, že Vrbka: „*Dosud otiskl přes dva tisíce článků a zpráv a jeho práce vzbudila pozornost i v polských a anglických odborných časopisech.*“⁴⁵

Za života Josefa Vrbky byly vydány jeho sesbírané pověsti z okolí rodného Nákla v díle *Pověsti z kraje básníka F. S. Procházky*⁴⁶. Posmrtně poté *Lidové povídky a pověsti z Malé Hané*⁴⁷, které zapsal a sesbíral v okolí Bezděčí u Trnávky.

2.2.4 Lidové písně a tance

Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska definuje lidovou píseň: „*Lidová píseň je hudebně- slovesný, formálně uzavřený útvar, jehož hlavním nositelem a zpravidla i tvůrcem byl venkovský zemědělský lid. ... Lidové písně vznikaly ve vztahu k prostředí, geografickým a sociálním podmínkám a zejm. v závislosti na nadání a vlastnostech svých tvůrců a interpretů.*“⁴⁸

2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 346.

⁴¹ TOVÁREK, František. *Větrný trojlístek: Zkazky a příběhy z Konicka*. Konice: MKS Konice, 1992.

⁴² TOVÁREK, František. *Zašlými stezkami: Pověsti a zkazky z Malé Hané*. Jevíčko: Měst. NV, 1972.

⁴³ VRBKA, Josef. *Lidové povídky a pověsti z Malé Hané*. Velké Opatovice: historicko – vlastivědný kroužek při ZV ROH národního podniku Moravské Šamotové a lupkové závody, 1968, str. 40-41.

⁴⁴ Tamtéž, str. 40.

⁴⁵ TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958, str. 27.

⁴⁶ VRBKA, Josef; KOUDELÁK, Josef; VACA, Josef. *Pověsti z kraje básníka F. S. Procházky*. Olomouc: Okresní osvětový sbor, 1940.

⁴⁷ VRBKA, Josef. *Lidové povídky a pověsti z Malé Hané*. Velké Opatovice: historicko – vlastivědný kroužek při ZV ROH národního podniku Moravské Šamotové a lupkové závody, 1968.

⁴⁸ TYLLNER, Lubomír. Lidová píseň. In: *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 1. sv., vyd. 1. Eds. Stanislav Brouček, Richard Jeřábek. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v

V publikaci *Kytice z národních písní moravských, slovenských i českých* Leoš Janáček (1854 – 1928) – světově uznávaný hudební skladatel, který ve své tvorbě vycházel z lidové tvorby, popisuje lidovou píseň takto: „*V lidové písni je celý člověk. Kdo roste z lidové písně, roste do celého člověka. Lidová píseň má jednoho ducha, protože má toho čistého člověka s neočkovanou kulturou. Lidová píseň váže národ a všechno lidstvo v jednoho ducha, v jedno štěstí, v jedno blaho. Co v ní lásky, štěstí, radosti a pravdy – všude a vždy pravda.*“⁴⁹

Karel Jaromír Erben (1811 – 1870) – historik, spisovatel a básník, sběratel českých lidových písní a pohádek se o národní (lidové) písní vyjádřil takto: „*Píseň národní je zpěv z národu vyšlý a v duchu jeho co do obsahu i formy složený.*“⁵⁰

Bedřich Štrébl (1921 – 1980) píše v úvodu své sbírky *V té naší dědině* o lidové písni: „*Z lidu tyto písně vznikly. Lidu je opět vracíme. Necht' se rozezvučí nejen po celém našem okrese, ale i po celé naší drahé vlasti!*“⁵¹

Autora lidových písní neznáme, tvůrci byli prostí venkované. V písních se odrážela jejich duše, nářečí i staré zvyky a tradice. Písně si nezapisovali do not, pouze si popěvky předávali ústně z generace na generaci, od rodičů ke svým dětem a právě z tohoto důvodu nacházíme nejrůznější podoby tytéž písně. K předání docházelo často v hospodách, či po večerech v chalupách při práci.⁵² Nejčastějším tématem byla láska, práce a příroda. Nejvíce zastoupeny jsou písně milostné, ale také obřadní, hlavně svatební, světské koledy a samozřejmě písně pracovní, kdy si řemeslníci a dělníci zpříjemňovali zpěvem svou práci.⁵³

Většina lidových písní sesbíraných na území Malé Hané má mírné, pomalejší tempo a zpívá se v durové tónině. Rytmus je jednoduchý, na jednu slabiku většinou připadá jeden tón.⁵⁴ Jazyk písní se většinou liší od místního nářečí, a to kvůli silnému vlivu písně umělé,

---

Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, str. 485.

⁴⁹ BARTOŠ, František; JANÁČEK, Leoš. *Kytice z národních písní moravských, slovenských i českých*. 4. vydání. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1953, str. 5.

⁵⁰ DOLINSKÝ, Antonín. *Hudební nauka II. Učebnice hudební nauky a intonace*. Praha: 1980.

⁵¹ ŠTRÉBL, Bedřich. *V té naší dědině: kytička malohanáckých písní z Cetkovic*. Adamov u Brna: Závodní klub ROH Adamovských strojiren, 1964. Vlastivědná knihnice časopisu Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí.

⁵² ŠKAPÍKOVÁ, Věra. *Studynka róbená*. Veletucet lidových písniček z Blanenska, Boskovicka a Letovicka. Muzeum Blansko: 2007. ISBN 978-80-86951-00-3, str. 5-13.

⁵³ HERČÍKOVÁ, Zdeňka. *Využití regionálních prvků Boskovicka v hudebně výchovném procesu na ZŠ*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku, 1980.

⁵⁴ SIROVÁTKA, Oldřich. *Boskovický zpěvníček*. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. Praha,

kteřá do lidových písní zasahovala, a tak můžeme vedle sebe bžn najít psn nren i se spisovnou češtinou.⁵⁵ Pro srovnání můžeme pouit píseň „Maměnko“⁵⁶, kteří je napsána spisovnou češtinou, a potom píseň „i s hode?“⁵⁷, kteří bude reprezentovat nre Mal Han.

MAMĚNKO

Z VELKYCH OPATOVIC

I S HODE?

Z CETKOVIC

VESELE

V této kapitole nesmí chybět zmínka o sbratelch lidových písní regionu Mal Han. Konkrtn se jedná o Bedřicha Štrbla, Oldřicha Sirovtku a Františka Plecha.

1953, s. 10-11.

⁵⁵ SIROVÁTKA, Oldřich. *Jazyk lidových psn na Boskovicku*. Vlastivdn věstník moravsk, roč. 1952, str. 86-92.

⁵⁶ JELNKOV, Zdena. *Lidov tanec na Drahaný vrchovině a Mal Han: Kořenec, Benešov, Protivanov*. Kořenec: Obecn urd, 2001.

⁵⁷ ŠTRÉBL, Bedřich. *V t na dědině: kytička malohanáckých psn z Cetkovic*. Adamov u Brna: Závodní klub ROH Adamovských strojren, 1964. Vlastivdn kniznice časopisu Vlastivdn zprávy z Adamova a okolí, str. 7.

Bedřich Štrébl (1921 - 1980) – učitel, spisovatel a sběratel lidových písní Malé Hané. Většinu svého života prožil Bedřich Štrébl jako kantor v Cetkovicích, byl nazýván „vzorným učitelem“. Založil pěvecký a taneční soubor *Malá Haná*. Zabýval se historií školství v Cetkovicích⁵⁸ a vydal dva sborníky lidových regionálních písní *V té naší dědině*⁵⁹ a *Malohanácké písně*⁶⁰.

Oldřich Sirovátka (1925 - 1992) – folklorista, sběratel regionálních lidových písní, pověstí a pohádek. Byl kantorem v Benešově a působil v Ústavu pro etnografii a folkloristiku. Lidové písně sbíral od místních lidí v okolí Boskovic.⁶¹ Vznikl tak jeho sborník lidových písní *Boskovický zpěvníček*⁶² a také publikace *Lidové písně, pověsti a dětské hry z Boskovic*.⁶³

František Plech (1932 - doposud) – učitel, spisovatel, historik, redaktor čtvrtletníku *Malá Haná* a *Pod jevíčskou věží*, správce Městské věže v Jevíčku. František Plech je autorem a spoluautorem mnoha publikací týkajících se Malé Hané a konkrétně města Jevíčko. Jeho zálibou je vyhledávání dosud nepublikovaných materiálů v historických dokumentech. V rukopisech nalézají i lidové písně z Malé Hané, které kompletuje, a které jsou k nahlédnutí v mnoha složkách v jevíčské knihovně.⁶⁴

Oblast Malá Haná nebyla po dlouhou dobu po taneční či hudební stránce tolik známa. Až do roku 1951, kdy proběhlo detailní zkoumání a zapisování lidových písní a tanců v regionu Malá Haná.⁶⁵

Zdena Jelínková ve své knize *Lidový tanec na Dražanské vrchovině a Malé Hané* uvádí: „[...] *hudební, taneční i zvykoslovné tradice udržely nejdéle a téměř v neztenčené míře*

---

⁵⁸ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 345.

⁵⁹ ŠTRÉBL, Bedřich. *V té naší dědině: kytička malohanáckých písní z Cetkovic*. Adamov u Brna: Závodní klub ROH Adamovských strojiren, 1964. Vlastivědná knižnice časopisu Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí.

⁶⁰ ŠTRÉBL, Bedřich. *Malohanácké písně*. Blansko: OPS Blansko, 1978.

⁶¹ JECH, Jaromír; JEŘÁBEK, Richard. Sirovátka, Oldřich. In: *Lidová kultura, Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá Fronta, 2007, str. 197 – 198.

⁶² SIROVÁTKA, Oldřich. *Boskovický zpěvníček*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1953.

⁶³ SIROVÁTKA, Oldřich. *Lidové písně, pověsti a dětské hry z Boskovic*. 1. vyd. V Brně: Etnologický ústav AV ČR, pracoviště v Brně, 2005. ISBN: 80-85010-30-5.

⁶⁴ PLECH, František. *Jevíčko městská věž. Město Jevíčko k výročí 500 let zvonu Maria*. Jevíčko: Město Jevíčko, 2009. ISBN: 978-80-257-2229-8.

⁶⁵ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidový tanec na Dražanské vrchovině a Malé Hané: Kořenec, Benešov, Protivanov*. Kořenec: Obecní úřad, 2001, str. 5.

především v horských obcích Benešov, Bousín, Horní Štěpánov, Kořenec a Protivanov. Z malohanáckých obcí to byly Velké Opatovice. V těchto obcích bylo také zapsáno nejvíce tanců (Benešov 26, Horní Štěpánov 17, Kořenec 24, Bousín 17, Protivanov 29, Velké Opatovice 24). Jen v těchto šesti obcích bylo zapsáno celkem 137 tanců!⁶⁶

Z. Jelínková dělí tance v regionu Malá Haná na: základní – obecné, které se tančí ve všech regionech stejně (např. šlapák, švicák) a na ty, které mají různé tvary a variace typické pouze pro určitý region (např. hulán, káča, špacírky).⁶⁷ Jelínková ve své publikaci detailně popisuje velké množství tanců. V této stručné podkapitole se zaměříme pouze na dva tance z nich – hulán a káča.

HULÁN

MĚLA SEM SENKA HULĀ - NA, VON SE MNO TANCOVAL DO RĀ -

NA. HU LĀ - NA, HULĀ - NA, VON SE MNO TANCOVAL

DO RĀ - NA.

Hulán: „Tančí dvojice smíšené po kruhu levým bokem do středu. Děvče před chlapcem, ruce v bok. 1. takt: chlapec i děvče tři poskoky vpřed (chlapec vykročí levou, děvče pravou nohou), druhá noha ohnuta zánožmo). Chlapec při každém poskoku tleskne do dlaní (pravou do levé). 2. takt: jako 1. takt, ale na opačné noze. 3. – 4. takt: jako 1. – 2. takt. Děvče se však na konci 4. taktu posledními třemi poskoky otočí o 180° vpravo nebo vlevo čelem k chlapci. 5. – 8. takt: dvojice se uchopí ke kolovému tanci – v objetí a zatočí se stejnými poskoky (v každém taktu tři) dvakrát kolem, jako při obkročáku. Na konci 8. taktu se děvče opět uvolní a tanec se opakuje od začátku. Děvče se v prvním taktu opakování otočí poskoky k chlapci zády (do

⁶⁶ Tamtéž, str. 6.

⁶⁷ Tamtéž, str. 7.

původního postavení). Při poskocích je druhá noha vždy ohnuta zánožmo.⁶⁸

KÁČA

HOTIKĚ KÁČO HOTIKĚ, HOTIKĚ, HONI TĚ KOCÓR

DIVOKĚ, DIVOKĚ, HONI TĚ KOCÓR DIVO - KĚ.

Káča: „Tančí dvojice smíšené po kruhu čelem proti sobě, chlapec levým bokem do středu. Drží se za obě ruce v předpažení dolů. 1. – 12. takt: dvojice běží vpřed po kruhu rychlými valčíkovými kroky (jsou prováděny v běhu vyšlapávané). V každém taktu provedou první krok poněkud delší, druhý a třetí kratší. Chlapec vykročí levou, děvče pravou nohou. Spojené paže komíhají v lichých taktech dovnitř kruhu, v suchých zevnitř. Dvojice běží vpřed po kruhu, ale také se různě předbíhají a běží i napříč kruhem. 13. – 20. takt: dvojice se uchopí ke kolovému tanci a tančí po kruhu valčík.“⁶⁹

2.2.5 Nářečí

Hubáček definuje nářečí takto: „Dialekt (nářečí) je jazykový útvar národního jazyka užívaný jen na určitém ohraničeném území (odtud i název místní nářečí) a slouží dnes jako nástroj jazykové komunikace zpravidla jen v oblastech běžného a pracovního styku zejména na venkově.“⁷⁰

Naučit se nářečí Malé Hané je prý velice těžké a pro dokonalé naučení jeho výslovnosti je nutné ho slyšet již od nejútlejšího věku. Malohanácké nářečí patří mezi moravská nářečí, nejbližší má k nářečí hanáckému centrálnímu, tvoří však nářečí zcela

⁶⁸ Tamtéž, str. 48 – 49.

⁶⁹ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidový tanec na Dražanské vrchovině a Malé Hané: Kořenec, Benešov, Protivanov*. Kořenec: Obecní úřad, 2001, str. 52 – 53.

⁷⁰ HUBÁČEK, Jaroslav; JANDOVÁ, Eva; SVOBODOVÁ, Eva. *Čeština pro učitele*. Opava: Optys, 1996, str. 22.

samostatné. Původní nářečí je v současné době zachováno především u starších lidí, mladá generace užívá pouze moravské koncovky slov.⁷¹ Hlavní znaky malohanáckého nářečí shrnuje Věra Škapíková na konci své publikace *Studynka róbená. Veletucet lidových písniček z Blanenska, Boskovicka a Letovicka* takto:

„Malohanáci zaměňují samohlásky o a u: *kopuvat = kupovat*.

Samohlásky e, ě se zaměňují s i, y: *nemnile = neměli, šil = šel, šel = šil, bele = byli*.

Dvojhlaska ou se mění v ó: *dó dlóhó cestó = jsou dlouhou cestou*.

U sloves v rozkazovacím způsobu se koncovka – ej mění v é: *dé, déte = dej, dejte*.

Ve 3. osobě množného čísla je u všech slovesných tříd koncovka ó nebo jó: *dělajó, spijó i humorně znějící oni to chcó = chtějí, smijó = smějí, vijó = vědí, oni se tumo smijó = oni se tomu smějí*.

U vzorů substantiv převládá vzor *pán a žena*: *na koňu, na zajíca, našu slepicu, do pytla*.

Na začátku slov začínajících na samohlásku se předsouvá v: *odevři mne = otevři mně, nebo h: habech, hani, hodilale = udělali*.

H se dává na začátku slov i místo j: *hinší = jinší, von hí = on jí*.

Někde j na začátku slova zmizí: *išle = jestli, do, du = jdu, so, su = jsem*.

Šť se mění v šč: *ščastné, ščepový jabko*. Samostatné slovo *jabko* či *jablůško* znamená *brambor*.

Zaměňují se zájmena *se a si, tě a ti*: „*Sednite se ho nás. Veřidime to, než si staré vrátí.*“

„*Dám tě kósek chleba, vezmi se, prosim ti.*“

Samohlásky se zkracují: *dvirka, muj, homo = umím*.

U předložek a příslovcí jsou návěsky – *ká, -kaj, -kej, -vá*: *dumká = domů, toťkaj = zde, ted'kej = ted', hindová = jindy, skrzevá, okolová, podlivá = podle, včilká = nyní*.⁷²

František Svěrák ve své knize *Boskovické nářečí* uvádí velké množství výrazů, např.: *camfrňoch* (malý člověk), *cecéče* (hříbě pod kobyloou), *cochna* nebo *cura* (nepořádná žena), *lepat moche* (zabíjet mouchy), *kordolka* (podprsenka), *matonuha* (nešika), *miškolanc* (smíchané pivo s kořalkou), *chrmlat* (pokašlávat), *fčel* (ted'), *psene* (nezralé ovoce), *sésat* (dívat se), *aňi hňi* (vůbec nic), *rozverné* (rozpuštělý), *klazán* (darebák).⁷³

⁷¹ VÁCLAVEK, František. *Malohanácké nářečí*. Moravská Třebová: Region Moravskotřebovska a Jevíčka, 2012.

⁷² ŠKAPÍKOVÁ, Věra. *Studynka róbená. Veletucet lidových písniček z Blanenska, Boskovicka a Letovicka*. Muzeum Blansko: 2007. ISBN 978-80-86951-00-3, str. 206-207.

⁷³ SVĚRÁK, František. *Boskovické nářečí*. Brno: Matice moravská, 1941.

2.3 Významné památky a zajímavosti severní části Malé Hané

2.3.1 Poutní místo Kalvárie Jaroměřice

Poutní místo Kalvárie se nachází na kopci v malé vesnici Jaroměřice u Jevíčka. Chrám Povýšení sv. Kříže a křížovou cestu na vrchol Kalvárie nechal postavit František Michal Šubíř (1680 – 1738).⁷⁴ Ke Kalvárii vede zvláštní a netypická Křížová cesta s jedenácti zastaveními, obvykle bývá zastavení čtrnáct. Vrchol každého zastavení zdobí jeruzalémský kříž. Začátek cesty je v jaroměřickém kostele Všech Svatých.⁷⁵

Dnešní podoba Chrámu Povýšení sv. Kříže je v Evropě ojedinělá. Barokní kostel byl vybudován podle návrhu stavitele Giovanni Santiniho (1677 – 1723) – českého architekta, nejvýznamnějšího představitele vrcholného českého baroka.⁷⁶ Kompozičně se Chrám Povýšení sv. Kříže velmi podobá jeruzalémské Golgotě v Palestině. Jeho ústředním bodem je hlavní oltář s obrazem sv. Salvátora Spasitele, který byl posvěcen v samotném Římě, kde se také jeho originál nachází. Postupně byly vybudovány i další objekty s mnoha biblickými upomínkami na Kristovu mučednickou smrt. Před hlavním oltářem kryjí dva náhrobní kameny vchod do podzemní hrobky zakladatele kostela Františka Michala Šubíře. Na bočním oltáři leží ve skleněné rakvi ostatky sv. Feliciána, které byly nalezeny v Římě, a které Šubíř dostal od olomouckého biskupa. Za hlavním oltářem je vchod do kaple zvané „Zahrada Getsemanská“. V objektu Kalvárie můžeme také vidět např. Kapli Božího hrobu, hrobu Panny Marie, kámen pomazání, Kapli Betlémskou a Kapli Loretánskou, na jejímž oltáři je vzácná soška Panny Marie Loretské, dovezené z italské Lorety.⁷⁷

O jaroměřické Kalvárii existuje pověst. Měl tu prý strašit zlý duch Kadrman, který na obyvatele Jaroměřic sesílal blesky a vypaloval jim obydlí. Aby se lidé ochránili, postavili na kopci kříž, kam se chodili modlit a dělali mše. Když vypukl ve vesnici Jaroměřice mor, vyzval tehdejší majitel panství občany, aby se ke kříži modlili a slíbil za odvrácení moru vystavění kapličky na místě kříže. Mor skutečně vesnici minul a kaplička se stala místem mnoha mší a bohoslužeb. Modlit se sem často chodil i pan František Michal Šubíř. Jeho žena

---

⁷⁴ SUCHOMEL, Jan. *Čtení o Jevíčku a Malé Hané*. Jevíčko: Ing. Jan Suchomel, 2007, str. 94.

⁷⁵ Jan Lexman. Poutní místo Kalvárie Jaroměřice. *Dějiny a popis poutního místa Kalvárie v Jaroměřicích u Jevíčka*. [online]. 08. 01. 2014 [cit. 2017-01-26]. Dostupné z: <http://www.kalvarie.websnadno.cz/Historie.html>

⁷⁶ Martina Glenn. *Giovanni Santini*. [online]. 18. 3. 2009 [cit. 2017 – 03 - 04]. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=359

⁷⁷ SUCHOMEL, Jan. *Čtení o Jevíčku a Malé Hané*. Jevíčko: Ing. Jan Suchomel, 2007, str. 94 - 95.

měla prý velmi těžký porod a říká se, že bezradní manželé se začali modlit ke kapli na kopci a slíbili, že pokud bude manželka i dítě v pořádku, nechají rozšířit kapličku na kostel. A tak se i stalo, místo bylo zasvěceno sv. Fabiánu, sv. Šebestiánu, sv. Rochu, sv. Rozálii a bylo nazváno Povýšení Svatého Kříže.⁷⁸

2.3.2 Městská věž a synagoga v Jevíčku

Jevíčko, jakožto město, které bylo za vlády Přemysla Otakara II. povýšeno na město královské, mělo vybudováno rozsáhlý ochranný systém hradeb. Součástí těchto hradeb je i městská věž. Po rekonstrukci roku 1593⁷⁹ měří 50 metrů a nabízí tak návštěvníkům rozhled do širého kraje, obdivovat můžete okolní obce a Drahanskou vrchovinu. Při pohledu z věže dolů můžeme vidět také netypický tvar půdorysu města – pravidelná okrouhlice se čtvercovým náměstím a sítí pravoúhlých ulic, který se dochoval již ze středověku. Ve věži nechybí ani zvonice, dochoval se však pouze jeden zvon, ten nejstarší z roku 1509. Ostatní zvony byly prý při obou světových válkách roztaveny a přetvořeny na děla.⁸⁰

František Plech (1932 – doposud) - učitel, spisovatel, historik, kronikář a správce Městské věže v Jevíčku zpracoval historii města Jevíčka a pro návštěvníky vytvořil ve věži velkou expozici. Nejen o této věži, ale i o dalších významných památkách města se zmiňuje ve své knize *Jevíčko – městská věž*.⁸¹

Původní synagogu postavili jevíčtí židé roku 1666 ze dřeva. Tu však zničil požár roku 1747 a na místo dřevěné byla roku 1792 postavena nynější zděná synagoga, kterou mohli využívat židé až do druhé světové války. Výše zmiňovaný František Plech popisuje ve své knize *Židé v Jevíčku* požár takhle: „ R. 1724 /27.6./ zachvátil město velký požár, který vyšel z č. p. 10 v Kostelní ulici. [...] A tak oni židi vstávali, obouvali se a vidouce plamen,

---

⁷⁸ SCHUSTER, Michal. 300 roků jaroměřické Kalvárie. In: *Jevíčský zpravodaj se zprávami z Biskupic, Chornic a Jaroměřic*. Číslo 3, březen. Jevíčko: Literární sdružení INICIÁLY a Historicko-vlastivědný kroužek Malá Haná 2013.

⁷⁹ Šárka Kuchtová. Česko – země neznámá. *V Jevíčku můžete vystoupat na městskou věž a dozvědět se vše o historii obce*. [online]. 14. 04. 2016 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/kraje/cesko/zprava/v-jevicku-muzete-vystoupat-na-mestskou-vez-a-do-zvedet-se-vse-o-historii-obce--1603565>

⁸⁰ Historie města. *Městská věž*. [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.jevicko.cz/index.php?id=1020&lang=cze>

⁸¹ PLECH, František. *Jevíčko městská věž*. Město Jevíčko k výročí 500 let zvonu Maria. Jevíčko: Město Jevíčko, 2009. ISBN: 978-80-257-2229-8.

*někteří dveřmi, jiní okny vyskakovali. Ten den vyhořela celá čtvrť města.*⁸² Dnes jsou tyto prostory určeny ke konání kulturních akcí, jako jsou výstavy fotografií a hudební koncerty.⁸³

2.3.3 Arboretum Borotín

Obec Borotín je známá jako „ovocná zahrada Malé Hané“. Můžeme tu najít sady jabloní, višňů i švestek. Obec je známá i svou tradicí pěstitelské pálenice, což dokazuje i místní říkanka v malohanáckém nářečí: „*Borotínská pálenice stojí bokem k zámečku, vaří se tam slivovice v šamotovém hrnečku.*“ Borotín se může pochlubit jedním z nejkrásnějších arboret v České republice.⁸⁴ Borotínské arboretum bylo vybudováno roku 1975. Zaujímá plochu 4 a půl hektaru a můžeme tu najít obrovské množství vysázených rostlin. Na svých webových stránkách obec Borotín uvádí, že až 3000 druhů rostlin. K vidění tu jsou i ukázky japonských či čínských zahrad. Arboretum se snaží ukázat veřejnosti nejrozličnější možnosti výsadby. Spatřit můžeme bonsaje, jezírka, ukázky zahrad jednotlivých borotínských rodin, pavilon se střešní zahradou nebo bylinkovou výstavu. Tyto květiny můžeme nejen obdivovat, ale také zakoupit na tradiční prodejní výstavě, které se v Borotíně konají pravidelně od března do prosince. Tyto prodejní výstavy umožní setkávání laických obdivovatelů květin, ale i zkušených zahrádkářů.⁸⁵

2.3.4 Moravské kartografické centrum, kostel sv. Jiří a Hradisko Velké Opatovice

Moravské kartografické centrum (dále jen MKC) ve Velkých Opatovicích je největší a nejvýznamnější svého druhu v celé České republice. Bylo vybudováno na místě bývalého jižního křídla opatovského zámku, které v minulosti nešťastnou náhodou vyhořelo. Zpřístupněno veřejnosti bylo roku 2007. Po dlouhé rekonstrukci dostalo centrum nynější velice moderní podobu, o kterou se zasloužil prof. Ing. arch. Zdeněk Fránek (1961 – doposud) – vysokoškolský pedagog a současný brněnský architekt. MKC zaujme hlavně unikátním interiérem, kde betonově omítnuté stěny mohou na první pohled působit nedodělaným dojmem, avšak tato moderní podoba byla záměrem autora. Interiér má

---

⁸² PLECH, František. Židé v Jevíčku. In: *Jevíčský zpravodaj se zprávami z Biskupic, Chornic a Jaroměřic*. Únor. Jevíčko: Literární sdružení INICIÁLY a Historicko-vlastivědný kroužek Malá Haná, 1992.

⁸³ Historie města. *Synagoga*. [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: <http://www.jevicko.cz/index.php?id=1020&lang=cze>

⁸⁴ PEŠA, Zdeněk. *Čítanka vlastivědy Boskovicka*. Česko: s. n., 2012.

⁸⁵ *Arboretum v Borotíně*. [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.obecborotin.cz/arboretum-borotin>

připomínat chrámovou loď.

Stálá expozice pro veřejnost je zaměřena na historický vývoj zobrazení zemského povrchu a zeměměřičství. K nahlédnutí jsou mapy představující vývoj kartografického zobrazení Čech, Moravy a Slezska od nejstarších dob po aktuální mapy a modely krajiny. Na oficiálním webu města Velké Opatovice se dočteme: „*V reprodukcích jsou představena zásadní díla naší kartografické historie, např. prehistorická Pavlovská mapa (na mamutím klu), Klaudyánova mapa Čech (1518), Fabriciova mapa Moravy (1569) a rukopisné mapy.*“

⁸⁶

Velkou část plochy hlavního sálu zabírá plastická mapa historických zemí Moravy a Slezska, rozkládající se na ploše téměř 100 metrů čtverečních. Dopodrobna si ji můžeme prohlédnout z balkonů v prvním patře. V postranních uličkách poté nacházíme rukopisné mapy lesnické, důlní, rybníčné, mapy panství a různé geodetické a kartografické přístroje i pomůcky pro výrobu map. MKC má ve svém repertoáru i prohlídky s výkladem přizpůsobeným žákům základních škol.⁸⁷

Dominantou města Velké Opatovice je kostel zasvěcený Svatému Jiří. První zmínka o tomto kostele pochází už ze 14. století. Původně byl postaven v gotickém stylu, nynější podoba je však barokní. Vzhledem se nijak zvlášť neliší od jiných kostelů, za povšimnutí však stojí výzdoba jeho interiéru, především pak 4 x 4 metry veliký reliéf zobrazující Svatého Jiřího bojujícího s drakem. Tento reliéf vytvořil Karel Otáhal (1901 – 1972) – akademický sochař a držitel výtvarné ceny České akademie věd a umění. Reliéf zaujímá čestné místo přímo nad hlavním oltářem.⁸⁸

Další z prací výše zmiňovaného sochaře Karla Otáhala můžeme spatřit na Hradisku, které vzniklo na nejvyšším bodě obce Velké Opatovice, ve výšce 513 m. n. m. Jedná se o ostatky prastarého opevnění z doby bronzové. Území Hradiska zaujímá plochu 1,8 ha a byly tu nalezeny střepy z tehdejší keramiky, nástroje, zbraně (bronzové srpy) a lužické hroby. Do skály pod Hradiskem vytesal Karel Otáhal portréty básníka Petra Bezruče (1867 – 1958) a skladatele Josefa Bohuslava Foerstra (1859 – 1951). Skálu zdobí také vytesaný ještěr.⁸⁹

---

⁸⁶ *Moravské kartografické centrum*. [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://kc.velkeopatovice.cz/mkc/obecne/>

⁸⁷ *Velké Opatovice – Moravské Kartografické centrum (zámecké muzeum)*. [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.turistika.cz/mista/velke-opatovice-moravske-kartograficke-centrum-zamecke-muzeum>

⁸⁸ *Kostel Sv. Jiří, Velké Opatovice*. [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.regionboskovicko.cz/kostel-sv-jiri-velke-opatovice/os-1607>

⁸⁹ BARTOŠEK, Alois. *Velkoopatovicko – regionální vlastivědná učebnice*. Velké Opatovice: 1999, str. 57.

2.3.5 Sklářny Úsobrno

Původní sklárny v Úsobrně nechal postavit roku 1827 Karel Maria hrabě Strachwitz – majitel šebetovského panství. Podle něj dostala sklárna jméno „Karlshüte“ neboli Karlova huť. K hlavní budově patřily také objekty na tlučení křemene, vyrábění potaše potřebné k výrobě skla a brusírna. Po dobu vlastnictví skláren se tu vyráběly hlavně okenní tabulky a užitkové sklo pro domácnost. Roku 1910 byla původní huť zbourána a postavena nová, z odolnějšího materiálu. Sklářnu také získali noví majitelé Reichové a s novými majiteli přichází i nová výroba. Šlo hlavně o kosmetické lahvičky, lékovky, sklenice na zavařování, nádoby na kyseliny a prachovnice. Reichové výrobu také rozšířili, sbírali úlomky rozbitých skleněných předmětů a znovu je roztavovali v pecích na novou surovinu.⁹⁰ Roku 1945 byla firma znárodněna. Roku 1948 prošly sklárny modernizací, rozsáhlou přestavbu a dosáhly evropských standardů. Ke stálé výrobě se přidala výroba lahví na víno a lihoviny, ve které pokračují doposud. Významným rokem pro tyto sklárny byl rok 1996, kdy se staly samostatným podnikem, a vznikla akciová společnost Sklářny Moravia.⁹¹

2.3.6 Františkův a Antonínův pramen v bývalých lázních Velká Roudka

Název vesnice Velká Roudka vznikl na základě silně železité vody, zabarvené do červena, která byla ideální pro vznik ozdravných lázní. Stavba základů lázní započala v lednu roku 1805 a již v červenci téhož roku byla stavba dokončena a lázně se otevřely veřejnosti.⁹²

Územím obce Velká Roudka protékají dva léčivé železité prameny, obsahující velké množství kyseliny uhličitě – Františkův a Antonínův pramen. V minulosti poskytovaly lázním dostatek vody na horké či studené koupele. Návštěvník si mohl vodu nastavit podle vlastní potřeby a užívat si v doporučeném čase nejdéle hodinu svou koupel. Ta probíhala ve vanách zinkových, dřevěných i mramorových. Krevní oběh podporovaly po koupelích i příkládané baňky na záda. Koupele ve velkorudské vodě byly doporučovány a předepisovány doktory jako prevence či léčba onemocnění průdušnice, plic, žaludku, střev a špatného trávení, revmatické bolesti kloubů či chudokrevnosti. Sezóna v lázních začínala květnem a

⁹⁰ MÜLLER, František. *Místní a pomístní jména Dražanské vrchoviny v dějinách a pověstech. Konicko, Bouzovsko, Plumlovsko, Dražansko a Výchovsko*. Provodov: Farní úřad ř.k. , 1976. ISBN: 80 – 85948 -56 -7.

⁹¹ VAŠEK, Leoš. *Sklárny Moravia Úsobrno: 1827-1997 : 170 let: [historie, současnost, perspektivy]*. Úsobrno: Sklářny Moravia, 1997.

⁹² BUDÍN, Zdeněk. *Vyprávění o Velkých Opatovicích*. Velké Opatovice: Městský úřad, 2002.

končila zářím. Hosté využívali nejen ozdravných koupelí, ale mohli se i procházet v okolních parcích a hájích, či si udělat vyjížděku na loďce.⁹³

Během války lázně zabrala německá armáda a využívala lázně nejen k rekreaci a ozdravení, ale také jako výcvikové středisko. Po druhé světové válce byly lázně znárodněny a bez jakékoli údržby začaly pomalu chátrat.⁹⁴

2.3.7 Zřícenina hradu Cimburk Městečko Trnávka

Hrad Cimburk se tyčí na nevelikém kopci u Městečka Trnávka. První zmínky o hradu se datují na začátek 14. století, s určitostí lze dokázat, že na svém místě stál již roku 1308, kdy Bernard de Cimburk, tehdejší majitel hradu, vydává listinu o prodeji některých svých pozemků.⁹⁵ Své jméno prý hrad získal podle erbu rodu panů z Lipnice, na kterém bylo vyobrazeno cimbuří – odsud Cimburk. Hrad vystřídal během staletí mnoho majitelů. Osudným mu bylo datum 8. 6. 1776, kdy do Cimburku udeřil blesk, hrad poté vyhořel a od té doby začíná chátrat. V dnešní době tak můžeme hovořit pouze o zřícenině hradu Cimburk. Při návštěvě můžeme obdivovat zbytky mohutných, místy až dva metry širokých obvodových zdí, hradby, brány, příkop a jen si představovat, jak mohl hrad v době své slávy vypadat.⁹⁶

---

⁹³ *Historie lázní*. [online]. [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <http://ospraminek.webnode.cz/historie-lazni/>

⁹⁴ *Historie lázní*. [online]. [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <http://laznevelkaroudka.mypage.cz/rubriky/lazne-velka-roudka/historie-lazni>

⁹⁵ LANCINGER, Luboš; SVOBODA, Ladislav. Hrad Cimburk u Městečka Trnávky. In: *Průzkumy památek 1/1995*, ročník 2. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze, str. 29 – 36.

⁹⁶ ŠPIČKOVÁ, Iveta; VAŠIČKOVÁ, Zdena; PÍSKOVÁ, Ivana. *Vlastivědné vycházky po Malé Hané*. Moravská Třebová: Region Moravskotřebovská a Jevíčka, 2012.

3. Osobnosti regionu Malá Haná a jejich sbírky

3.1 Oldřich Sirovátka

Oldřich Sirovátka (1925 – 1992) – folklorista, sběratel lidových pohádek, pověstí a balad, autor odborných literárních publikací. Narodil v Teresvě (dnešní Ukrajina) a zemřel v Sádce u Poličky. Obecnou školu již Sirovátka absolvoval v České republice, konkrétně v Oslavanech. Maturoval roku 1944 na reálném gymnáziu v Ivančicích. Poté vystudoval filosofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně – obor český jazyk, filosofie a národopis. Rok působil jako redaktor v časopisu *Práce*. Poté začal vyučovat na základní škole v Benešově (u Boskovic) a také v Brně. Roku 1953 se stal vědeckým pracovníkem a vedoucím oddělení slovesné folkloristiky v brněnské pobočce Ústavu pro etnografii a folkloristiku. Získal tituly PhDr., CSc., DrSc., byl jmenován docentem oboru srovnávací folkloristiky a roku 1991 mu byl udělen titul profesor. Byl součástí redakcí mnoha národopisných časopisů (*Naše Valašsko*, *Vlastivědný věstník moravský*, *Český lid*, *Radostná země*, *Časopis matice moravské*, *Zlatý máj*, *Malovaný kraj*...), viceprezidentem komise pro lidovou poezii. Přednášel na kongresech o folkloristice v mnoha evropských zemích.⁹⁷ Z jeho prací zmiňme např. sbírky lidových písní: *Boskovický zpěvníček*⁹⁸, *Písně z Hané*⁹⁹, *Lidové písně, pověsti a dětské hry z Boskovic*.¹⁰⁰ Ze sbírek pohádek a pověstí např. *Moravské národní pohádky a pověsti*¹⁰¹, *Čarovné ovoce - Lidové pohádky z Moravy*¹⁰² a *Byly časy, byly - Lidové pověsti z Moravy*.¹⁰³

---

⁹⁷ Pavel Pešta. *Oldřich Sirovátka*. [online]. 30. 11. 2006 [cit. 2017 – 03 - 13]. Dostupné z: <http://www.slovníkeskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=432>

⁹⁸ SIROVÁTKA, Oldřich. *Boskovický zpěvníček*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1953.

⁹⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Písně z Hané*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1954.

¹⁰⁰ SIROVÁTKA, Oldřich. *Lidové písně, pověsti a dětské hry z Boskovic*. 1. vyd. V Brně: Etnologický ústav AV ČR, pracoviště v Brně, 2005, 167 s. ISBN 80-85010-30-5.

¹⁰¹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Moravské národní pohádky a pověsti*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1983.

¹⁰² SIROVÁTKA, Oldřich. *Čarovné ovoce – Lidové pohádky z Moravy*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1982.

¹⁰³ SIROVÁTKA, Oldřich. *Byly časy, byly – Lidové pověsti z Moravy*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1960.

3.2 Bedřich Štrébl

Bedřich Štrébl (1921 – 1980) – „vzorný učitel“, ředitel základní školy v Cetkovicích, kulturní pracovník. Narodil se v Brně a zemřel v Boskovicích. Měšťanskou školu navštěvoval v Letovicích. Studia na učitelském ústavě v Brně zakončil roku 1941. Během studia řídil vanovický pěvecký sbor *Blahoslav*. Učil na základních školách v Kochově, Meziříčku, Křetině a Boršově. V roce 1950 se stal ředitelem malotřídní školy v Cetkovicích, kde působil celých 30 let.¹⁰⁴ V Cetkovicích se velmi věnoval kulturnímu životu, opravoval a modernizoval tamní školu – vytvořil tzv. „sín tradic“, kde vystavil sesbírané nástroje, pomůcky a potřeby denního života a kroje. A právě v obci Cetkovice začíná cesta Bedřicha Štrébela jako sběratele lidových písní, tanců, zvyků a pověstí z Malé Hané. Jeho dcera Zdeňka Herčíková píše, že folklor byla jeho životní vášeň. Štrébl se svojí ženou založil taneční a hudební soubor *Malá Haná*, se kterým vystupovali na veškerých kulturních akcích v regionu. Pracoval také v místním ochotnickém divadle.¹⁰⁵ Vydal dva sborníky regionálních lidových písní, a to: *V té naší dědině*¹⁰⁶ a *Malohanácké písně*¹⁰⁷.

3.3 Jaroslav Mackerle

Jaroslav Mackerle (1913 – 1964) – architekt, vlastivědný pracovník a historik. Narodil se v Jevíčku a zemřel ve Svitavách. Jeho vzdělání započalo na reálce v Jevíčku. Poté vystudoval Vysoké učení technické v Brně a získal titul Ing. arch., díky kterému mohl začít pracovat v rodinné stavební firmě. Regionální historií a národopisem Malé Hané se začal zabývat na podnět učitele a vlastivědného pracovníka Emila Tutsche (viz kapitola 3.9 Emil Tutsch). Jeho zálibou bylo fotografování lidových staveb, které poté zpracovával a překresloval, což můžeme vidět v knize *Moravskotřebovský okres*¹⁰⁸, kterou zpracoval spolu s Františkem Továrkem (viz kapitola 3.4 František Továrek) a Pavlou Vacovou (viz kapitola 3.5 Pavla Vacová). Sbíral materiály o regionu, jako např. tradiční kroje, lidovou slovesnost – pohádky, lidové písně, které zapisoval s Františkem Soškou (viz kapitola 3.8 František

¹⁰⁴ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 345.

¹⁰⁵ Zdeňka Herčíková. *Bedřich Štrébl, Cetkovice, o. Blansko*. [online]. [cit. 2017 – 03 - 13]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=9500>

¹⁰⁶ ŠTRÉBL, Bedřich. *V té naší dědině: kytička malohanáckých písní z Cetkovic*. Adamov u Brna: Závodní klub ROH Adamovských strojřin, 1964. Vlastivědná knižnice časopisu Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí.

¹⁰⁷ ŠTRÉBL, Bedřich. *Malohanácké písně*. Blansko: OPS Blansko, 1978.

¹⁰⁸ MACKERLE, Jaroslav; TOVÁREK, František; VACOVÁ, Pavla. *Moravskotřebovský okres: Vlastivěda Jevíčska, Svitavska a Moravskotřebovska*. vyd. 1. Jevíčko: F. Kučera, 1946.

Soška). Při jeho zkoumáních a sběratelské činnosti mu vypomáhala jeho budoucí žena, Julie Worlová, později Mackerlová¹⁰⁹, s kterou sepsal knihu *Pohádky z Jevíčka a okolí*.¹¹⁰

3.4 František Továrek

František Továrek (1915 – 1990) – publicista, pedagog, vlastivědný pracovník, redaktor časopisu *Malá Haná*. Narodil se v Konici a zemřel v Jevíčku. S Malou Hanou ho spojuje rodová tradice, předci z otcovy i matčiny strany odtud pocházeli.¹¹¹ Továrkovo vzdělávání započalo na reálce v Prostějově. Poté roku 1935 vystudoval státní pedagogickou akademii v Praze a v 50. letech si rozšířil vzdělání v Brně na pedagogické fakultě. Žil a učil na Podkarpatské Rusi, roku 1939 se přestěhoval do Jevíčka a začal vyučovat na místní měšťanské škole. Volný čas věnoval mládežnickým hnutím sokol, skaut a pionýr. Od roku 1962 učil 5 let na odborném učilišti ve Velkých Opatovicích, kde se také stal členem Historicko – vlastivědného kroužku, poté vyučoval 9 let na základní škole v Jevíčku. Od roku 1965 byl redaktorem regionálního časopisu *Malá Haná*. Stejně jako Mackerle (viz kapitola 3.3 Jaroslav Mackerle) se podílel na vydání publikace *Moravskotřebovský okres*.¹¹² Také nesmíme opomenout knihu, která byla hojně využívána při tvorbě této diplomové práce – *Ve znamení pera*¹¹³, kde můžeme najít výčet významných osobností regionu Malá Haná.¹¹⁴ Sběratelskou činnost Továrka můžeme prolístat ve sbírkách *Zašlými stezkami: Pověsti a zkazky z Malé Hané*¹¹⁵ a ve *Větrný trojlístek: Zkazky a příběhy z Konicka*.¹¹⁶ Posmrtně také vydal sbírku Emila Tutsche (viz kapitola 3.9 Emil Tutsch) *Bylé – nebylé*.¹¹⁷

---

¹⁰⁹ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 338.

¹¹⁰ WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004. ISBN 80-239-3622-0.

¹¹¹ TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958, str. 74.

¹¹² MACKERLE, Jaroslav; TOVÁREK, František; VACOVÁ, Pavla. *Moravskotřebovský okres: Vlastivěda Jevíčka, Svitavska a Moravskotřebovska*. vyd. 1. Jevíčko: F. Kučera, 1946.

¹¹³ TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958.

¹¹⁴ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 346.

¹¹⁵ TOVÁREK, František. *Zašlými stezkami: Pověsti a zkazky z Malé Hané*. Jevíčko: Měst. NV, 1972.

¹¹⁶ TOVÁREK, František. *Větrný trojlístek: Zkazky a příběhy z Konicka*. Konice: MKS Konice, 1992.

¹¹⁷ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988.

3.5 Pavla Vacová

Pavla Vacová (1901 – 1975) – národopisná pracovnice, učitelka, folkloristka, sběratelka ústní lidové slovesnosti regionu Malá Haná. Narodila se v Olomouci a zemřela v Knínicích u Boskovic.¹¹⁸ Vystudovala učitelský ústav v Praze. Poté vyučovala na školách v Kladrkách, Horním Štěpánově a Knínicích u Boskovic. Zabývala se sbíráním informací o tradičním lidovém odívání v regionu Malá Haná a na Dražansku. Vlastnila rozsáhlou sbírku krojových součástí, tkanin a výšivek. Její zálibou bylo také kreslení, vedle krajin a portrétů vytvářela také dokumentaci částí krojů a rozkreslila také jednotlivé druhy malohanáckého kroje. O této problematice sepsala publikaci *Lidový kroj na Malé Hané s přílehlými horami*.¹¹⁹ Podílela se také na předělání tradičního regionálního kroje v roce 1951. Byla členkou národopisného hnutí na Kořenci (zde jsou také v muzeu všechny její kresby vystaveny), kde se věnovala sbírání lidové slovesnosti, tak vznikla např. publikace *Plkačky z hor a Malé Hané: Pohádky a pověsti*.¹²⁰ Spolu s Továrkem (viz kapitola 3.4 František Továrek) a Mackerlem (viz kapitola 3.3 Jaroslav Mackerle) se podílela na knize *Moravskotřebovský okres*¹²¹, kde popisuje lidové odívání.¹²²

3.6 Josefa Kalabusová

Josefa Kalabusová (1905 – 1987) – sběratelka lidové slovesnosti a národopisná pracovnice. Narodila se a zemřela ve Vanovicích. Stejně jako Vacová (viz kapitola 3.5 Pavla Vacová) sbírala části malohanáckého kroje, byla její spolupracovnicí, stejně jako Mackerleho (viz kapitola 3.3 Jaroslav Mackerle). Její sbírka výšivek je k vidění v Etnografickém ústavu Moravského zemského muzea v Brně. O malohanáckém kroji také psala do časopisu *Malá Haná*. Sběrka lidové slovesnosti *Pověsti z Vanovicka* bohužel zůstala jen jako rukopis.¹²³

---

¹¹⁸ TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958, str. 38.

¹¹⁹ VACOVÁ, Pavla. *Lidový kroj Malé Hané s přílehlými horami*. Blansko: Okresní vlastivědné muzeum, 1970.

¹²⁰ VACOVÁ, Pavla. *Plkačky z hor a Malé Hané: Pohádky a pověsti*. Okresní vlastivědné muzeum a vlastivědný kroužek DO, Boskovice, 1957.

¹²¹ MACKERLE, Jaroslav; TOVÁREK, František; VACOVÁ, Pavla. *Moravskotřebovský okres: Vlastivěda Jevíčska, Svitavska a Moravskotřebovska*. vyd. 1. Jevíčko: F. Kučera, 1946.

¹²² VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 348.

¹²³ Tamtéž, str. 332 – 333.

3.7 Zdenka Jelínková

Zdenka Jelínková (1920 – 2005) – přední sběratelka lidových tanců na Moravě. Narodila se v obci Velká nad Veličkou a zemřela v Brně. Vystudovala dvě gymnázia, roku 1934 dokončila studium ve Strážnici a roku 1939 poté v Brně. Zde také studovala na filosofické fakultě Masarykovy univerzity, studium však nedokončila. Následně vyučovala na základních školách na Slovácku, Brněnsku a Třebíčsku. Od roku 1950 se Jelínková stává pracovnící Státního ústavu pro lidovou píseň, o tři roky později také Ústavu pro etnografii a folkloristiku v Brně.¹²⁴ Byla členkou Slováckého a Valašského kroužku, v Třebíči založila Horácký soubor lidových písní a tanců. Byla také lektorkou lidových tanců. Sbíráání lidových tanců prováděla v 50. letech v okolí obcí Kořenec, Benešov, Černovice, Dlouhá Lhota, Drválovice, Horní Štěpánov, Vanovice a Protivanov. Ve Velkých Opatovicích nachází Jelínková pamětnici lidových tanců a s její spoluprací vydává dvoudílnou publikaci *Lidové tance z Boskovicka*.¹²⁵ Publikace hojně využívaná v této diplomové práci o lidových tancích regionu Malá Haná nese název *Lidový tanec na Drahanské vrchovině a Malé Haně: Kořenec, Benešov, Protivanov*.¹²⁶ Dětským folklorem se Jelínková zabývá např. v knihách *Dětský folklor a práce v dětském folklorním kroužku*¹²⁷ a *Využití dětského folklóru a lidového tance v zájmové umělecké činnosti*.¹²⁸ Jelínková se zařadila v oblasti lidových tanců a dětského folklóru mezi nejdůležitější osobnosti poválečného folklorního dění.¹²⁹

3.8 Jaroslav Kříčka

Jaroslav Kříčka (1882 – 1969) – hudební skladatel, básník a pedagog. Narodil se v Kelci a zemřel v Praze. Kříčka byl s Malou Hanou spojen dlouhou rodovou linií, která sahala až do 16. století. Publikoval své básně v *Lidových novinách*. Roku 1950 zhudebnil verše od Františka Továřky, aktivisty v mládežnických hnutích jako jsou skauti či pionýři (viz kapitola 3.4 František Továřek) a vzniká tak píseň Pionýrský pochod, kterou si za svou vzala jevíčská skupina pionýrů. Roku 1951 zhudebnil verše své sestry Pavly Kříčkové a vznikla tak

---

¹²⁴ VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 332.

¹²⁵ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidové tance z Boskovicka*. ONV: Boskovice, 1952.

¹²⁶ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidový tanec na Drahanské vrchovině a Malé Haně: Kořenec, Benešov, Protivanov*. Kořenec: Obecní úřad, 2001.

¹²⁷ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Dětský folklor a práce v dětském folklorním kroužku*. Brno: Městské kulturní středisko S. K. Neumanna, 1982.

¹²⁸ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Využití dětského folklóru a lidového tance v zájmové umělecké činnosti*. Praha, 1986.

¹²⁹ Metodika lidového tance. *Zdenka Jelínková*. [online]. 14. 12. 2012 [cit. 03-17-2017]. Dostupné z: https://moodle.amu.cz/mod/page/view.php?id=2646#_Toc338611720

slavnostní sborová píseň na oslavu 150. výročí postavení školy v obci Cetkovice. Továrek ve své knize *Ve znamení pera* o Kříčkovi říká: „*Přínos Jaroslava Kříčky kulturnímu životu na Malé Hané je neobyčejně závažný. Jeho skladby, melodické a obsahově výrazné, zná naše kulturní veřejnost, zná je, naslouchá jim, zpívá je a miluje náš lid. Je – li několik z nich výrazem vroucího poměru ke kraji předků, je samozřejmé, že v něm posilují pocit kmenové hrdosti a lásky k domovu.*“¹³⁰

3.9 Emil Tutsch

Emil Tutsch (1876 - 1966) – vlastivědný pracovník, učitel, regionální historik a sběratel lidové slovesnosti. Narodil se v Unerázce a zemřel v Moravské Třebové. Chodil do jednotřídní školy v Bezděči a poté do měšťanské školy v Moravské Třebové. Roku 1895 vystudoval německý učitelský ústav v Olomouci. Poté si ještě rozšířil vzdělání kurzem kreslení na průmyslové škole v Brně. Roku 1895 nastupuje jako kantor v Kozlově, vyučuje tu však pouze 1 rok. Roku 1896 začal vyučovat na základní škole v Městečku Trnávce. Od roku 1901 nastoupil jako kantor na obecné škole v Jevíčku a zůstává tu do konce života. Byl správcem jevíčského archivu, a tady studoval historické a vlastivědné materiály o regionu Malá Haná. Pracoval také v jevíčském vlastivědném muzeu. V rozmezí let 1921 až 1935 sepisoval kroniku města Jevíčko. Národopisné příspěvky publikoval v časopise *Malá Haná*.

Sbírku lidové slovesnosti, životní dílo Tutsche, *Bylé – nebylé*¹³¹ vydává až posmrtně František Továrek roku 1988 (viz kapitola 3.4 František Továrek).¹³² Továrek v doslovu Tutschovy sbírky píše: „*Bylé – nebylé je životní dílo vlastivědného pracovníka, učitele Emila Tutsche. Název díla vznikl z úsloví „Povídale bely nebely“, tzn., že povídali to, co bylo i nebylo, že spletli páté přes deváté. Emil Tutsch zaznamenával během celého svého života všechno, co zajímavého slyšel ve své rodné malohanácké dědině od maminky a příbuzných a potom od svých žáků a známých v Jevíčku a všude po okolí.*“¹³³

Sbírka *Bylé – nebylé* obsahuje velké množství lidové slovesnosti regionu Malá Haná. Konkrétně jsou to: básničky (str. 2 – 7), škádlivky (str. 8 – 16), rčení a pořekadla (str. 17 –

---

¹³⁰ TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958, str. 28.

¹³¹ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988.

¹³² VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3, str. 347.

¹³³ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988, str. 63.

25), přirovnání (str. 26 – 28), přísloví (str. 29 – 31), pranostiky (str. 32 – 34), hry (str. 35 – 38), zvyky a pověry (str. 39 – 46), pověsti a pohádky (str. 47 – 53), příhody (str. 54 – 62). Sbírkou *Bylé – nebylé* byla hojně využívána při tvorbě projektu v následující kapitole č. 4.

3.10 František Soška

František Soška (1906 – 1994) – jaroměřický rodák, pedagog, básník a skladatel, sběratel lidových písní Malé Hané. Narodil se i zemřel v Jaroměřicích. Navštěvoval jevíčskou reálku a poté studoval na Masarykově univerzitě, konkrétně obor matematika a fyzika na Přírodovědecké fakultě. Vyučoval na mnoha gymnáziích, např. v Kutné Hoře, Jaroměři, v Novém Bydžově. Jako pedagog působil také na vysokých školách – Vysoké strojní škole v Liberci a Vysokém učení technickém v Praze. Je autorem mnoha odborných vědeckých publikací z oboru fyziky. Mimo to však psal i poezii, skládal hudbu na violu a pomáhal Mackerlovi (viz podkapitola 3.3 Jaroslav Mackerle) při zapisování lidových písní z regionu Malá Haná.¹³⁴

---

¹³⁴ Michal Schuster. *Co (ne)víme o Doc. RNDr. Františku Soškovi, CSc.* [online]. 30. 10. 2016 [cit. 03-23-2017]. Dostupné z: <http://jaromerice.knihovna.cz/news/co-ne-vime-o-doc-rndr-frantisku-soskovi-csc/>

4. Projekt

4.1 Anotace

Projekt *Malá Haná – můj domov, můj region* je projekt určený pro žáky 1. – 5. ročníků základních škol v regionu Malá Haná. Jedná se o projekt dvoudenní. První den půjde o teoretické čerpání znalostí o regionu prostřednictvím množství aktivit ve vybraných vyučovacích předmětech. Druhý den žáci prozkoumají region Malá Haná prakticky – vycházkou, či exkurzí. U žáků 1. – 3. ročníku se bude jednat o čtyři předměty: český jazyk, výtvarná výchova, hudební výchova a prvouka. U žáků 4. – 5. ročníků to bude pět předmětů: český jazyk, výtvarná výchova, hudební výchova, přírodověda a vlastivěda.

Cílem projektu je prohloubit vztah žáka k regionu, v němž žije, v němž navštěvuje svoji školu a který hraje významnou roli v jeho životě. Smyslem projektu je odhalit krásy, památky, tradice a zvyky, lidové umění regionu a vzbudit tak v jednotlivých žácích potřebu toto bohatství chránit, zachovat a předávat dalším generacím. Povědomí o regionu, v němž žijí, je důležitou součástí znalostí každého člověka, tedy i žáka a učitele. Navržený regionální projekt nebo jen dílčí aktivity projektu mohou využívat učitelé prvního stupně na některé ze základních škol v regionu Malá Haná.

4.2 Základní informace o projektu

Název: Malá Haná – můj domov, můj region

Autor: Romana Schichová

Věk žáků: 1. – 5. třída základní školy

Typ projektu:

- dle délky: krátkodobý
- dle prostředí: školní
- dle navrhovatele: uměle připravovaný
- dle počtu žáků: kolektivní
- dle velikosti: malý
- dle organizace: vícepředmětový

Časový rámec: 2 dny

Vzdělávací oblasti: Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět, Umění a kultura

Mezipředmětové vztahy: český jazyk, prvouka/ přírodověda, vlastivěda, hudební výchova, výtvarná výchova, dopravní výchova

Smysl a cíl projektu: Cílem projektu je poučit žáky o regionu, v němž žijí a navštěvují základní školu. Představit žákům vše, co region Malá Haná nabízí, ať už přírodní krásy, významné památky a instituce, tak lidové umění, tradice a zvyky jako např. malohanácký kroj, malohanácké nářečí, regionální písně a tance, pohádky, pověsti a další žánry z lidové slovesnosti od místních sběratelů.

4.3 První třída – plán aktivit

První den	
Český jazyk	<ul style="list-style-type: none"> • Pranostiky na jednotlivé měsíce • Pověst <i>O Hradisku ve Velkých Opatovicích</i>
Hudební výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Nácvič regionálních písní: <i>Naše tetka zlá</i> <i>Muzikanti, pěkně hrejte</i>
Výtvarná výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Předčítání pohádky <i>Světýlka</i> • Ilustrace k pohádce
Prvouka	<ul style="list-style-type: none"> • Jarní tradice na Malé Hané • Báseň <i>Zase je jaro</i> • Hra <i>Na zahradníka</i>
Druhý den	
Vycházka na Hradisko ve Velkých Opatovicích stezkou Hanýsek.	

4.4 První třída – český jazyk

Český jazyk – aktivita č. 1 - Pranostiky

Věk žáků: 1. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák svými slovy popíše význam slova pranostika, žák svými slovy vysvětlí,

co jednotlivé pranostiky znamenají, žák dokáže vyjmenovat měsíce v roce popořádku, žák roztrídí pranostiky k jednotlivým měsícům v roce

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: operuje s obecně užívanými termíny

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, naslouchá promluvám jiných lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje

-sociální a personální: přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: pranostiky od Emila Tutsche ze sbírky *Bylé - nebylé*¹³⁵, kartičky s názvy měsíců v roce, kalendář

Popis průběhu: Aktivitu zahájím hádankou. Žákům budu pouštět píseň, dokud hraje, žáci chodí po třídě. Jakmile píseň hrát přestane, vyslovím písmeno a žáci jej mají „vymodelovat“ ze svého těla. Postupně diktuji písmena: p, r, a, n, o, s, t, i, k, y. Po posledním písmenu se žáků optám, jak šla za sebou písmena, žáci diktují, píši na tabuli, tím se odhalí název této aktivity – pranostiky. Poté se žáků zeptám, jestli tuší, co pranostiky jsou. Pokud odpoví ano, zeptám se na příklad konkrétní pranostiky. Pokud odpoví ne, sedneme si společně na koberec a význam pranostiky si objasníme. Pranostiku jim vysvětlím jako určitou předpověď, která vznikla z lidské zkušenosti podle toho, co se každý rok opakovalo, např. jaké počasí bude. Zůstáváme na koberci, žákům přečtu přichystaných dvacet čtyři pranostik, které sesbíral Emil Tutsch, nastříhaných na papírcích (každému měsíci v roce připadají dvě), vybírám tyto pranostiky: „*Na Nový rok o slepičí krok. Na Tři krále o skok dále. Únor bílý, pole sílí. Když v únoru mrzne a sněží, úrodný rok na to běží. Březen – za pec vlezem. Na svatého Řehoře sedlák lenoch, který neoře. Na svatého Jiří má se vrána v žitě schovat. Svatý Jiří zemi otvírá. Studený máj – v stodole ráj. Kolik dní před Filipem se bříza rozvíje, o tolik dní před Jakubem budou žně dřívě. Medardovo kápě, 40 dní kape. Nejsou – li brambory o svatém Petře a Pavlu oradlovány, nepůjdou k tanci. Je – li na svatého Jakuba zamračeno, bude moc sněhu. Na Markétu jsou nejlepší jahody. Co srpen nedovaří, září nedosmaží. Když na Vavřince prší, bude dlouhý podzim. Svatý Michal z pole spíchal. Letí – li na podzim havrani moc brzy, bude ještě teplo, letí – li moc pozdě, bude ještě zima. Šimona Judy – zima je všudy. Jsou – li zajíci tlustí, bude tuhá zima. Na svatého Martina kouřívá se z komína. Na svatou Kateřinku, schováme se pod peřinku. Svatá Barbora mívá bílou zástěru. Když o Štědrém dni je vítr,*

---

¹³⁵ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988.

*půjde máslo a tvaroh na odbyt.*¹³⁶ Společně si vysvětlíme jejich význam. Pokud pranostika obsahuje jméno, vyhledáme ho společně v kalendáři, abychom dokázali zařadit, k jakému měsíci pranostika patří. Před tabulí rozmístím kartičky s názvy jednotlivých měsíců a k nim rozřazujeme každou přečtenou pranostiku.

Český jazyk – aktivita č. 2 – Pověst O Hradisku ve Velkých Opatovicích

Věk žáků: 1. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák si poslechne pověst O Hradisku ve Velkých Opatovicích, žák převypráví pověst vlastními slovy, žák dokáže vlastními slovy vysvětlit pojem pověst

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: vyhledává a třídí informace, operuje s obecně užívanými termíny

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů, formuluje a vyjadřuje své myšlenky, naslouchá promluvám druhých lidí, účinně se zapojuje do diskuse

-sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, účinně spolupracuje ve skupině

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: text pověsti O Hradisku ve Velkých Opatovicích z publikace *Čítanka prvouky Velké Opatovice*¹³⁷

Popis průběhu: nejdříve se žáků zeptám, zda ví, co je to pověst. Pokud odpoví ano, poprosím je o vysvětlení. Pokud však odpoví ne, vysvětlím jim pověst jako krátké vyprávění, jehož základ je pravdivý (na rozdíl od pohádky) a kde můžeme přibližně určit čas a místo, kde se děj odehrává. Poté dovolím žákům, aby se položili hlavou na lavici, a mezitím jim předčítám pověst O Hradisku u Velkých Opatovic: *„Na jih od Velkých Opatovic se vypíná kopec zvaný Hradisko. V dávných dobách tu stála pevná tvrz, která byla útočištěm před nepřítelem v době nepřátelských vpádů. Z tvrze prý vedly podzemní chodby do Borotína, snad i na hrad Cimburk u Trnávky a do boskovického hradu. Také voda se do tvrze přinášela podzemím ze studánky Myší rádlo. Na Hradisku sídlil vladyka, pán celého kraje. Byl dobrý a laskavý k poddaným. V té době nastaly moravskému lidu zlé časy. Do země vtrhl nepřítel,*

¹³⁶ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988, str. 32 – 34.

¹³⁷ LUŇÁČEK, Jiří. *Čítanka prvouky Velké Opatovice*. Venkov – můj domov aneb „Víš, kde žiješ: Boskovicko PLUS, o. s., Místní akční skupina Partnerství venkova, Místní akční skupina Sdružení pro Rozvoj Poličska o. s., 2012, str. 27.

*přepadal města i bezbranné dědinky, bez milosti plenil a loupil. [...]*¹³⁸ Po přečtení textu pokládám žákům otázky: Kam prý vedly podzemní tajné chodby z Hradiska? Jaké vlastnosti měl vladyka, vládce Hradiska? Kdo zradil bojovníky na Hradisku? Co tato stařena kouzelnice způsobila? Co se stalo s obyvateli Hradiska? Jak skončila stařena kouzelnice? Jak se nazývá stráž, na kterou podle pověsti dopadla z praku vystřelená stařena kouzelnice? Jaký osud potkal manželku vladyky z Hradiska? Nakonec žáci převypráví pověst vlastními slovy, střídají se po jedné větě. Do sešitu si zapíší název pověsti a připojí ilustraci.

4.5 První třída – hudební výchova

Hudební výchova – aktivita č. 3 – Nácviik regionálních písní: Naše tetka zlá, Muzikanti, pěkně hrejte

Věk žáků: 1. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák zazpívá z paměti regionální písně Naše tetka zlá a Muzikanti, pěkně hrejte, žák doprovází tyto písně rytmickým tleskáním rukou, pleskáním do stehů a dupáním nohama o podlahu.

Rozvíjení klíčových kompetencí:

- sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu
- občanské: projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům
- pracovní: dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: kopie regionální lidové písně *Naše tetka zlá*¹³⁹ a *Muzikanti, pěkně hrejte*¹⁴⁰ pro každého žáka, klavír či kytara k doprovázení písní

---

¹³⁸ LUŇÁČEK, Jiří. *Čítanka prvouky Velké Opatovice*. Venkov – můj domov aneb „Víš, kde žiješ: Boskovicko PLUS, o. s., Místní akční skupina Partnerství venkova, Místní akční skupina Sdružení pro Rozvoj Poličska o. s., 2012, str. 27.

¹³⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Boskovický zpěvníček*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1953.

¹⁴⁰ ŠTRÉBL, Bedřich. *V té naší dědině: kytička malohanáckých písní z Cetkovic*. Adamov u Brna: Závodní klub ROH Adamovských strojůren, 1964, 47 s. Vlastivědná knižnice časopisu Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí, str. 23.

MUZIKANTI, PĚKNĚ HREJTE Z CETKOVIC

VESELEJI

MUZIKANTI PĚKNĚ HREJTE, STARÉ BĀDY VYHĀNĚJTE. VYŽĚŇ - TE JE

Z HOSPODY, KDE KLE - VĚTY DĚLAJĪ.

4.5 První třída – výtvarná výchova

Výtvarná výchova – aktivita č. 4 – Čtení pohádky Světýlka, vytváření představy výtvarného zpracování

Věk žáků: 1. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Výtvarná výchova

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s příběhem pohádky Světýlka, žák převypráví děj pohádky vlastními slovy

Rozvíjení klíčových kompetencí:

- komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí, rozumí různým typům textů a záznamů
- sociální a personální: podílí se na utváření pozitivní atmosféry v týmu
- občanské: projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

Časová dotace: 10 minut

Pomůcky a materiál: text pohádky Světýlka z knihy *Pohádky z Jevíčka a okolí*¹⁴³

Popis průběhu: Žáci se posadí do kroužku na koberci. Předčítám jim text pohádky, jejich úkolem bude pozorně poslouchat a představovat si, jak by asi mohla vypadat ilustrace k této pohádce: „*Dříve to byly, pane, jináčí časy, než jsou dnes. I tma byla tenkrát v noci tmavější, než je dnes. To, pane, nebylo jen tak v té tmě dojít domů. To se potom cestou ledacos stávalo. Jednou se vracel do Jevíčka takový starý dědeček. Na cestu neviděl, stále jen zakopával. A v tom jako na zavalanou se objevila světýlka.[...]*“¹⁴⁴ Poté požádám vybraného žáka, aby děj pohádky převyprávěl vlastními slovy. Zeptám se jich na otázky: Jak si představujete světýlka, která dědečka zachránila? Proč byla světýlka smutná? Co myslíš, jaká výtvarná technika

¹⁴³ WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004. ISBN 80-239-3622-0, str. 37 – 38.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 37 – 38.

bude nejlepší pro zpracování ilustrace k pohádce? Po otázkách odchází žáci do lavic a vyslechnou si zadání následující aktivity.

Výtvarná výchova – aktivita č. 5 – Ilustrování pohádky Světýlka

Věk žáků: 1. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Výtvarná výchova

Vzdělávací cíl: žák ilustruje pohádku Světýlka, žák zvolí vhodnou techniku provedení

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k řešení problémů: volí vhodné způsoby řešení

-sociální a personální: v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

-pracovní: používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: 80 minut

Pomůcky a materiál: vytištěná pohádka Světýlka pro každého žáka, tvrdý papír formátu A3, tužka, lepidlo, vodové/ temperové barvy či pastelky

Popis průběhu: Rozdám žákům tvrdý papír formátu A3 a nakopírovanou pohádku. Jejich úkolem je papír s pohádkou Světýlka nalepit do libovolné části výkresu. Následně si každý žák zvolí techniku, kterou chce pracovat, která se podle něj ke zpracování tématu nejlépe hodí – vodové, či temperové barvy, pastelky, fixy, rudka, uhel, tuš. Ilustraci žáci započnou obyčejnou tužkou a poté dodělají zvolenou technikou. Aktivitu ukončíme vyskládáním všech hotových prací na koberci a žákovským hlasováním o nejlepší práci.

Obrázek 3: Žáci, pracující na ilustraci k pohádce Světýlka

4.6 První třída – prvouka

Prvouka – aktivita č. 6 – Jarní tradice na Malé Hané

Věk žáků: 1. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák vyjmenuje jarní tradice v regionu Malá Haná (masopust, Velikonoce, stavění máje, pálení čarodějnic), žák svými slovy popíše, co jednotlivé tradice obnáší

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: operuje s obecně užívanými termíny

-k řešení problémů: kriticky myslí

-komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: informace o jarních tradicích regionu Malá Haná, tvrdé papíry minimálně formátu A3, nůžky, lepidlo, pastelky, psací potřeby.

Popis průběhu: žákům představím jarní tradice, které se dodržují v regionu Malá Haná – masopust, Velikonoce, stavění a kácení máje, pálení čarodějnic (viz podkapitola 2.2.2 Vybrané tradice a zvyky napříč rokem na Malé Hané). Poté žáky rozdělím na čtyři skupinky. Každé skupince přidělím jednu jarní tradici regionu. Úkolem každé skupinky bude zpracovat plakát, který má představovat pozvánku k oslavám dané tradice. Na plakát mohou žáci libovolně psát, kreslit, lepit obrázky. Poté každá skupinka představí a popíše svůj výtvar před celou třídou. Práce budou následně vystaveny na třídní nástěnce.

Prvouka – aktivita č. 7 – Hra: Na zahradníka

Věk žáků: 1. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák pochopí pravidla hry: Na zahradníka, žák se aktivně zapojí do hry

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu

-občanské: aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit

-pracovní: dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: obrázky jarních květů a kartičky s jejich názvy, magnetky, pravidla hry Na zahradníka od Emila Tutsche z publikace *Bylé - nebylé*¹⁴⁵

Popis průběhu: nejdříve s žáky zopakují názvy jarních květů. Ukazují na obrázky, které jsou přiděleny magnetky na tabuli, žáci je pojmenují a přiřadí k nim kartičku se správným názvem. Jakmile názvy jarních květů ovládnou, vysvětlím pravidla hry a upozorním žáky, že při této hře se musí koncentrovat a dávat dobrý pozor. Pravidla hry zní: „*Účastníci posadili se do řady, nemusili však v práci ustávat, volili si kvítka a šeptem sdělili jejich jména zahradníkovi do ucha. Zahradník přecházel před řadou a mluvil: „Šel zahradník po zahradě vzhůru, dolů. Všecko v pořádku je, jenom fialka ne!“ Fialka: Proč lžou! (zahradníkovi se onikalo) Zahradník: Kdes byla? Fialka: U růže! Růže: Proč lžeš? Fialka: Kdes byla? Růže: U karafiáta! Karafiát: Proč lžeš? [...] A tak dále, až se všichni vystřídali. Hra má rychlý spád a kdo se zarazil, uvedl kvítka, které nikdo neměl, řekl místo byl – byla nebo opačně, zahradníkovi “nevonikal” a kvítkám netykal, dal fant.*¹⁴⁶ Následně si žáci zvolí svou jarní květinu a hra může začít.

4.7 První třída – vycházka

Vycházka na Hradisko ve Velkých Opatovicích

Věk žáků: 1. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák se orientuje v terénu pomocí turistického značení, žák naslouchá informacím, které se nachází na vzdělávacích tabulích stezky Hanýsek, žák dodržuje bezpečnost při přechodu komunikace, žák pojmenuje jarní květiny, které na vycházce uvidíme

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: samostatně pozoruje a experimentuje

-k řešení problémů: vnímá nejrůznější problémové situace ve škole i mimo ni

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu

-sociální a personální: podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě ohleduplnosti a úcty při jednání s

¹⁴⁵ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988, str. 36.

¹⁴⁶ Tamtéž, str. 36.

druhými lidmi přispívá k upevňování dobrých mezilidských vztahů

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit

-pracovní: dodržuje vymezená pravidla, využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje

Časová dotace: 1 den / 4 vyučovací hodiny

Pomůcky a materiál: vhodné oblečení a obuv na delší vycházku, svačina, pití

Popis průběhu: Před odchodem ze školy je důležité žáky poučit o bezpečném chování při pohybu mimo školní areál, speciálně pak při přecházení komunikací. Poté seznámím žáky s cílem naší vycházky, kterým bude Hradisko, nejvyšší bod obce Velké Opatovice. Na opatovické Hradisko se vydáme po červené turistické značce. Cestou nás budou provázet informační cedule naučné stezky Hanýsek, které budou sloužit jak k poučení, tak ke krátkému oddechu, popřípadě nasvačení se, doplnění tekutin. Informační cedule se týkají fauny i flóry opatovického okolí, pověstí a historie. Během vycházky si všimáme okolního rostlinstva, speciálně pak jarních květin, které jsme probírali v hodině prvouky, tyto květiny žáci pojmenovávají. Jakmile dorazíme na Hradisko, zeptám se žáků, zda si pamatují pověst O Hradisku, kterou jsme probírali v hodině českého jazyka, a poprosím vybraného žáka, aby pověst svými slovy převyprávěl. Na Hradisku si žáci prohlédnou dvě vytesané podobizny do skály od akademického sochaře Karla Otáhalo (viz podkapitola 2.3.4 Moravské kartografické centrum, kostel sv. Jiří a Hradisko Velké Opatovice).

4.8 Druhá třída – plán aktivit

První den	
Český jazyk	<ul style="list-style-type: none"> • Pohádka <i>Jaroměřice</i> • Hody - poučení o lidové tradici a popis malohanáckého kroje
Hudební výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Nácvič regionální písně <i>Či só hode</i> • Nácvič nástrojového a tanečního doprovodu k písni • Rytmičká říkanka <i>Kolo – kolo – kolovrátek</i>
Výtvarná výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Kresba Úvodnice (součást malohanáckého kroje)
Prvouka	<ul style="list-style-type: none"> • Báseň: <i>Zase je jaro</i> • Orientace v přírodě – světové strany, kompas, jiné druhy orientace v přírodě (lišejníky, letokruhy...)

	<ul style="list-style-type: none"> • Vyhledávání autobusového spoje do Jaroměřic.
Druhý den	
Exkurze na Jaroměřickou Kalvárii.	

4.9 Druhá třída – český jazyk

Český jazyk – aktivita č. 1 – Pohádka Jaroměřice

Věk žáků: 2. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s pohádkou *Jaroměřice*, žák převypráví pohádku vlastními slovy, žák pohádku dramaticky předvede.

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje

-sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce

-občanské: projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: nakopírovaný text pohádky *Jaroměřice* z knihy *Pohádky z Jevíčka a okolí*¹⁴⁷ pro každého žáka (viz příloha č. 1)

Popis průběhu: každému žákovi rozdám nakopírovaný text pohádky *Jaroměřice*, úkolem žáků bude si text v tichosti přečíst, seznámit se s dějem pohádky. Poté se žáků zeptám, zda v textu objevili nějaká slova, kterým nerozumí. Odhaduji, že to budou slova: pouť, pohané, rejdy, zmole pod kopcem, šelma soused, Babylon, jizbě, rarach. Tyto výrazy si společně vysvětlíme. Následně poprosím jednoho žáka, aby se pokusil vlastními slovy pohádku převyprávět. Poté se zeptám, jaké postavy v pohádce vystupují. Jsou to: pohané, čerti, soused z Jaroměřic, susedovy domácí zvířata. Každému žákovi bude přidělena role a pohádku si společně zkusíme zdramatizovat. Učitel bude mít roli vypravěče, který se ujme začátku a konce pohádky.

¹⁴⁷ WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004. ISBN 80-239-3622-0, str. 53 – 54.

Český jazyk – aktivita č. 2 – Hody a popis malohanáckého kroje

Věk žáků: 2. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s tradicí hodů, dodržovanou v regionu Malá Haná, žák dokáže samostatně popsat součásti ženského i mužského malohanáckého kroje, žáci ve skupinách vytvoří ženský a mužský kroj v životní velikosti na balicí papír.

Rozvíjení klíčových kompetencí:

- k učení: operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly,
- komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje
- sociální a personální: přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy
- občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: text o malohanácké tradici hody, obrázky malohanáckého kroje, balicí papír (délka minimálně jeden a půl metru).

Popis průběhu: žákům představím malohanáckou tradici hody (viz podkapitola 2.2.2 Vybrané tradice a zvyky napříč rokem na Malé Haně). Po seznámení s tradicí se žáků zeptám, zda by si dokázali představit, jaká jídla a nápoje se na hodech podávali. Své odpovědi žáci říkají formou pamětní hry na koberci. Pravidla jsou jednoduchá. Žáci sedí v kroužku na koberci, učitel začíná a říká: „Když bych byl na hodech, ochutnal bych pečeni“, další žák v řadě říká: „Když bych byl na hodech, ochutnal bych pečeni...a poté doplní svůj pokrm či nápoj.“ Pokrmů a nápojů přibývá a je čím dál těžší zopakovat je ve správném pořadí. Potom, co každý žák přidá vlastní slovo, pokračuji ve vyprávění o tradici hodů a zdůrazním žákům, že dnes už je to spíše výjimka, ale dříve bylo normální nosit na takovéto slavnosti místní kroj. Malohanácký kroj žákům ukážu na několika obrázcích, popíšu každý detail, jako např. kordulka, rukávce, široká sukně, zástěra, punčochy, úvodnice, žluté kalhoty, vysoké boty. Tyto pojmy napíšu na tabuli. Poté rozdělím žáky na dvě skupinky: chlapci budou tvořit jednu skupinu, děvčata druhou. Každá skupina dostane balicí papír, v délce minimálně jeden a půl metru. Úkolem dívčí skupinky bude zachytit ženský malohanácký kroj, úkolem chlapecké skupinky naopak mužský malohanácký kroj. Ke svému nákresu připojí i popisky jednotlivých částí. Po zbytek projektových dní budou tyto výkresy zdobit třídu.

4.10 Druhá třída – hudební výchova

Hudební výchova – aktivita č. 3 – Nácvič regionální písně *Či só hode*?

Věk žáků: 2. třída základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák zpaměti zazpívá regionální lidovou píseň *Či só hode*, žák při zpěvu používá a rozumí malohanáckému nářečí, žák doprovodí píseň na vybraný hudební nástroj

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: má pozitivní vztah k učení

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů

-sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

Časová dotace: 40 minut

Pomůcky a materiál: píseň *Či só hode* z publikace *V té naší dědině*¹⁴⁸ od Bedřicha Štrébala pro každého žáka, Orffovy hudební nástroje k doprovodu písně

Popis průběhu: v minulé hodině byli žáci poučeni o hodech, jakožto lidové tradici regionu Malá Haná. Žáky namotivují ke zpěvu písně *Či só hode* slovy: „V dnešní hodině hudební výchovy se naučíme lidovou píseň, která se při hodech zpívávala. Představte si, že jste na takovéto veselce, všude kolem vás je veliké množství jídla, pití, známých, všichni jsou oděni do tradičních krojů a hýří radostí.“ Před samotným zpíváním žáky upozorním na důležitost správného sezení. Na řadu přichází rozdýchání (odfoukávání peříčka do dálky, nafukování gumového balónku, hluboké nádechy, zadržování dechu, pomalé vydechování...). Další aktivitou bude rozmluvení žáků pomocí jazykolamu: „Dolar, libra, rubl“, který nejdříve několikrát zopakujeme nahlas společně, a následně to vyzkouší samostatně tři vybraní žáci. Před zpěvem zbývá už jen krátké rozezpívání pomocí rozložených akordů, které žáci vyzpívávají na slabiky MA, MO a MU. Střídám dlouhé a krátké tóny. Po rozezpívání přichází čas na nácvič samotné písně. Nejprve žákům přečtu nahlas text písně, upozorním je na nářeční výrazy, které si pro jistotu několikrát nahlas vyzkoušíme, aby při zpěvu nedocházelo ke zkomolení: hode, poďme, hospode, přešla, nechtěle, jo, chlapce,košola, mo, poskakuje, zastrkoje. Píseň žákům zazpívám a doprovodím se na klavír. Následně žákům předzpívám

---

¹⁴⁸ ŠTRÉBL, Bedřich. *V té naší dědině: kytička malohanáckých písní z Cetkovic*. Adamov u Brna: Závodní klub ROH Adamovských strojiren, 1964, 47 s. Vlastivědná knižnice časopisu Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí, str. 12.

píseň po kouscích, žáci opakují. Tyto kousky následně spojují, až žáci umí celou píseň.

ČÍ SO' HODE? Z CETKOVIC

VESELE

ČÍ SO' HODE, NAŠE HODE, PODĚME STARA' DO HOSPODE. HOJÁJA HOJÁJA

HOJA JA JA BODEM TAM DO RĀNA TANCovat HULĀNA HOJA JA JA

Po dokonalém zvládnutí písně rozdám žákům Orffovy hudební nástroje – ozvučná dřívka, činelky, bubínek, tamburína, triangel a chrastítka. U jednotlivých nástrojů žákům předvedu způsob doprovodu, ujistím se, že každý žák pochopil, co má dělat. Společně s klavírem poté píseň doprovodíme.

Hudební výchova – aktivita č. 4 – Rytmická říkanka Kolo – kolo – kolovrátek

Věk žáků: 2. třída základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák z paměti odříká rytmickou říkanku *Kolo – kolo – kolovrátek*

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

Časová dotace: 5 minut

Pomůcky a materiál: slova říkanky *Kolo – kolo – kolovrátek* z publikace *Bylé – nebylé*¹⁴⁹ od Emila Tutsche (napsat na tabuli)

Popis průběhu: žákům napíše text říkanky na tabuli: „*Kolo – kolo – kolovrátek, zétra bude velké svátek, a pozéřko jechče věci, pojedeme do Bezděči.*“¹⁵⁰ Společně si říkanku přečteme.

Poprosím žáky, aby v říkance zakroužkovali nářeční výrazy – po jednom chodí k tabuli. Poté si říkanku několikrát zopakujeme, do chvíle, kdy už žáci nepotřebují nutně vidět text říkanky

¹⁴⁹ TUTSCH, Emil. *Bylé – nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988, str. 4.

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 4.

před sebou. Následně připojíme i rytmický doprovod – každý žák vyťukává jednotlivé slabiky dvěma prsty do dlaně druhé ruky a u toho nahlas odříkává.

4.11 Druhá třída – výtvarná výchova

Výtvarná výchova – aktivita č. 5 – Kresba úvodnice

Věk žáků: 2. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Výtvarná výchova

Vzdělávací cíl: žák samostatně navrhne vzhled úvodnice (součásti malohanáckého kroje)

Rozvíjení klíčových kompetencí:

- k učení: kriticky zhodnotí výsledky svého učení a diskutuje o nich
- k řešení problémů: nenechá se odradit případným nezdarem
- sociální a personální: v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- občanské: projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům
- pracovní: používá bezpečně a účinně materiály, dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: obrázky úvodnice na ukázkou a inspiraci, tvrdý bílý papír formátu nejméně A4, obyčejná tužka, červená, modrá, zelená a žlutá tempera na domalování.

Popis průběhu: žákům nejdříve ukážu obrázky úvodnice (široké stuhy, která je součástí malohanáckého kroje) pro inspiraci (viz obrázek v podkapitole 2.2.1 Kroj). Žákům poradím, že na úvodnicích se často objevují motivy květin, ptáčků, koní, jelenů, krajek, kudrlinek. Poté nejdříve tužkou začne každý žák navrhovat vlastní úvodnici. Následně ji domaluje temperami, kde by dominantními barvami měly být červená, modrá, zelená a žlutá. Hotové práce rozložíme na koberci a všichni společně zhodnotíme. Hledáme originální prvky, nápady, které se na jiných pracích neobjevují.

4.12 Druhá třída – prvouka

Prvouka – aktivita č. 6 – Báseň Zase je jaro

Věk žáků: 2. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák z paměti odrecituje báseň *Zase je jaro* od Jarmily Klimešové

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

Časová dotace: 20 minut

Pomůcky a materiál: báseň *Zase je jaro* z publikace *O tobě, živote*¹⁵¹ od Jarmily Klimešové pro každého žáka

Popis průběhu: Žáky rozdělím na tři skupiny. Každé skupině přiřadím jednu sloku básně *Zase je jaro*:

„Kvetou trnky, plané trnky

u cest, silnic, na svazích.

Jaro je tu!

Provází je rozpustilý dětský smích.

Lupínky těch bílých květů

sype vítr po kraji.

Jaro je tu!

V dívčích očích pomněnky se modrají.

Plané trnky, dívčí oči,

to bych ještě spatřil rád.

Kam však jednou stáří vkročí,

*Musí jenom vzpomínat.*¹⁵²

Každá skupinka má za úkol si svou sloku přečíst a naučit se ji. Následně k tabuli chodí trojice žáků, zástupci z každé skupinky a postupně odříkají celou báseň před tabulí (každý žák z trojice = jedna sloka). Tímto způsobem se vystřídají všichni žáci.

Prvouka – aktivita č. 7 – Orientace v přírodě

Věk žáků: 2. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák vyjmenuje a popíše techniky orientování se v přírodě, když není po ruce kompas anebo buzola

---

¹⁵¹ KLIMEŠOVÁ, Jarmila. *O tobě, živote*. Čítanka poezie pro malé i velké čtenáře s regionálními prvky našeho malohanáckého kraje. Velké Opatovice, 2013. ISBN 978–80–905363–6–4.

¹⁵² Tamtéž, str. 36.

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti

-k řešení problémů: samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje

Časová dotace: 25 minut

Pomůcky a materiál: kompas, buzola

Popis průběhu: žáci se posadí na koberec do kroužku. Nechám kolovat kompas a buzolu a položím otázku, jestli někdo ví, co je to za předměty a k čemu se užívají? Pokud žáci odpoví správně, požádám je o rozvedení odpovědi. Pokud nebudou vědět, popovídám o kompasu a buzole sama. Vysvětlíme si, k čemu slouží tyto přístroje a jak se používají. Poté nastíním žákům situaci – ztratíte se v přírodě, víte, že potřebujete jít stále na sever, abyste došli k cíli, ale mapu, kompas ani buzolu nemáte k dispozici. Co budete dělat? Jak se dá v přírodě zorientovat? Nechám žáky popřemýšlet nad odpovědí, poté představím možná řešení. Pokud se ztratíte v noci, dá se orientovat podle hvězd – konkrétně musíme na obloze najít Polárku (Severku), která je nedaleko zadních kol Velkého vozu a ukazuje na sever. Orientovat se dá také podle lišejníků, které rostou na osaměle stojících stromech na jejich severozápadní straně, aby je chránily před severozápadními větry. V lese se můžeme orientovat také podle pařezů a mravenišť – pařezy mají na severní straně hustější letokruhy, mraveniště jsou na severní straně příkřejší. Dále se dá zorientovat podle včelínů, které směřují vchodem na jih, u ptačích budek, připevněných v lesích, zase vchod směřuje na východ. Pokud bychom v neznámém terénu objevili kostel, oltář bude vždy směřován na východě. Poté žákům slíbím, že na zítřejší exkurzi na Kalvárii si práci s kompasem a buzolou vyzkoušíme v terénu a také se budeme snažit zorientovat podle přírodních zdrojů.

Prvouka – aktivita č. 8 – Vyhledávání autobusového spojení do Jaroměřic

Věk žáků: 2. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák vyhledá v jízdním řádu nejvhodnější autobusový spoj do Jaroměřic

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: plánuje, organizuje a řídí vlastní učení

-k řešení problémů: vyhledá informace vhodné k řešení problému, samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, rozumí různým typům textů a záznamů, využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

Časová dotace: 20 minut

Pomůcky a materiál: jízdní řád autobusů (v papírové či online podobě)

Popis průběhu: oznámím žákům, že se zítra bude konat exkurze na jaroměřickou Kalvárii, že sraz před školou bude v osm hodin, ale že ještě nevím, kterým autobusovým spojem bude nejlepší jet. Můj požadavek je, aby cesta byla co nejrychlejší a co nejlevnější. Rozdělím žáky na skupinky po pěti až sedmi lidech, do každé skupinky přidělím tištěný jízdní autobusový řád a také povolím možnost přístupu na internet. Každá skupinka má vyhledat spoj do Jaroměřic, jehož odjezd bude po osmé hodině, přeprava tímto autobusem nebude trvat dlouhou dobu a cena za jednoho cestujícího bude přijatelná. Všechny skupiny přednesou své návrhy a společně vybereme to nejlepší řešení.

4.13 Druhá třída - exkurze

Exkurze poutní místo Kalvárie v Jaroměřicích

Věk žáků: 2. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák dodržuje bezpečnost při přecházení ze školní budovy na autobusovou zástavku a poté po celou dobu exkurze v Jaroměřicích, žák dodržuje zásady slušného vychování při prohlídce jaroměřické Kalvárie, žák si vyzkouší práci s buzolou a kompasem, zkusí se zorientovat v přírodě podle dostupných přírodnin

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k řešení problémů: využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, naslouchá promluvám druhých lidí

-sociální a personální: podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

-pracovní: dodržuje vymezená pravidla, adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky, využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech

Časová dotace: 1 den (4 vyučovací hodiny)

Pomůcky a materiál: sportovní obuv a oděv, jídlo a pití na celý den, buzola, kompas, text pověsti o Kalvárii

Popis průběhu: před samotným přesunem na autobusovou zastávku poučím žáky o bezpečnosti pohybu na komunikacích, obzvláště pak při přechodu silnice a připomenu vhodné chování při komentované prohlídce, která bude následovat. Autobusovým spojem, který předchozí den vyhledali žáci, se dopravíme do obce Jaroměřice. Z autobusové zastávky se vydáme na první zastavení křížové cesty, ke kostelu Všetech Svatých. Křížová cesta s jedenácti zastaveními vede nahoru na kopec Kalvárie. Cestou žákům vyprávím pověst, která se o Kalvárii traduje (viz podkapitola 2.3.1 Poutní místo Kalvárie Jaroměřice). V areálu Kalvárie bude žáky čekat komentovaná prohlídka objektu, kterou provede jeden z členů Otců pasionistů, kteří v objektu Kalvárie sídlí, vedou tu církevní obřady a mají o něm rozsáhlé znalosti. Po prohlídce následuje vyzkoušení určování severu pomocí kompasu a buzoly a také vyhledání přírodních zdrojů, které nám mohou pomoci s orientací v neznámém terénu (např. lišejník nebo pařez).

4.14 Třetí třída – plán aktivit

První den	
Český jazyk	<ul style="list-style-type: none"> • Pověst <i>Bílá paní na Cimburku</i> • Přirovnání
Hudební výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Rozlišování dur / moll • Nácvič regionální písně <i>Klobouček</i>
Výtvarná výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Malba na téma: Jak si představuješ Bílou paní na Cimburku?
Prvouka	<ul style="list-style-type: none"> • Okolní obce, hledání v mapě • Plánování autobusové dopravy do Městečka Trnávky
Druhý den	
Exkurze na zříceninu hradu Cimburk u Městečka Trnávka.	

4.15 Třetí třída – český jazyk

Český jazyk – aktivita č. 1 – Pověst Bílá paní na Cimburku

Věk žáků: 3. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s pověstí Bílá paní na Cimburku, žák dokáže převyprávět děj pověsti vlastními slovy, žák odpoví na otázky související s textem

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: vyhledává a třídí informace

-k řešení problémů: vyhledá informace vhodné k řešení problému

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, rozumí různým typům textů a záznamů

-sociální a personální: přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 30 minut

Pomůcky a materiál: text pověsti *Bílá paní na Cimburku* z publikace *Lidové pověsti a povídky z Malé Hané*¹⁵³ od Josefa Vrbky pro každého žáka (viz příloha č. 2)

Popis průběhu: rozdám text pověsti *Bílá paní na Cimburku* každému žákovi. Následuje hlasité čtení, kdy se jednotliví žáci po krátkých úsecích střídají. Po dočtení textu pokládám žákům otázky týkající se textu: na kterém hradě se tato pověst odehrává? Hradní paní se o svou dcerušku snažila hezky starat, co všechno pro ni dělala? Ze kterých měst pozvala hradní paní lékaře? Věděli si lékaři rady, co se děje s dcerkou? Co doporučil dcerce lékař z Florencie? Držela se dcerka jeho rad, poslechla ho? Co se s dcerkou stalo? Jak příběh skončil, co se stalo s hradní paní? Následně poprosím, aby se žáci přesunuli na koberec, posadili se do kroužku a zkusili příběh o bílé paní převyprávět vlastními slovy tak, že se budou střídát po větě.

Český jazyk – aktivita č. 2 – Přirovnání

Věk žáků: 3. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák pochopí význam slova přirovnání, žák vymyslí vlastní příklad přirovnání, žák roztrídí přirovnání podle toho, zda popisuje dobrou, či špatnou lidskou vlastnost

---

¹⁵³ VRBKA, Josef. *Lidové povídky a pověsti z Malé Hané*. Velké Opatovice: historicko – vlastivědný kroužek při ZV ROH národního podniku Moravské Šamotové a lupkové závody, 1968.

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení

-k řešení problémů: samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení

-komunikativní: účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje

-sociální a personální: přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 15 minut

Pomůcky a materiál: přirovnání z publikace *Bylé – nebylé*¹⁵⁴ od Emila Tutsche vypsána na kartičkách

Popis průběhu: nejdříve se žáků zeptám, zda by mi dokázali vysvětlit, co je to přirovnání a jestli by dokázali uvést příklad. Pokud žáci nebudou vědět, vysvětlím jim, že přirovnání je určité srovnání dvou věcí, které jsou si svým způsobem podobné, jako příklad uvedu „Být mazaný jako liška, mít dobrý zrak jako jestřáb...“ Poté poprosím každého žáka, aby se snažil nějaké podobné přirovnání vymyslet. Následně na koberec vyskládám kartičky, na kterých jsou přirovnání od Emila Tutsche, např.: „*Jako baba zbabělý. Jako bagón vypasený. Jak blesk rychlý. Jak bok zdravý. Jako cegán šidi. Jako cvalik tlustý. Jak dob pevné. Jak fabrika čmudit. Zlostný jako krocan. Jako holob se nadouvat. Jak ježek pichlavý. Mluva jako kniha. Mlsná jako koza. Nešikovný jako kopáč. Nadutý jak papuč. Pyšný jako páv. Ohebný jak prut. Neohrabaný jak slon.*“¹⁵⁵ Úkolem žáků bude tato přirovnání roztrdit do dvou sloupečků podle toho, zda popisuje dobrou, či špatnou lidskou vlastnost. Řešení poté bude vypadat následovně:

Dobrá lidská vlastnost	Špatná lidská vlastnost
Jak blesk rychlý.	Jako baba zbabělý.
Jak bok zdravý.	Jako bagón vypasený.
Jak dob pevné.	Jako cegán šidi.
Mluva jako kniha.	Jako cvalik tlustý.
Ohebný jak prut.	Jak fabrika čmudit.
	Zlostný jako krocan.
	Jako holob se nadouvat.
	Jak ježek pichlavý.
	Mlsná jako koza.

¹⁵⁴ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 26 – 28.

	Nešikovný jako kopáč.
	Nadutý jak papuč.
	Pyšný jako páv.
	Neohrabaný jak slon.

4.16 Třetí třída – hudební výchova

Hudební výchova – aktivita č. 3 – Rozlišování dur / moll

Věk žáků: 3. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák dokáže popsat durovou a mollovou píseň, žák rozezná durovou a mollovou píseň při jejich poslechu

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává

-k řešení problémů: samostatně řeší problémy

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů

-sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu

-občanské: projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

Časová dotace: 15 minut

Pomůcky a materiál: píseň *Maměnko*¹⁵⁶, *Klobouček*¹⁵⁷, *Naše tetka zlá*¹⁵⁸, *Stodynka róbená*¹⁵⁹

Popis průběhu: nejdříve posadím žáky na koberec. Zeptám se, zda by někdo věděl, co znamená, když se řekne, že je píseň durová nebo mollová? Žáci, navštěvující základní uměleckou školu a hrající na nástroj, by měli bez problémů odpovědět. Pro ostatní žáky jednoduše vysvětlím. Durové písně nám připadají veselé, zato mollové smutné. V durových písních totiž užíváme durové akordy, které po zahrání zní jakoby vesele, kdežto u mollových písní užíváme k doprovodu mollové, jakoby „smutné“ akordy. Poté žáky vybidnu, aby se postavili a začali se pohybovat po třídě, jako doprovod budu hrát regionální lidové písně a budu střídát mollové a durové. Pokud zahrají durovou píseň, žáci budou při pohybu po třídě vesele poskakovat. Pokud zazní mollová píseň, žáci nasadí smutný výraz, svěsí ramena a

¹⁵⁶ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidové tance z Boskovicka*. Boskovice: ONV, 1952.

¹⁵⁷ Tamtéž

¹⁵⁸ SIROVÁTKA, Oldřich. *Boskovický zpěvníček*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1953.

¹⁵⁹ ŠTRÉBL, Bedřich. *Malohanácké písně*. Blansko: OPS Blansko, 1978.

budou se pohybovat po třídě velice pomalu. V další aktivitě následuje nácvik jedné z použitých písní – *Klobouček*.

Hudební výchova – aktivita č. 4 – Nácvik regionální písně Klobouček

Věk žáků: 3. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák z paměti zazpívá lidovou píseň *Klobouček* od Zdeny Jelínkové

Rozvíjení klíčových kompetencí:

- komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí, rozumí různým typům textů a záznamů
- sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, účinně spolupracuje ve skupině
- občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 30 minut

Pomůcky a materiál: píseň *Klobouček* z publikace *Lidové tance z Boskovicka*¹⁶⁰ od Zdeny Jelínkové pro každého žáka

Popis průběhu: žáci se posadí rovně, nohama se opírají o podlahu, aby se jim co nejlépe zpívalo. Nejdříve začínáme jako už klasicky – rozdýcháním. „Hluboký nádech, na chvílku zadrž a pomalý výdech, hluboký nádech, zadrž, vydechuj se zvukem syčení, odfoukni peříčko z dlaně do dálky, sfoukni deset svíčky na narozeninovém dortu.“ Po rozdýchání přecházíme k rozmluvení a rozezpívání. Rozmluvení provádíme pomocí jazykolamu „Na cvičišti čtyři svišti pišti“, který společně několikrát zopakujeme nahlas, poté vybraní žáci samostatně třikrát za sebou a co nejrychleji. Rozezpívání provedeme pomocí brumenda (vyluzování melodie písně pomocí zavřených úst) na píseň *Kočka leze dírou*. Následně si zahrajeme na kukačku, kdy nejdříve zahrají dva tóny na klavíru, poté žáci na signál zopakují. Následuje ukázka písně *Klobouček* s klavírním doprovodem a zpěvem.

Píseň rozdělím na menší části, vždy část zazpívám a doprovodím na klavír, žáci vzápětí zopakují. Procvičené části písně ihned spojuji dohromady a po zvládnutí celé písně několikrát opakujeme takovými způsoby, aby se žáci nezačali nudit: „Teď zpívají jen chlapci! Teď zpívají jen děvčata! Teď zazpívají jen ti, kteří sedí v první řadě! Teď zpívají jen ti, co mají modré kalhoty!“

---

¹⁶⁰ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidové tance z Boskovicka*. Boskovice: ONV, 1952.

KLOBOUČEK Z CETKOVIC

MĚRNĚ, ZPĚVNĚ

OTEVŘTE, OTEVŘTE, OTEVŘI-TE, NECHAL SEM KLOBOUČEK

U DĚVČE-TE, DĚVČE SPA-LO, JÁ TAKY SPAL,

KDOSI MNĚ KLOBOUČEK POD HLAVO VZAL.

4.17 Třetí třída – výtvarná výchova

Výtvarná výchova – aktivita č. 5 – Malba: Jak si představuješ Bílou paní na Cimburku?

Věk žáků: 3. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Výtvarná výchova

Vzdělávací cíl: žák namaluje podobiznu Bílé paní z Cimburku podle vlastní fantazie

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-sociální a personální: podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu

-občanské: projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům,

-pracovní: používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla, plní povinnosti a závazky

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: tvrdý bílý papír formátu nejméně A4, obyčejná tužka, temperové barvy, paleta, kelímek, plochý štětec

Popis průběhu: tato aktivita navazuje na hodinu českého jazyka, ve kterém jsme s žáky četli pověst *O bílé paní na Cimburku*. Nyní mají žáci za úkol namalovat podle své fantazie podobiznu hradní paní z přečtené pověsti. Nejdříve začínají slabý nákras tužkou, poté domalují temperou. Jakmile jsou všichni žáci hotoví, svá díla položí na koberec a společně

zvolíme nejkrásnější hradní paní z Cimburku, kterou si vystavíme ve třídě.

4.18 Třetí třída – prvouka

Prvouka – aktivita č. 6 – Okolní obce, hledání v mapě

Věk žáků: 3. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět

Vzdělávací cíl: žák se dokáže orientovat v mapě – přibližně vymezí oblast regionu Malá Haná, zvládne vyjmenovat a ukázat na mapě obce, které do regionu Malá Haná náleží

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení, operuje s obecně užívanými termíny

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory

-sociální a personální: v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

-pracovní: využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: mapa, na níž lze vymežit region Malá Haná a vyčíst obce, jež do regionu Malá Haná spadají

Popis průběhu: Na začátku této aktivity se s žáky posadíme na koberec. V ruce budu mít detailní mapu Moravy, kde se nachází region Malá Haná. Budu jim vykládat a přitom názorně ukazovat vymezení regionu Malá Haná a které obce do regionu spadají (viz kapitola 2.1 Charakteristika území). Poté se žáci usadí do lavic, každý ke své vlastní mapě. Prvním úkolem pro žáky bude zjistit na mapě podle značení, jestli se region Malá Haná nachází v nížině, pahorkatině či vrchovině. Druhým úkolem pro žáky bude přibližně prstem naznačit, kde se region Malá Haná nachází, budu chodit po třídě a kontrolovat, popřípadě opravovat vymezení. Třetím úkolem bude postupně ukazovat obce, které budu jmenovat. Kdo obci na mapě najde, přihlásí se. Pokud si některý žák neví rady, poprosí o pomoc vybraného spolužáka. Jakmile vyjmenujeme všechny obce, které do regionu spadají, povím žákům o významných památkách, které se v některých z těchto obcí nacházejí (viz kapitola 2.3 Významné památky a zajímavosti severní části Malé Hané). Pro ilustraci připravím na interaktivní tabuli obrazový materiál, aby si žáci dokázali popisované památky lépe představit. Průběžně se také žáků vyptávám, kdo danou památku navštívil.

Prvouka – aktivita č. 7 – Hledání autobusového spoje do Městečka Trnávky

Věk žáků: 3. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák vyhledá nejvhodnější autobusový spoj do Městečka Trnávky, žák dokáže pracovat s jízdním řádem v papírové i elektronické podobě, žák představí svůj návrh řešení

-k učení: plánuje, organizuje a řídí vlastní učení

-k řešení problémů: vyhledá informace vhodné k řešení problému, samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů, formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

Časová dotace: 20 minut

Pomůcky a materiál: jízdní řád autobusů (v papírové a elektronické podobě)

Popis průběhu: při výkladu o okolních obcích a o významných památkách, které se v těchto obcích nacházejí, oznámím žákům, že se zítra bude konat exkurze do Městečka Trnávky, kde budeme hledat ztracený poklad. Žákům řeknu pouze to, že sraz před školou bude v osm hodin, ale že ještě nevím, kterým autobusovým spojem bude nejlepší jet, že výběr autobusového spoje tentokrát nechám na nich. Můj požadavek je, aby cesta byla co nejrychlejší a co nejlevnější. Rozdělím žáky na skupinky po pěti až sedmi lidech, do každé skupinky přidělím tištěný jízdní autobusový řád a také povolím možnost přístupu na internet, aby si skupinky vyzkoušely hledání autobusových spojů i v jízdním řádě, který bude mít elektronickou podobu. Každá skupinka má vyhledat spoj do Městečka Trnávky, jehož odjezd bude po osmé hodině (žáci musí počítat s přepravou od školy na autobusovou zastávku), přeprava tímto autobusem nebude trvat dlouhou dobu a cena za jednoho cestujícího bude přijatelná. Všechny skupiny přednesou své návrhy a společně vybereme to nejlepší řešení.

4.19 Třetí třída - exkurze

Exkurze na zříceninu hradu Cimburk u Městečka Trnávky

Věk žáků: 3. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Prvouka

Vzdělávací cíl: žák dbá na vlastní bezpečí při přesunu ze školy na autobusovou zastávku a

dále při průběhu celé exkurze, žák naslouchá výkladu učitele, žák dokáže vlastními slovy převyprávět pověst O bílé paní z Cimburku, kterou jsme probírali v českém jazyce, žák se zapojí do hry o hledání ukrytého pokladu

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k řešení problémů: samostatně řeší problémy

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, naslouchá promluvám druhých lidí

-sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví,

-pracovní: adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky, využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech, dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: jeden den (5 vyučovacích hodin)

Pomůcky a materiál: sportovní oděv a obuv, batoh, pláštěnka, jídlo a pití na celý den, nastudované a vypsané informace o zřícenině hradu Cimburk (viz podkapitola 2.3.7 Zřícenina hradu Cimburk Městečko Trnávka), čokoládové mince pro žáky, které budou představovat poklad

Popis průběhu: den předem je nutné na zřícenině hradu Cimburk zajet a schovat v hladomorně poklad, který budou žáci následující den hledat. V den exkurze v osm hodin ráno bude sraz před školou. Zkontroluji vhodné oblečení a obuv, přepočítám žáky, upozorním na opatrnost při přesunu ze školy na autobusovou zastávku, obzvláště pak při přechodu komunikace a také na slušné chování při cestě autobusem. Při dojezdu do Městečka Trnávky se vydáváme lesní cestou nahoru na hrad Cimburk. Po cestě si zazpíváme lidovou píseň *Klobouček*, kterou jsme nacvičili v hudební výchově, a poté všem dobře známou píseň *Okoř*. Jakmile dorazíme ke zřícenině hradu Cimburk, uděláme si pauzu na svačinu a pití a společně odvyprávíme pověst O bílé paní z Cimburku vlastními slovy – každý žák říká jednu až dvě věty. Následuje prohlídka celého objektu s mým komentářem. Nakonec žákům prozradím, že v areále je ukrytý starodávný poklad, jejich úkolem ho bude najít. Žáky budu navádět pomocí slov mrzne - příhořívá – hoří, přičemž hru budu zdržovat plněním nejrůznějších úkolů, např. vyjmenuj deset slov na písmeno „P“, řekni své jméno pozadu, skákej dvacetkrát panáka, vydrž stát na jedné noze třicet sekund, zabroukej libovolnou píseň, ostatní ji musí poznat, vyjmenuj alespoň pět jarních květin, vyjmenuj alespoň pět zvířat žijících v lese, apod. Po nalezení pokladu a spravedlivém rozdělení odměny každému žákovi následuje volná zábava

(honičky, prozkoumávání objektu, svačina, focení). Poté se přesuneme opět na autobusovou zastávku.

4.20 Čtvrtá třída – plán aktivit

První den	
Český jazyk	<ul style="list-style-type: none"> • Pověst <i>O vodní víle ve Velkých Opatovicích</i> • Teorie pověsti
Hudební výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Nácvič regionální písně <i>Maměnko</i> • Dirigování písně a instrumentální doprovod
Výtvarná výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Kresba znaku města Velké Opatovice
Přírodověda	<ul style="list-style-type: none"> • Rostlinstvo (flóra) Velkoopatovicka
Vlastivěda	<ul style="list-style-type: none"> • Značení na mapách, práce s mapou a plánem • Poučení o Karlu Otáhalovi
Druhý den	
Vycházka do Moravského kartografického centra, prohlídka kostela Velké Opatovice.	

4.21 Čtvrtá třída – český jazyk

Český jazyk – aktivita č. 1 – Pověst *O vodní víle ve Velkých Opatovicích*

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s pověstí *O vodní víle ve Velkých Opatovicích*, žák pověst převypráví vlastními slovy, žák určí slovní druhy ve vybraném úseku textu pověsti

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: vyhledává a třídí informace

-k řešení problémů: kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů

-sociální a personální: přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: text pověsti *O vodní víle ve Velkých Opatovicích* z publikace *Pověsti a*

*pohádky od Svitavy, od Svratky*¹⁶¹ od Zdeňka Peši pro každého žáka (viz příloha č. 3), fólie.

Popis průběhu: pověst *O vodní víle ve Velkých Opatovicích* si přečteme společně, hlasitým čtením. Každý žák přečte krátký úsek textu. Po dočtení se zeptám na několik doplňujících otázek: „Proč nechává král všech vod vládnout i své syny a dcery? Jak začali lidé říkat dcerám krále všech vod? V jaké tvory se mohou vodní víly proměnit, aby je lidé neobtěžovali? V jakého tvora se proměňují nejraději? Co udělal chlapec, který přišel do parku? Co mu za to vodní víla provedla na oplátku? Co chlapec vodní víle slíbil? Splnil chlapec to, co slíbil?“ Poté si s žáky sedneme do kroužku na koberec a příběh převyprávíme vlastními slovy – každý žák řekne jednu až dvě věty. Po převyprávění se žáci vrací do lavic, jejich úkolem bude určit slovní druhy ve vybraném úseku textu této pověsti na fólii: „*Když chlapec došel domů, tvářil se, jako by celé odpoledne pilně pásal husy. Večer ulehl na peci a usnul. Probudil ho hukot zpěněné vody, co se drala prkny podlahy do světnice. Voda stoupala a stoupala. Vyděšení rodiče se brodili k chlapci, aby ho zachránili. Voda však všechny v místnosti uvěznila a za chvíli sahala rodičům, kteří drželi chlapce v náručí, až k bradě. Když víla viděla, a všichni tušíme, že to vodní dopuštění bylo jejím dílem, jak se oba rodiče snaží dítě zachránit, zzelelo se jí jich. Voda naráz opadla, dveře se otevřely a do světnice vstoupila labuť, co se před zraky promáčených rodičů a chlapce změnila ve vodní vílu.*“¹⁶² Po samostatné práci žáků následuje společná kontrola správnosti.

Český jazyk – aktivita č. 2 – Teorie pověsti

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák vyjmenuje základní znaky pověsti

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: operuje s obecně užívanými termíny

-k řešení problémů: vyhledá informace vhodné k řešení problému

-komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí

-sociální a personální: přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

Časová dotace: 25 minut

Popis průběhu: po přečtení pověsti *O vodní víle ve Velkých Opatovicích* se žáků zeptám, jestli vědí, jaký druh textu jsme si právě přečetli. Pokud některý z žáků odpoví „ano“, zkusím se zeptat, zda by řekl nějaký znak pověsti, něco typického, díky čemu poznal, že se jedná

¹⁶¹ PEŠA, Zdeněk. *Pověsti a pohádky od Svitavy, od Svratky*. Česko: s. n., 2010.

¹⁶² PEŠA, Zdeněk. *Pověsti a pohádky od Svitavy, od Svratky*. Česko: s. n., 2010, str. 98.

zrovna o pověst. Pokud však žádný z žáků nebude vědět, zahájím výklad sama. Vysvětlím žákům, že pověst je stejně jako pohádka, bajka nebo báje útvar lidové slovesnosti. Je to krátké vyprávění, které má reálný základ. Obvykle můžeme alespoň přibližně určit čas či místo, kde se děj pověsti odehrává (u pověsti O vodní víle ve Velkých Opatovicích máme určenou obec i přesně dané místo – zámecký park, kde se děj odehrává). Dále žákům prozradím, že máme několik druhů pověstí, např. místní, které se váží k určitému místu (kaplička, studánka...), historické, které popisují nějakou historickou událost či osobu, démonologické, které už podle svého názvu značí, že budou vyprávět o setkání s nadpřirozenem, což v našem případě je určitě vodní víla, která se umí proměňovat ve vodní živočichy. Jakmile dovyprávím o pověsti, poprosím vybraného žáka, aby zopakoval, co si z mého výkladu zapamatoval. Následuje zápis do sešitů.

4.22 Čtvrtá třída – hudební výchova

Hudební výchova – aktivita č. 3 – Nácvik regionální písně Maměnko

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák z paměti zazpívá regionální píseň *Maměnko*

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: má pozitivní vztah k učení

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů

-sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: píseň *Maměnko* z publikace *Lidové tance z Boskovicka*¹⁶³ od Zdeny Jelínkové pro každého žáka

Popis průběhu: na začátku aktivity poprosím žáky, aby se postavili, a trošku se protáhneme a zároveň rozmluvíme. Nejdříve zvedneme ruce nad hlavu, kolíbáme jimi ze strany na stranu a u toho pomaličku odříkáváme „fouká, strom se houpá“, poté vyklusáváme po špičkách a u toho šeptáme „běží stěží, běží stěží“, poté děláme těžkopádné kroky jako medvěd a k tomu odříkáváme „medvěd, chce med“, nakonec hopsáme ve dřepu se slovy „malinko, maminko“. Poté se žáci posadí, zdůrazním jim, jak je pro zpěváky důležité, aby správně seděli – rovná

¹⁶³ JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidové tance z Boskovicka*. Boskovice: ONV, 1952.

žáda, sedět na kraji židle, nohy spuštěné na podlahu, ruce položené na stehnech. Rozezpíváme se pomocí rozložených akordů, vždy prvně zahrají akord na klavír, poté se žáci snaží o co nejpřesnější zopakování na slabiky MA, MO a MU. Následně vyzkoušíme, jak pozorné uši žáci mají pomocí hry na kukačku. Vybraného žáka pošlu za dveře. Ostatní žáci si položí hlavu na lavici, vyberu jednoho žáka, který zakuká. Poté je žák vpuštěn do třídy a říká: „Kukačko, zakukej!“ Mnou zvolený žák musí zakukat. Úkolem žáka před tabulí je rozpoznat podle hlasu o jakého žáka se jedná, může poprosit o jedno zopakování, pokud uhodne, žák který zakukal, jde za dveře, a hra pokračuje. Po hře rozdám noty písně *Maměnko* a sdělím žákům, odkud tato regionální píseň pochází. Společně si přečteme text písně. Poprosím žáky, aby notový záznam přečetli pomocí rytmických slabik (tá, tá, ty-ty...), potom si vytleskáme rytmus písně. Následuje ukázka se zpěvem a doprovodem na klavír. Píseň rozdělím na menší úseky, které žákům vždy zahrají a zazpívám, žáci vzápětí opakují. Procvičené úseky ihned spojuji do té doby, než dojde ke zvládnutí celé písně. Poté už píseň několikrát zábavně opakujeme (zpívají chlapci, zpívají děvčata, zpívají ti, co měli na snídani čaj, zpívají ti, co se dnes těší ze školy domů, zpívají ti, co mají doma pejska...) než dojde k jejímu úplnému zapamatování a žáci již ke zpěvu nepotřebují vidět text.

MAMĚNKO

Z VELKÝCH OPATOVIC

Hudební výchova – aktivita č. 4 – Nástrojový doprovod písně, dirigování

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák doprovodí píseň *Maměnko* na hudební nástroj, žák se seznámí s dirigováním

Rozvíjení klíčových kompetencí:

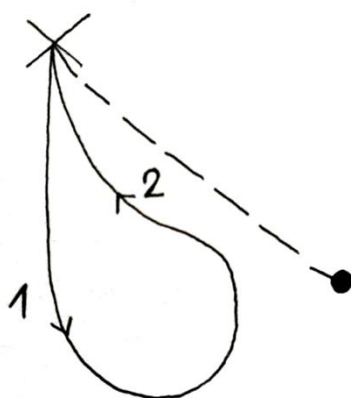

- k učení: má pozitivní vztah k učení
- k řešení problémů: nenechá se odradit případným nezdarem
- komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů, běžně užívaných gest
- sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu
- občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví
- pracovní: adaptuje se na změněné nebo nové pracovní podmínky

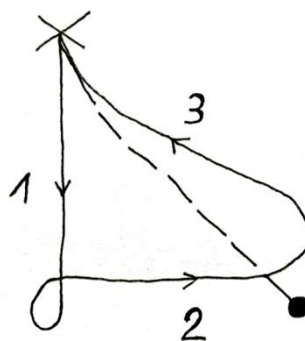
Časová dotace: 15 minut

Pomůcky a materiál: Orffovy hudební nástroje

Popis průběhu: po dokonalém zvládnutí písně *Maměnko* rozdám každému žáku hudební nástroj k doprovodu písně – ozvučná dřívka, činelky, bubínek, tamburínu, triangel, chrastítka. Každé skupince nástrojů názorně předvedu, jakým způsobem nástroj používat a jednotlivě se přesvědčím, že žáci pochopili, co po nich žádám. Poté ozvučným dřívkům, chrastítkám a bubínku předvedu vyťukávání rytmu. Tamburína a činelky budou udržovat metrum. Triangel zazní po každém čtvrtém taktu. Pouze za zpěvu si vyzkoušíme, že nám hudební doprovod bude pěkně ladit. Zdůrazním žákům, že rozhodně nejde o to, nástroji přehlušit samotnou píseň, ta musí být hlavní. Po nástrojovém doprovodu žáky poprosím, aby se postavili, a seznámím je s dirigováním. Na začátek jim ukážu způsob držení paží a rukou. Poté předvedu dirigování na dvoudobý a třídobý takt. Tvar, který opisují ruce, nakreslím žákům na tabuli, poté si několikrát společně vyzkoušíme.

Obrázek č. 4 – Způsob dirigování dvoudobého taktu

Obrázek č. 5 – Způsob dirigování třídobého taktu

Nakonec se žáků zeptám, v jakém taktu je píseň *Maměnko*, a jaký způsob dirigování tedy máme zvolit. Správná odpověď je takt třídobý a tedy způsob dirigování třídobého taktu. Žáci

se nachystají, já hraji na klavír a zpívám, oni dirigují.

4.23 Čtvrtá třída – výtvarná výchova

Výtvarná výchova – aktivita č. 5 – Kresba znaku obce Velké Opatovice

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Výtvarná výchova

Vzdělávací cíl: žák nakreslí znak obce Velké Opatovice podle předlohy

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

-pracovní: používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: obrázek znaku obce Velké Opatovice jako předloha pro žáky, obyčejná tužka, tvrdý bílý papír formátu A4, tempery, plochý štětec, kelímeček, tuš, ořezaná špejle nebo redispéro na obtáhnutí obrázku tuší

Popis průběhu: žákům na interaktivní tabuli promítnu znak obce Velké Opatovice. Popíšeme si jeho části – polovina znaku je jasně žlutá, ve druhé polovině je černá orlice se žlutou korunkou na hlavě, červeným zobákem, vystrkující červený jazyk, s červenou pařátou. Žáci nejdříve načrtnou tvar znaku a jeho detaily tužkou, poté domalují temperou. Po dokonalém zaschnutí znak obce obtáhnou tuší. Hotové práce vyrovnáme na koberec a společně vybereme tři práce, které se nejvíce přiblížily originálu.

Obrázek č. 6 – Znak obce Velké Opatovice¹⁶⁴

¹⁶⁴ Obrázek použitý ze stránky: <http://www.velkeopatovice.cz>

4.24 Čtvrtá třída – přírodověda

Přírodověda – aktivita č. 6 – Rostlinstvo (flóra) Velkoopatovicka

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Přírodověda

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s rostlinstvem Velkých Opatovic

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení

-k řešení problémů: samostatně řeší problémy

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů, formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, naslouchá promluvám druhých lidí

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu

-pracovní: dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: učebnice *Velkoopatovicko. Regionální vlastivědná učebnice*¹⁶⁵, papír, psací potřeba

Popis průběhu: Nejdříve žákům sdělím, že v dnešní hodině přírodovědy se budeme věnovat flóře, zeptám se žáků, zda by mi někdo dokázal toto slovo vysvětlit. Pokud se nikdo nenajde, prozradím, že je to synonymum pro rostlinstvo a tato aktivita bude zaměřena na rostlinstvo, které se nachází v obci Velké Opatovice. Žáky rozdělím na sedm skupin nejméně po třech lidech. Každému žáku ve skupině ještě přidělím určitou funkci. První žák bude zajišťovač materiálu a kontrolor práce všech členů skupiny, jeho úkolem bude vyzvednout papír, který nachystám pro každou skupinku, zajistit psací potřebu a poté kontrolovat, zda každý člen skupiny dělá svou práci. Druhý žák bude mít úlohu zapisovatele, toho, kdo bude čitelně zapisovat nalezené informace na papír. Třetí žák bude mluvčí skupiny, po nalezení a sepsání informací přednese před tabulí zpracovanou část textu ostatním skupinkám. Skupinkám postupně zadám tato témata:

- 1) Lesy, paseky, lesní cesty¹⁶⁶
- 2) Louky, pastviny, stráně¹⁶⁷
- 3) Pole, polní cesty, plevele¹⁶⁸

¹⁶⁵ BARTOŠEK, Alois; JORDÁN, Robert. *Velkoopatovicko. Regionální vlastivědná učebnice*. Velké Opatovice: SHR Blansko, 1999.

¹⁶⁶ Tamtéž, str. 21 - 22

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 22 - 23

- 4) Okolí vodních toků a nádrží¹⁶⁹
- 5) Okolí sídlišť, zahrady, sady¹⁷⁰
- 6) Skládky, rumiště, náspy komunikací a opuštěné lomy¹⁷¹
- 7) Zámecké parky, arboreta¹⁷²

Žákům nechám na zpracování úseku textu přibližně 20 minut, poté budou jednotliví mluvčí skupinek prezentovat zjištěné informace před tabulí. Ostatní skupiny ohodnotí výkon mluvčího (hlasitost, spisovnost, neverbální komunikace – gesta, oční kontakt...).

4.25 Čtvrtá třída – vlastivěda

Vlastivěda – aktivita č. 7 – Značení na mapách, práce s mapou / plánem

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Vlastivěda

Vzdělávací cíl: žák dokáže pracovat s mapou, chápe značení na mapách (např. hnědá barva = pohoří, zelená barva = nížiny...), žák dokáže popsat rozdíl mezi mapou a plánem, žák společně se spolužáky vytvoří plán okolí školy

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: operuje s obecně užívanými termíny, znaky a symboly

-k řešení problémů: samostatně řeší problémy

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje

Časová dotace: 90 minut

Pomůcky a materiál: mapa České republiky a plán obce Velké Opatovice pro každého žáka, balicí papír, papírové / kartonové krabičky, lepidlo, tempery

Popis průběhu: na začátku se s žáky posadíme na koberci. Zeptám se žáků, zda už někdo viděl či pracoval s mapou a plánem a při jaké příležitosti. Poté mě bude zajímat, zda by někdo věděl, jaký je rozdíl mezi mapou a plánem. Pokud nikdo nebude vědět, ukážu jim mapu a plán, které si budou moci prohlédnout, prozkoumat a poté se zeptám znovu, zda by někdo dokázal popsat, v čem spočívá rozdíl mezi mapou a plánem. Po ukázce mapy a plánu předpokládám, že některý z žáků přijde na to, že rozdíl mezi mapou a plánem je v tom, že na

---

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 23

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 23 - 24

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 24 - 25

¹⁷¹ Tamtéž, str. 26 - 27

¹⁷² Tamtéž, str. 27 - 29

mapě vidíme pouze určité symboly a znaky, kdežto na plánu vidíme půdorysy budov a objektů v krajině. Poté se zaměříme na mapu – zkoumáme ve vysvětlivkách, jaké barvy a značky se v mapě užívají, např. růžovo – červenou barvou se vyznačují hranice státu, hnědě pohoří, zeleně nížiny, modrou barvou vodstvo. Následně se podíváme na plán obce Velké Opatovice a snažíme se zorientovat. Nejdříve najdeme školu, ve které se právě nacházíme. Detailně zkoumáme, co je v okolí školy (stromy, silnice, budovy...). Poté postupujeme známou cestou od školy např. ke kostelu či obchodu. Žáci mohou na plánu hledat jejich bydliště a odtud naznačit cestu ke škole. Aktivitu završíme společnou prací celé třídy - vytvořením plánu okolí školy na velký balicí papír, kde budeme objekty vytvářet z papírových či kartonových krabiček např. od čaje, cereálií, tavených sýrů, kartonu od mléka, apod. Plán poté domalujeme temperami.

Vlastivěda – aktivita č. 8 – Karel Otáhal

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Vlastivěda

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s životem Karla Otáhala, akademického sochaře

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí

-komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí

-sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu

-občanské: projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost

Časová dotace: 20 minut

Pomůcky a materiál: informace o životě a díle Karla Otáhala

Popis průběhu: žákům hned neprozradím, komu se tato aktivita bude věnovat, nechám je vyluštit jméno Karla Otáhala ve hře Šibenice. Na tabuli nakreslím odpovídající počet pomlček, kolik je písmen ve jméně, pár písmen doplním jako nápovědu. Poté nechám žáky hádat písmena. Pokud neuhodnou, začínám po kousíčkách kreslit panáčka na šibenici, pokud uhodnou, písmeno zapíšu. Jakmile vyluští jméno Karla Otáhala, zeptám se žáků, zda ví, o koho se jedná. Pokud nebudou vědět, zeptám se, jestli si někdy po cestě do školy všimnuli soch, které se nachází kolem kostela, v parku, či přímo v kostele – jejich autorem je právě akademický sochař Karel Otáhal, který v obci Velké Opatovice prožil velkou část svého života, celých dvacet devět let. Následně se s žáky přesuneme na koberec, ukážu jim fotografii sochaře a stručně jim představím Otáhalův životopis (viz podkapitola 2.3.4

Moravské kartografické centrum, kostel sv. Jiří a Hradisko Velké Opatovice). Zdůrazním hlavně umělecká díla, která věnoval Velkým Opatovicím: sochu Bedřicha Smetany v zámeckém parku, reliéf boje svatého Jiří s drakem v opatovickém kostele, reliéfy v obřadní síni, reliéf na jižním křídle zámku, podobizny Petra Bezruče a Josefa Bohuslava Foerstra vytesané do kamene na opatovickém Hradisku. Žákům slíbím, že veliký reliéf, který ukazuje boj svatého Jiří s drakem, si budou moci prohlédnout zítra na vycházce.

4.26 Čtvrtá třída - vycházka

Vycházka do MKC, prohlídka kostela Velké Opatovice

Věk žáků: 4. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Vlastivěda

Vzdělávací cíl: žák naslouchá výkladu průvodce v Moravském kartografickém centru, reaguje na dotazy průvodce, dodržuje pravidla slušného chování, žák dbá na své bezpečí při přesunu ze školy do MKC a poté do kostela

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí, rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů

-sociální a personální: podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, oceňuje zkušenosti druhých lidí

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost

-pracovní: dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: jeden den (4 vyučovací hodiny)

Pomůcky a materiál: pracovní list pro každého žáka, psací potřeba, sportovní oblečení a obuv, jídlo a pití

Popis průběhu: před samotnou vycházkou zdůrazním žákům dodržování opatrnosti při přesunu ze školy do Moravského kartografického centra (dále už jen MKC), obzvláště pak při přechodu komunikací. Také je poprosím o slušné chování při výkladu průvodce, který nás bude provádět MKC. Poté zahájíme naši vycházku, kterou vedu přes zámecký park, aby žáci mohli vidět sochu Bedřicha Smetany. Ihned se ptám, kdo si zapamatoval jméno sochaře, který sochu zhotovil. Před vstupem do MKC rozdám žákům pracovní list, který budou mít za úkol vyplnit během prohlídky. Odpovědi na tyto otázky zmíní ve svém výkladu průvodce.

V pracovním listu budou tyto otázky:

- Která mapa v MKC je nejstarší? Napiš její přesný název a jméno autora.
- Která mapa tě nejvíce zaujala? A proč? Zapiš její přesný název.
- Jakou plochu zaujímá plastická mapa, která se nachází uprostřed MKC?
- Která informace od průvodce ti přišla nejzajímavější?
- V jakém roce bylo MKC otevřeno?
- Napiš jméno architekta, který se zasloužil o podobu MKC.

Po ukončení komentované prohlídky se shromáždíme na lavičkách před MKC, posváčíme a zkontrolujeme si odpovědi na zadané otázky v pracovním listu. Poté se přesuneme ke kostelu svatého Jiří, kde nás přivítá místní farář, který nám o kostele krátce popovídá. Žáci si v kostele mohou prohlédnout velký reliéf visící nad hlavním oltářem, na kterém svatý Jiří bojuje s drakem. Žákům bude umožněno vylézt i na zvonici a podívat se na Velké Opatovice z výšky.

4.27 Pátá třída – plán aktivit

První den	
Český jazyk	<ul style="list-style-type: none"> • Rozbor básně <i>Živý dech kraje</i> • Malohanácké nářečí – porozumíš? • Říkanka <i>Deš sem já šil kolem háje</i>
Hudební výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Hra <i>Na slepou Zuzku</i> • Nácvik regionální písně <i>Stodynka róbená</i>
Výtvarná výchova	<ul style="list-style-type: none"> • Seznámení s regionálními malíři a jejich ztvárněním jevíčské městské věže. Kresba jevíčské městské věže podle předlohy
Přírodověda	<ul style="list-style-type: none"> • Ze života našich předků
Vlastivěda	<ul style="list-style-type: none"> • Historie Městské věže v Jevíčku • Plánování autobusového spojení do Jevíčka
Druhý den	
Exkurze na Městskou věž a muzeum v Jevíčku.	

4.28 Pátá třída – český jazyk

Český jazyk – aktivita č. 1 – Báseň *Živý dech kraje*

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s básní *Živý dech kraje* od Jarmily Klimešové, žák v básni vyhledá odpovědi na zadané otázky

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: vyhledává a třídí informace

-k řešení problémů: vyhledá informace vhodné k řešení problému, samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů, formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, naslouchá promluvám druhých lidí

-sociální a personální: přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

-občanské: projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: kopie básně *Živý dech kraje* z publikace *O tobě, živote*¹⁷³ od Jarmily Klimešové pro každého žáka

Popis průběhu: každému žákovi rozdám nakopírovanou báseň *Živý dech kraje* (viz příloha č. 4). Nejdříve si báseň společně nahlas přečteme. Poté žáky rozdělím na skupinky po čtyřech. Skupinky budou v tichosti pracovat a vyhledávat v básni odpovědi na tyto otázky:

- O kterém regionu autorka píše?
- Ve kterém městě se nachází věž, kterou autorka popisuje?
- Z kolika slok se báseň skládá?
- Která jména autorka v básni zmiňuje? Vypiš, prosím.
- Dokážeš najít v básni alespoň tři rýmy? Vypiš, prosím.
- Dokážeš v básni najít alespoň pět přídavných jmen? Vypiš, prosím.
- V básni se píše o dvou světových válkách, dokážeš si vybavit, odkdy dokdy obě světové války trvaly?

Následně si všichni posedáme na koberec a zapsané odpovědi společně prodiskutujeme.

---

¹⁷³ KLIMEŠOVÁ, Jarmila. *O tobě, živote*. Čítanka poezie pro malé i velké čtenáře s regionálními prvky našeho malohanáckého kraje. Velké Opatovice, 2013. ISBN 978–80–905363–6–4.

Český jazyk – aktivita č. 2 – Porozumíš malohanáckému nářečí?

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s malohanáckým nářečím, žák se pokusí odhadnout, co některé nářeční výrazy znamenají

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k řešení problémů: kriticky myslí

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje

-občanské: respektuje přesvědčení druhých lidí, respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 30 minut

Pomůcky a materiál: sepsané informace o malohanáckém nářečí, sepsané nářeční výrazy, které se budou žáci snažit vysvětlit

Popis průběhu: nejdříve se s žáky posadíme na koberec, začnu jim předčítat krátké úryvky v nářečí z kapitoly Rčení a pořekadla z publikace *Bylé – Nebylé* od Emila Tutsche: „*Néni vod srdce. Ož je roka v rokávě. Povidale beli nebeli. Přišla domů z bochtama s nádivkó. Seš vevalené jak veoraná meš. Nemosiš všecho věděť, bel bes brzo staré.*“¹⁷⁴ Po dočtení se žáků zeptám, zda si všimnuli něčeho divného. Pokud odpoví, že právě slyšeli malohanácké nářečí, optám se, jestli se žáci setkávají ve svém okolí s někým, kdo malohanáckým nářečím mluví, popřípadě s kým. Také se zajímám, zda jim dělalo problém nářečí porozumět. Poté žákům ve stručnosti představím některá základní pravidla, kterými se malohanácké nářečí řídí (viz podkapitola 2.2.5 Nářečí). Následně žáky poprosím, aby si vzali kousek papíru a psací potřebu. Na tabuli vypíšu nářeční výrazy, o kterých předpokládám, že je žáci nebudou znát. Poté požádám žáky, aby se zamysleli, co asi výraz může znamenat. Zdůrazním, že to nemusí být správná odpověď, pouze ať napíší, co se jim jako první vybaví v hlavě, když si určité slovo přečtou. Na tabuli napíšu slova:

- Cicha (povlak na peřinu)
- Holinka (nezralá švestka)
- Medufka (sladká hruška)

Následně žáci přečtou své domněnky, společně vyhodnotíme nejoriginálnější nápad a nakonec žákům prozradím, co nářeční výrazy opravdu znamenají.

---

¹⁷⁴ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988, str. 21 – 22.

Český jazyk – aktivita č. 3 – Říkanka Deš sem já šil kolem háje

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Jazyk a jazyková komunikace, Český jazyk

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s říkankou *Deš sem já šil kolem háje*, žák odříká říkanku z paměti

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: má pozitivní vztah k učení

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 15 minut

Pomůcky a materiál: nakopírovaný text říkanky *Deš sem já šil kolem háje* z publikace *Bylé – nebylé*¹⁷⁵ od Emila Tutsche pro každého žáka

Popis průběhu: nejdříve přečtu říkanku žákům nahlas, upozorním je, aby dobře poslouchali a snažili se zapamatovat si nářeční výrazy, které se v říkance objeví:

„*Deš sem já šil kolem háje,*

sova na mně hóká,

jedna panna, drohá vdova

z vokynečka kóká.

Jedna z milováni,

drohá z potěšení –

něni – le jich dvaatřecet,

šak jich vice něni.“¹⁷⁶

Po přečtení se zeptám, které nářeční výrazy zachytili, žáci jmenují. Poté každému žákovi rozdám nakopírovaný text říkanky. Nářeční výrazy si žáci barevně zakroužkují. Poté poprosím žáky, aby v říkance našli slova, která se rýmují (hóká – kóká, potěšení – něni). Říkanku si společně několikrát přečteme – nejdříve potichoučku jako myšky, poté hlasitěji a nakonec nahlas a u toho budeme vytleskávat rytmus.

¹⁷⁵ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988.

¹⁷⁶ TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988, str. 2.

4.29 Pátá třída – hudební výchova

Hudební výchova – aktivita č. 4 – Hra: Na slepou Zuzku

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák pochopí pravidla hry Na slepou Zuzku, žák se aktivně zapojí do hry

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu

-občanské: aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit

-pracovní: dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: 15 minut

Pomůcky a materiál: pravidla hry Na slepou Zuzku, vařečka

Popis průběhu: nejdříve žákům vysvětlím pravidla hry Na slepou Zuzku z publikace *Bylé – nebylé* od Emila Tutsche: „*Děti se drží za ruce a v kole se točí. Slepá Zuzka stojí v kole se zavázanýma očima a vařečkou v ruce. Když se řekne holt! nebo stát!, kolo se zastaví. Zuzka šťouchne někoho zlehka vařečkou. Ten se ozve přestrojeným zabučením, kviknutím a podobně. Uhodne – li Zuzka, koho šťouchla, zamění si úlohu. Jinak zůstane Zuzka dál v kole.*“¹⁷⁷ Poté si hru vyzkoušíme několikrát zahrát a vyzkoušet tak, jak citlivé uši žáci mají a jak dobře znají hlas svých spolužáků.

Hudební výchova – aktivita č. 5 – Nácvik regionální písně Stodynka róbená

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Hudební výchova

Vzdělávací cíl: žák z paměti zazpívá regionální lidovou píseň *Stodynka róbená*

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí, rozumí různým typům textů a záznamů

-sociální a personální: podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, účinně spolupracuje ve skupině

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 30 minut

Pomůcky a materiál: nakopírované noty písně *Stodynka róbená* z publikace *Malohanácké*

---

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 35.

*písňe*¹⁷⁸ od Bedřicha Štrébala pro každého žáka

Popis průběhu: před samotným nácvičkem písňe s žáky provedeme rozdýchání. Poprosím žáky, aby se postavili vedle lavice, provádíme hluboké nádechy s rukama nad hlavou, vydechujeme a u toho kmitáme rukama na podlahu. Poté žáci prudce vydechují a u toho se dotýkají hlavy, ramenou a břicha. Také se snaží odfouknout peříčko z dlaně co možná nejdál. Žáci se posadí zpět do lavic a provedeme rozmluvení – nejdříve s žáky zřetelně vyslovíme písmena celé abecedy (artikulaci přeháníme), poté několikrát rychle opakujeme „svišti pišti, svišti pišti“. Rozezpívání provedeme pomocí brumenda, tedy vyluzování melodie, avšak bez otevření pusy, tím se nám zahřejí hlasivky a budou připraveny ke zpěvu stupnice C dur ve směru nahoru a dolů. Po rozezpívání přecházíme k nácvičce písňe, který začíná ukázkou s doprovodem na klavír. Po ukázce každému žákovi rozdám kopii not a společně si přečteme text. Potom vždy zahrají a zazpívám úsek písňe, žáci vzápětí opakují. Úseky ihned spojují. Jakmile se žáci seznámí s celou písňí, upozorním je, že písň se má zpívat zdrženlivě, tedy trošku pomaleji, jemně. Písň několikrát zopakujeme do úplného zvládnutí.

ZDRŽENLIVĚ   STODYNKA RÓBENÁ   Z CETKOVIC

STODYNKA RÓBE - NÁ, STODYNKA RÓBENÁ, VODA V NÍ STODE - NÁ.

4.30 Pátá třída – výtvarná výchova

Výtvarná výchova – aktivita č. 6 – Seznámení s regionálními malíři a kresba jevíčské městské věže

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Umění a kultura, Výtvarná výchova

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s regionálními malíři, kteří ztvárnili jevíčskou městskou věž, žák se pokusí o vlastní kresbu jevíčské městské věže

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí, rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, využívá informační a komunikační prostředky

¹⁷⁸ ŠTRÉBL, Bedřich. *Malohanácké písňe*. Blansko: OPS Blansko, 1978.

-sociální a personální: podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu
-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům

-pracovní: používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení

Časová dotace: 60 minut

Pomůcky a materiál: informace o regionálních malířích, kteří ztvárnili jevíčskou městskou věž, ukázky jejich práce, tvrdý bílý papír formátu A4, tužka, černý uhel

Popis průběhu: žáky seznámím se třemi regionálními malíři, kteří namalovali či nakreslili jevíčskou městskou věž. Jejich jména jsou: Anton Reckziegel (1865 – 1936), Jaroslav Mackerle (1913 – 1964) a Antonín Orner (1918 – datum úmrtí nezjištěno).¹⁷⁹ Poté žákům promítnu na interaktivní tabuli jejich verzi jevíčské městské věže:

- obrázek č. 1: Malba akvarelem od Antona Reckziegela s názvem „Jevíčská věž“¹⁸⁰
- obrázek č. 2: Linoryt od Jaroslava Mackerleho s názvem „Kostelní ulice v Jevíčku“¹⁸¹
- obrázek č. 3: Kolorovaná kresba od Antonína Ornera s názvem „Jevíčské věže ze Svitavské ulice“¹⁸²

1

2

3

Poté vyhledám na internetu současný obrázek jevíčské městské věže a promítnu ho žákům na interaktivní tabuli. Jejich úkolem bude věž detailně prozkoumat, načrtnout si základní obrysy obyčejnou tužkou a poté dotvořit pomocí černého uhlu. Hotové práce rozložíme na koberci a společně s žáky vybereme tři kresby, které se nejvíce blíží skutečné podobě jevíčské městské

¹⁷⁹ BLAŽEK, Štěpán; ORNER, Antonín. *Malíři v Jevíčku a v okolí*. Jevíčko, 2001.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 16 - 17

¹⁸¹ Tamtéž, str. 54 - 55

¹⁸² Tamtéž, str. 66 - 67

věže.

4.31 Pátá třída – přírodověda

Přírodověda – aktivita č. 7 – Ze života našich předků

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Přírodověda

Vzdělávací cíl: žák se seznámí se životem našich předků, pozná jejich práci, kroj, řeč a zvyky, žák dokáže pracovat ve skupině

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: vyhledává a třídí informace

-k řešení problémů: vyhledá informace vhodné k řešení problému

-komunikativní: rozumí různým typům textů a záznamů, formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu

-pracovní: dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky a materiál: publikace *Velkoopatovicko*¹⁸³ pro každého žáka nebo alespoň do skupiny, papír, psací potřeba

Popis průběhu: žáky rozdělím do pěti skupin. Každá skupina si musí zvolit svého zajišťovatele materiálu, zapisovače, mluvčího a kontrolora práce. Zajišťovatel materiálu má za úkol zajistit papír, psací potřebu a učebnici pro skupinu. Úkolem zapisovače je vypsát úhledně důležité informace. Úloha mluvčího spočívá v představení zpracovaného úseku ostatním skupinkám před tabulí. Kontrolor práce má za úkol po celou dobu skupinové práce kontrolovat, zda každý člen pracuje a na konci aktivity o tom podat své hlášení. Každé skupince přiřadím určité téma ke zpracování z kapitoly *Ze života našich předků*:

- 1) Polní práce, žně¹⁸⁴
- 2) Tkalcovství, chléb¹⁸⁵
- 3) Obydlí, jizba a žudr¹⁸⁶
- 4) Mužský a ženský kroj¹⁸⁷

---

¹⁸³ BARTOŠEK, Alois. *Velkoopatovicko – regionální vlastivědná učebnice*. Velké Opatovice: 1999.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 71

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 71

¹⁸⁶ Tamtéž, str. 72

¹⁸⁷ Tamtéž, str. 72 - 73

5) Malohanáčtina, hlavní znaky, malohanáčtí autoři¹⁸⁸

Jakmile je skupina spokojená se zpracováním zadaného úseku, přihlásí se. Po dokončení práce všech skupin přichází na řadu prezentace zpracovaného úseku mluvčími před tabulí. Ostatní žáci jsou teď v roli hodnotitelů – hodnotí hlasitost přednesu mluvčího, srozumitelnost, spisovnost, neverbální komunikaci, oční kontakt, mohou se také doptat na libovolnou otázku. Poté podávají svá hlášení kontroloři práce, zhodnotí práci každého člena ve skupině.

4.32 Pátá třída – vlastivěda

Vlastivěda – aktivita č. 8 – Historie Městské věže v Jevíčku

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Vlastivěda

Vzdělávací cíl: žák se seznámí s historií jevíčské městské věže

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí

-sociální a personální: oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví

Časová dotace: 25 minut

Pomůcky a materiál: informace o historii jevíčské městské věže, fotografie věže

Popis průběhu: žákům prozradím cíl naší zítřejší exkurze – jevíčská městská věž. Abychom nejeli na exkurzi nepřipraveni, společně si teď povykládáme něco málo o historii této věže (viz podkapitola 2.3.2 Městská věž a synagoga v Jevíčku). Poté se žáků zeptám, zda si vzpomenou na jméno autorky básně o jevíčské městské věži, kterou jsme rozebírali v hodině českého jazyka. Tuto báseň si společně znovu přečteme nahlas (viz příloha č. 4), poté mají žáci přesně pět minut na to, aby se libovolnou sloku básně naučili nazpaměť. Vybranou sloku žáci prezentují před tabulí.

Vlastivěda – aktivita č. 9 – Plánování autobusového spojení do Jevíčka

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Vlastivěda

---

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 73

Vzdělávací cíl: žák vyhledá v jízdním řádu nejvhodnější autobusový spoj do Jevíčka

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-k učení: plánuje, organizuje a řídí vlastní učení

-k řešení problémů: vyhledá informace vhodné k řešení problému, samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení

-komunikativní: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, rozumí různým typům textů a záznamů, využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem

-sociální a personální: účinně spolupracuje ve skupině, přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy

Časová dotace: 20 minut

Pomůcky a materiál: jízdní řád v papírové a elektronické podobě

Popis průběhu: oznámím žákům, že se zítra bude konat exkurze na jevíčskou městskou věž a do muzea. Sraz před školou bude v osm hodin. Problém však je, že ještě nevím, kterým autobusovým spojem bude nejlepší jet, proto poprosím žáky, aby mi pomohli vyhledat autobusový spoj do Jevíčka. Můj požadavek je, aby cesta byla co nejrychlejší a co nejlevnější. Rozdělím žáky na skupinky po čtyřech až šesti lidech, do každé skupinky přidělím tištěný jízdní autobusový řád a také povolím možnost přístupu na internet. Každá skupinka má vyhledat spoj do Jevíčka, jehož odjezd bude po osmé hodině (počítej s přesunem od školy na autobusovou zastávku), přeprava tímto autobusem nebude trvat dlouhou dobu a cena za jednoho cestujícího bude přijatelná. Všechny skupiny přednesou své návrhy a společně vybereme to nejlepší řešení.

4.33 Pátá třída - exkurze

Exkurze na Městskou věž a muzeum v Jevíčku

Věk žáků: 5. ročník základní školy

Vzdělávací oblast a předmět: Člověk a jeho svět, Vlastivěda

Vzdělávací cíl: žák dodržuje pravidla bezpečného chování na komunikacích, žák dbá na dodržování pravidel slušného chování, žák naslouchá výkladu průvodce na jevíčské městské věži a v jevíčském muzeu

Rozvíjení klíčových kompetencí:

-komunikativní: naslouchá promluvám druhých lidí

-sociální a personální: podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu,

oceňuje zkušenosti druhých lidí

-občanské: respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost

-pracovní: dodržuje vymezená pravidla

Časová dotace: jeden den (5 vyučovacích hodin)

Pomůcky a materiál: vhodná obuv a sportovní oděv, jídlo a pití na celý den

Popis průběhu: sraz před školou máme v osm hodin. Žákům připomenou opatrnost při pohybu na komunikacích a poprosím je o dodržování slušného chování při přesunu autobusem a na jevíčské městské věži a v muzeu při výkladu průvodců. Poté se přesuneme na autobusovou zastávku, odkud se dopravíme do nedalekého Jevíčka. Odtud jdeme přímo na jevíčskou městskou věž, kde nás již bude očekávat průvodce, velký znalec jevíčské historie, pan František Plech (viz podkapitola 2.2.4 Lidové písně a tance – František Plech). Z vršku věže s žáky najdeme autobusovou zastávku a ukážeme si cestu, po které jsme šli k věži. Zeptám se žáků, zda shora poznávají ještě jiné objekty. Poté se vydáme do jevíčského muzea, kde žáky čeká prohlídka s průvodcem a připravenými pracovními listy, které žáci vyplní během prohlídky. Po absolvování prohlídky muzea si zkontrolujeme vyplněné pracovní listy. Žáci zhodnotí exkurzi pomocí zvednuté ruky – ruka dole = exkurze se mi nelíbila, nezaujala mě, nebavila mě, ruka uprostřed, zhruba v úrovni pasu = exkurze mi připadala zajímavá, některé věci se mi líbily, některé zase ne, ruka nahoře nad hlavou = exkurze se mi moc líbila, zaujala mě, bavila mě. Vybrané žáky poprosím, aby zdůvodnili své hodnocení – proč se ti exkurze líbila / nelíbila. Poté už se opět přesuneme na autobusovou zastávku.

5. Realizace vybraných částí projektu v praxi a sebereflexe

Při souvislé třítydenní praxi na malotřídní škole v Cetkovicích jsem měla možnost vyzkoušet dvě aktivity z projektu. V hodině hudební výchovy, která byla stejně jako ostatní výchovy spojená pro všechny žáky 1. – 5. ročníku, jsem pro žáky zvolila nácvik regionální písně z Kořence *Naše tetka zlá*, kterou zapsal Oldřich Sirovátka do své publikace *Boskovický zpěvníček*.¹⁸⁹ Žákům se píseň velice líbila. Zpívali ji s chutí a radostí. Nejdříve jsem píseň zazpívala na ukázkou s klavírním doprovodem. Poté jsem znovu nahlas přečetla text. Položila žákům otázku: „Co je na textu této písničky neobvyklé?“ Většina žáků si malohanáckého nářečí všimnula. Zaměřili jsme se na slova „štere“, „škole“ a „bačkore“ a několikrát si je předem zopakovali, aby byla písnička se vším všudy v pořádku. Písničku jsem poté rozdělila na kratší úseky, vždy zazpívala a doprovodila s klavírem, na pokyn žáci opakovali. Většina jich již po první ukázce zpívala se mnou. Nechala jsem samostatně zpívat jednotlivé řady, potom děvčata, chlapce, připojili jsme tleskání, pleskání, dupání a na závěr jsme přidali nástroje z Orffova instrumentáře. Stejnou píseň jsem zkusila použít i na proorganizované škole v Olomouci. Zvolila jsem ji jako ukázkou regionu, odkud pocházím. U žáků 5. třídy se opět setkala s vřelým přijetím, dokonce se na konci hodiny sami hlásili, jestli mohou sólově zazpívat na známky u tabule.

Jako druhou aktivitu na malotřídní škole v Cetkovicích jsem zvolila čtení pohádky *Světýlka* od Jaroslava Mackerleho z knihy *Pohádky z Jevíčka a okolí*.¹⁹⁰ Pohádku jsme společně přečetli nahlas s žáky 1. – 5. ročníku na koberci. Rozebrali, o čem pohádka byla a proč je tak důležité nezapomínat na slovíčko „děkuji“. Poté se žáci přesunuli na svá místa a začali k pohádce vymýšlet ilustraci. Rozdala jsem jim tvrdý papír formátu A3 a nechala žákům volnou ruku při zpracování tématu – mohli si zvolit jakoukoli techniku i způsob zpracování. Při procházení lavicemi jsem viděla temperové i vodové barvy, fixy, pastelky i kresbu tužkou. Zajímavé bylo všimnout si, jak si každé dítě představovalo ona kouzelná světýlka úplně odlišně. Nejoriginálnější zpracování tématu bylo ve formě komiksu. Text pohádky jsem měla pro každého nakopírovaný a tento text pak žáci vhodně umístili a nalepili na výkres.

---

¹⁸⁹ SIROVÁTKA, Oldřich. *Boskovický zpěvníček*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1953, str. 30.

¹⁹⁰ WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004, 58 s. ISBN 80-239-3622-0, str. 37 - 38.

VÝZKUMNÁ ČÁST

6. Výzkumné šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit:

- zda mají učitelé 1. stupně povědomí o regionu, v němž učí
- jestli učivo o regionu, v němž učí, pokládají za důležitou součást vyučování na prvním stupni
- jestli zařazují regionální prvky do své výuky.

6.1 Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem budou učitelé a učitelky 1. stupně vybraných základních škol severní části Malé Hané.

6.2 Výzkumná metoda

K ověření stanovených hypotéz byla použita metoda dotazníku. Dotazník obsahoval 16 uzavřených i otevřených otázek, kde se respondenti mohli volně rozepsat. Záměrem bylo zjistit, jak se učitelé orientují v regionu Malá Haná, jestli jim přijde učivo o regionu, v němž učí, důležité a jak často zařazují učivo o regionu do výuky. Dotazník byl určen učitelkám a učitelům prvního stupně základních škol v severní části regionu Malá Haná. Dotazník je nejfrekventovanější metodou, používanou k získávání dat a hromadnému sběru informací. Peter Gavora definuje ve své publikaci *Úvod do pedagogického výzkumu* dotazník jako: „způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“¹⁹¹ Začátek dotazníku začíná oslovením učitelů a učitelek prvního stupně, pokračuje krátkým vysvětlením účelu výzkumu a prosbou o jeho vyplnění. Dotazníkové šetření bylo provedeno v měsíci únoru roku 2017 elektronicky, pomocí emailových adres získaných z webových stránek jednotlivých základních škol. Ze 42 dotazníků, které byly rozeslány, jich bylo 25 navráceno.

---

¹⁹¹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80 – 859-3179-6, str. 99.

Tabulka 1: návratnost dotazníků

	počet v kusech	počet v procentech
celkem posláno	42 ks	100%
Navráceno	25 ks	59, 5%
Nenavráceno	17 ks	40, 5%

6.3 Hypotézy

V souladu se stanovenými cíli byly formulovány následující hypotézy:

Hypotéza 1: Učitelé mají dobré znalosti o regionu Malá Haná, v němž pracují.

Hypotéza 2: Učitelé zařazují regionální prvky do výuky pouze tehdy, je - li to navrženo v učebnici.

Hypotéza 3: Učitelé považují učivo o regionu, v němž žáci žijí, za důležitou součást vyučování na 1. stupni základních škol.

6.4. Analýza zjištěných dat

Výsledky dotazníků byly zpracovány do tabulek četností a grafického vyjádření pomocí sloupcových grafů. Každá z rozebíraných otázek z dotazníku také obsahuje slovní komentář.

Položka č 1.

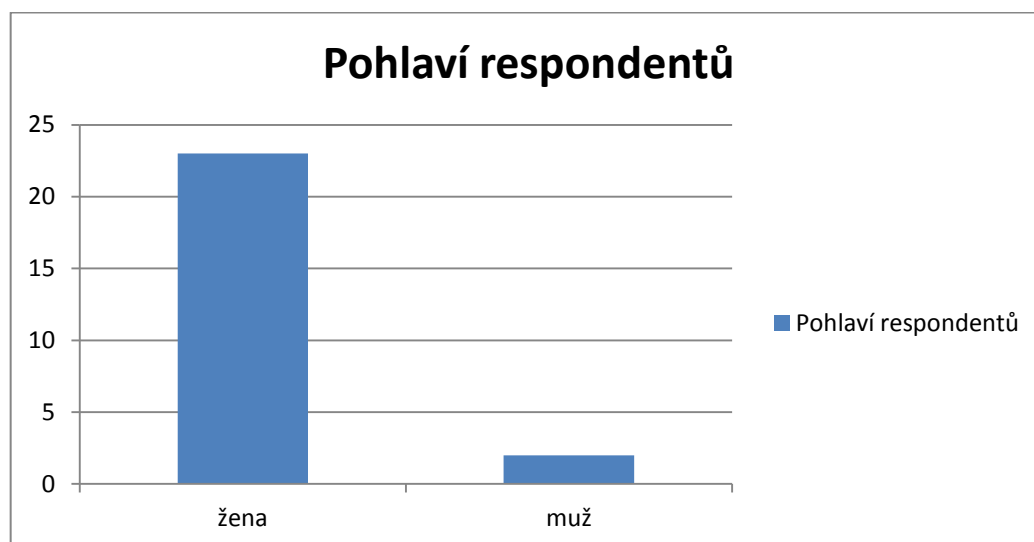
Jaké je Vaše pohlaví?

-žena

-muž

Tabulka 2: Pohlaví respondentů

	četnost číselně	četnost v procentech
Žena	23	92%
Muž	2	8%

Graf 1: Pohlaví respondentů

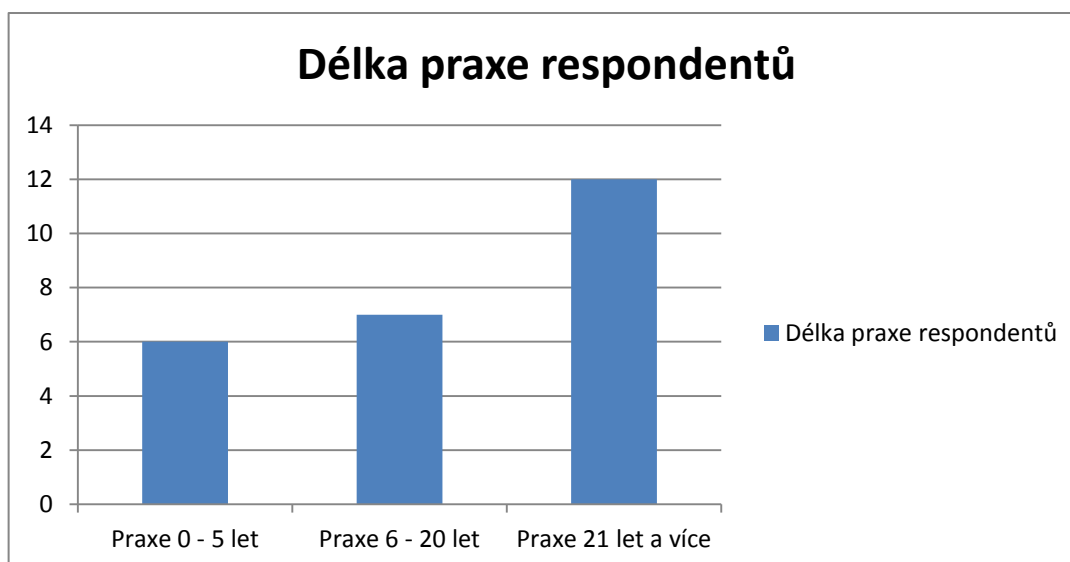
Většinu respondentů výzkumného šetření tvořily ženy. Výzkumu se zúčastnilo 23 žen, pouze 2 muži.

Položka č. 2

Jaká je délka Vaší praxe?

Tabulka 3: Délka praxe respondentů

	četnost číselně	četnost v procentech
Délka praxe 0 – 5 let	6	24%
Délka praxe 6 – 20 let	7	28%
Délka praxe 21 let a výše	12	48%

Graf 2: Délka praxe respondentů

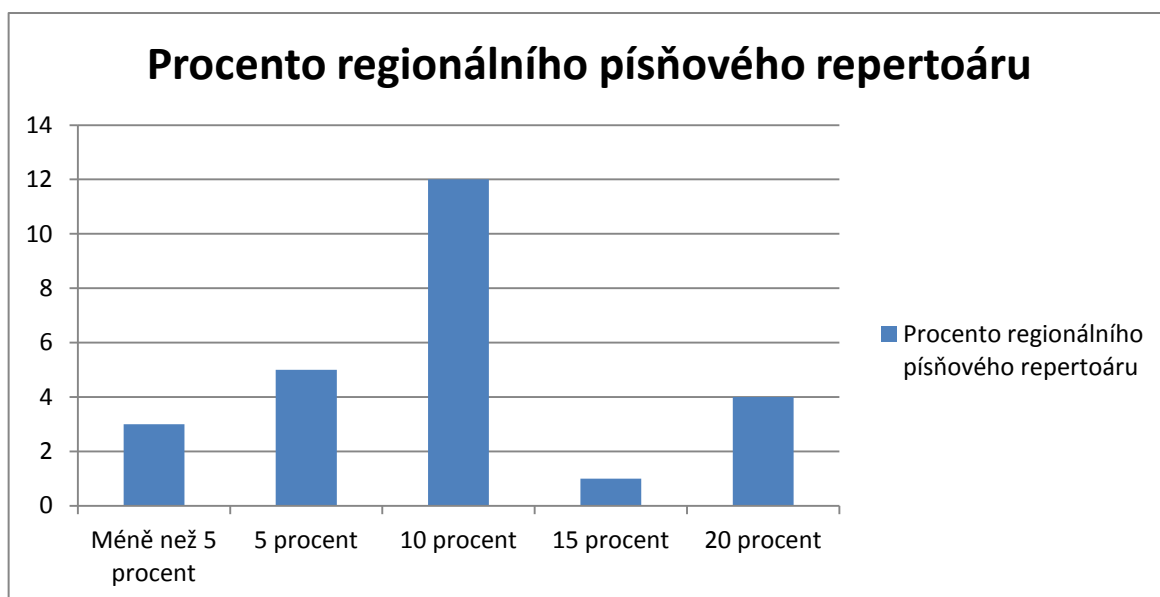
Délka praxe respondentů byla různá, proto jsem vytvořila rozmezí 0 – 5 let, 6 – 20 let a 21 let a více. Do těchto kategorií jsem pak jednotlivé respondenty zařadila. Kategorii 0 – 5 let můžeme jinak nazvat „začínající učitelé“. Počet začínajících učitelů, kteří odpověděli na dotazník, bylo nejméně, pouze šest. Kategorii 6 – 20 let lze nazvat také „učitelé se střední délkou praxe“. V této kategorii odpovídalo sedm respondentů. V kategorii 21 let a více, neboli „zkušení učitelé“ odpovídalo nejvíce respondentů, a to dvanáct.

Položka č. 3

Jaké procento z Vašeho písňového repertoáru v hudební výchově tvoří lidové písně z regionu Malá Haná?

Tabulka 4: Procento regionálního písňového repertoáru

	četnost číselně	četnost v procentech
Méně než 5 procent	3	12%
5 procent	5	20%
10 procent	12	48%
15 procent	1	4 %
20 procent	4	16%

Graf 3: Procento regionálního písňového repertoáru

Na otázku, kde měli respondenti vyjádřit procenty zastoupení regionálních písní Malé Hané ve svém písňovém repertoáru, odpovídali pěti různými způsoby. Pouze jeden respondent uvedl, že zastoupení regionálních písní v jeho písňovém repertoáru je 15 %. Tři respondenti se shodli na méně než 5 %. Čtyři odpovídající uvádí dokonce 20 %. Pět respondentů odpovědělo, že procentuální zastoupení lidových písní Malé Hané je 5 %. Nejvíce odpovídajících, dvanáct, se shoduje na 10 %.

Položka č. 4

Zařazujete k regionálním lidovým písním i nácvik tanečního doprovodu?

- pravidelně
- občas
- výjimečně
- nikdy

Tabulka 5: Zařazení nácviku tanečního doprovodu

	četnost číselně	četnost v procentech
pravidelně	1	4 %
občas	12	48%
výjimečně	9	36%
nikdy	3	12%

Graf 4: Zařazení nácviku tanečního doprovodu

Položka č. 4 zjišťovala četnost zařazování nácviku tanečního doprovodu k lidovým písním regionu Malá Haná. Odpověď „pravidelně“ zvolil pouze jeden respondent. Volbu „občas“ označilo dvanáct respondentů. „Výjimečně“ zařazuje taneční doprovod k regionálním písním devět dotázaných. Tři respondenti zvolili možnost „nikdy“.

Položka č. 5

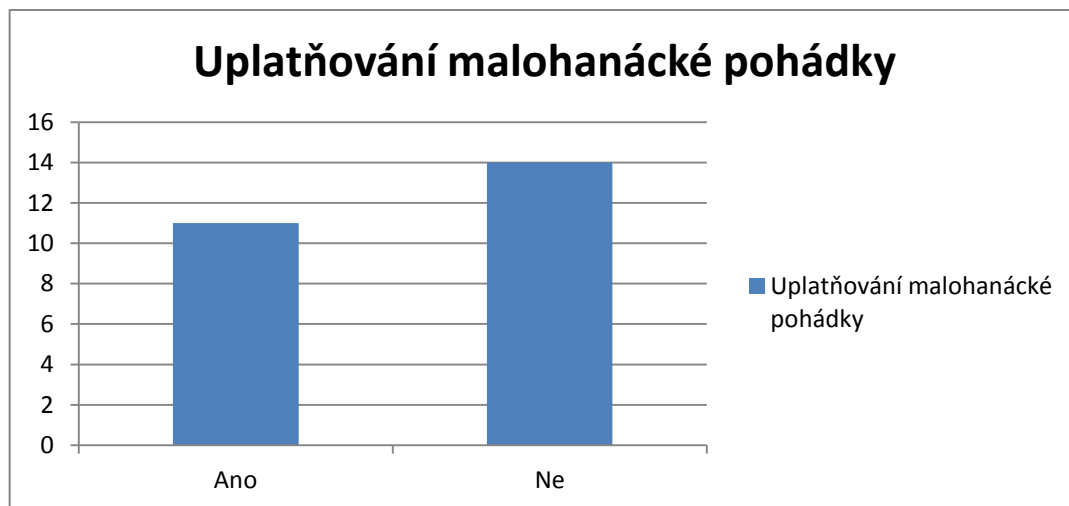
Uplatňujete ve výuce nějakou malohanáckou pohádku? Pokud ano, uveďte, prosím jakou a zdroj, odkud jste čerpal/a.

-ano

-ne

Tabulka 6: Uplatňování malohanácké pohádky

	četnost číselně	četnost v procentech
ano	11	44 %
ne	14	56%

Graf 5: Uplatňování malohanácké pohádky

Položka č. 5 měla za cíl zjistit uplatňování regionálních pohádek ve vyučování. Čtrnáct respondentů zvolilo odpověď „ne“ nebo „neuplatňují“. Jedenáct tázaných uvedlo možnost „ano“. Připsali buď jméno autora, nebo publikace, ze které pohádky čerpají. Autoři se tu objevují čtyři, a to František Továrek (2 krát), Jaroslav Mackerle (2 krát), Ondřej Jirásek (1 krát) a Zdeněk Peša (1 krát). Konkrétní tituly či názvy pohádek jsou: Proč má hrad Boskovice v erbu hřeben: Moravské pohádky a pověsti, Pohádky z Jevíčka (2 krát), Pohádky a pověsti z mikroregionu, Malohanácké texty: Projekt EU Tady jsme doma, Pověsti a pohádky od Svitavy, od Svatky (2 krát). V odpovědích bohužel často docházelo k záměně termínu pohádky a pověsti.

Položka č. 6

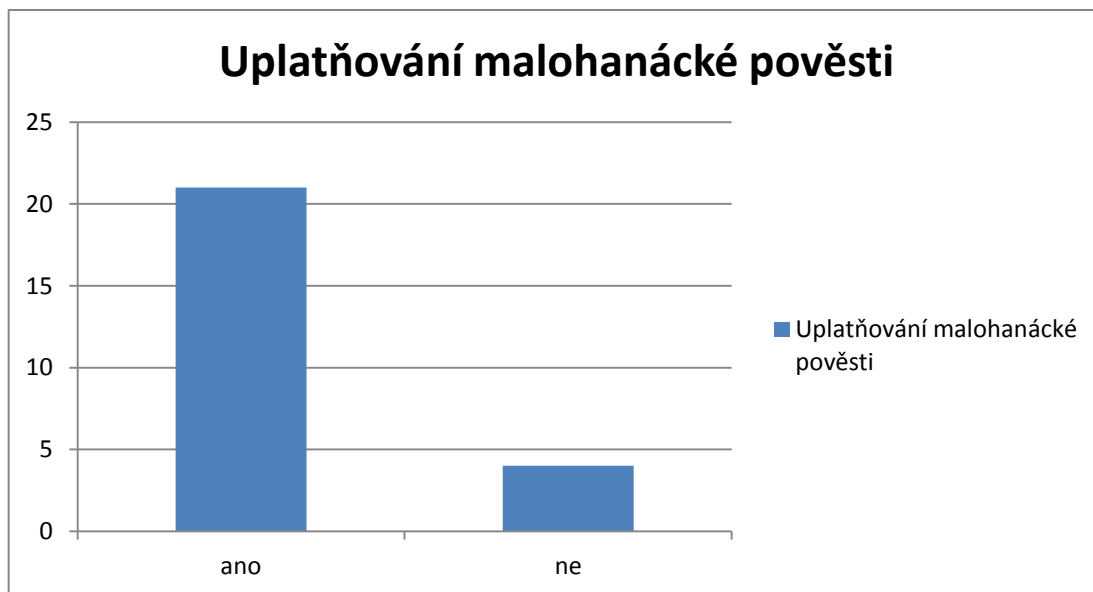
Uplatňujete ve výuce nějakou malohanáckou pověst? Pokud ano, uveďte, prosím jakou a zdroj, odkud jste čerpal/a.

-ano

-ne

Tabulka 7: Uplatňování malohanácké pověsti

	četnost číselně	četnost v procentech
Ano	21	84%
Ne	4	16%

Graf 6: Uplatňování malohanácké pověsti

Na otázku týkající se uplatňování malohanácké pověsti ve výuce odpověděli pouze čtyři respondenti možností „ne“ nebo „neuplatňuji“. Zbytek, tedy dvacet jedna odpovídajících připsalo buď jméno autora nebo přímo název pověsti či publikace, ze které čerpali.

Jmenovaní autoři v odpovědích jsou: Zdeněk Peša (2 krát), Jaroslav Mackerle (1 krát), Josef Vrbka (1 krát), Oldřich Sirovátka (1 krát), František Továrek (2 krát), Jiří Šmeral (1 krát), Zdeněk Budín (1 krát). Nejčastěji se opakující název pověsti byl O kamenné svatbě (6 krát), z dalších můžeme jmenovat zmíněné: O Kalvárii (2 krát), O vlčí jámě a O Krakonošově srdci z knihy Pověsti a pohádky od Svitavy, od Svatky (2 krát), O pitné vodě z učebnice Čítanka prvouky Cetkovice (2 krát), Bešterelec (2 krát), Franta Žlibků (2 krát), Kadrmanka, Pověsti Moravskotřebovska a Jevíčka z projektu EU Tady jsem doma (2 krát), Pohádky a pověsti z mikroregionu, pověst O Hradisku u Velkých Opatovic z čítanky prvouky Velké Opatovice, Král moravských vodníků, Pověsti z Borotína, Šebetovské pověsti, O lese zvaném Loupežník (2 krát), Zašlými stezkami, pověst o vzniku názvu obce Velké Opatovice, pověst Mlsný hastrman, Pověsti Jevíčka a Malé Hané, pověst Poklad na Hradisku, Pana Marie u Holubí studánky z publikace Za pověstmi Moravskotřebovska a Jevíčka.

Položka č. 7

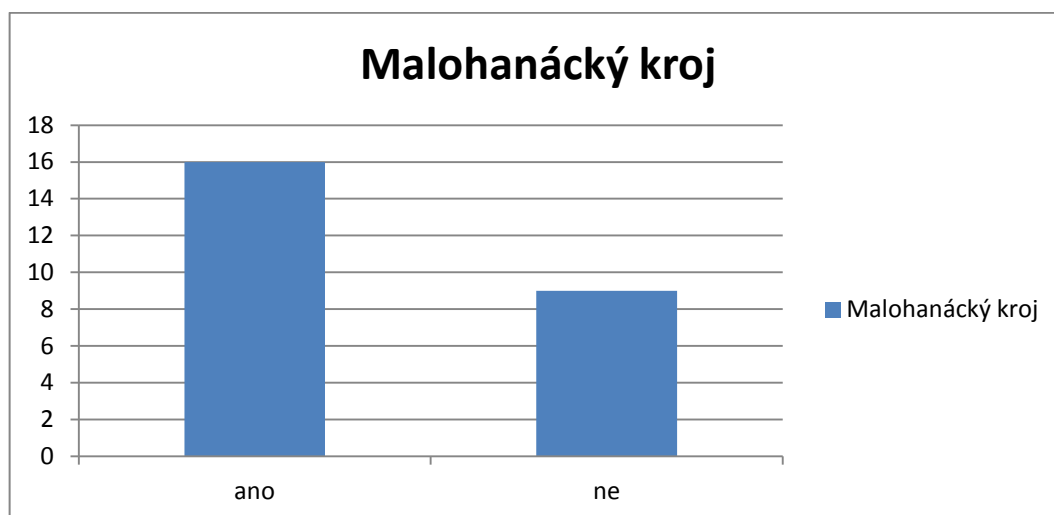
Dovedl/a byste stručně popsat malohanácký kroj?

-ano

-ne

Tabulka 8: Malohanácký kroj

	četnost číselně	četnost v procentech
ano	16	64%
ne	9	36%

Graf 7: Malohanácký kroj

Popsat malohanácký kroj by podle odpovědí dotázaných dovedlo popsat šestnáct respondentů. Devět respondentů zvolilo možnost „ne“.

Položka č. 8

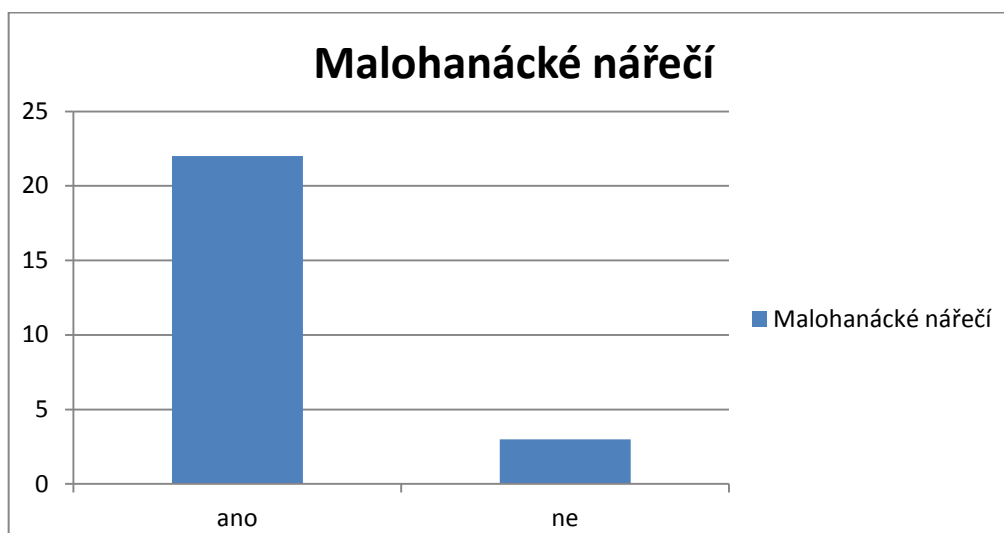
Dokázal/a byste vypsát alespoň tři výrazy z malohanáckého nářečí? Pokud ano, uveďte, prosím jaké.

-ano

-ne

Tabulka 9: Malohanácké nářečí

	četnost číselně	četnost v procentech
ano	22	88 %
ne	3	12 %

Graf 8: Malohanácké nářečí

Položka č. 8 se týkala znalosti malohanáckého nářečí a prosbě o vypsání alespoň tří výrazů v malohanáckém nářečí. Pouze tři respondenti napsali možnost „ne“ nebo „nedovedu“, což svědčí o tom, že malohanácké nářečí je stále hojně užívaným. Zbývajících dvacet dva respondentů uvedlo mnoho malohanáckých výrazů, z čehož nejčastěji: bel sem / šil sem (9 krát), erteple (4 krát), oringle (2 krát), bochte (2 krát). Dalšími uváděnými nářečnými výrazy jsou: hočil sem se, du do škole, zemský jabka, halmara, vosum, šufánek, kobzole, kaléšek, psék, aušus, hacafrak, žinýrovat se, fargaš, réža, roke, bódka, kvitka, bloncat, bóřka, lóka, móka, čteře, bačkore, sódovka, karte, só, hoviděl, hoslešel, kéchat, véce, kohót, palazór, cicha, cimra, hóringle, kysna, kvér (1 krát).

Položka č. 9

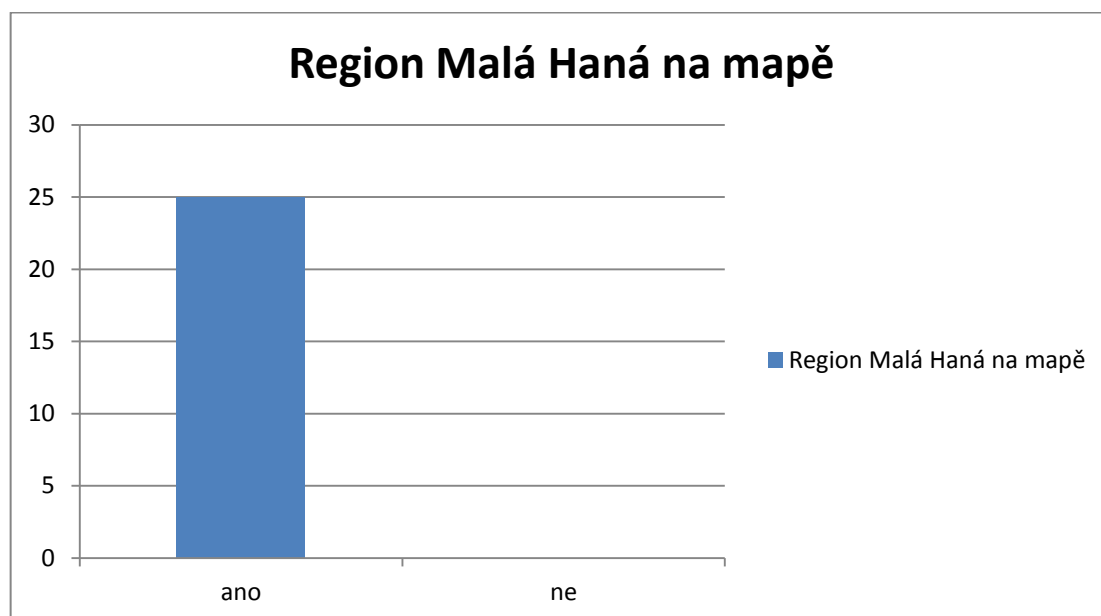
Dovedl/a byste na mapě ukázat oblast, ve které se nachází region Malá Haná?

-ano

-ne

Tabulka 10: Region Malá Haná na mapě

	četnost číselně	četnost v procentech
ano	25	100%
ne	0	0 %

Graf 9: Region Malá Haná na mapě

Všichni dotázaní by dokázali region Malá Haná ukázat na mapě.

Položka č. 10

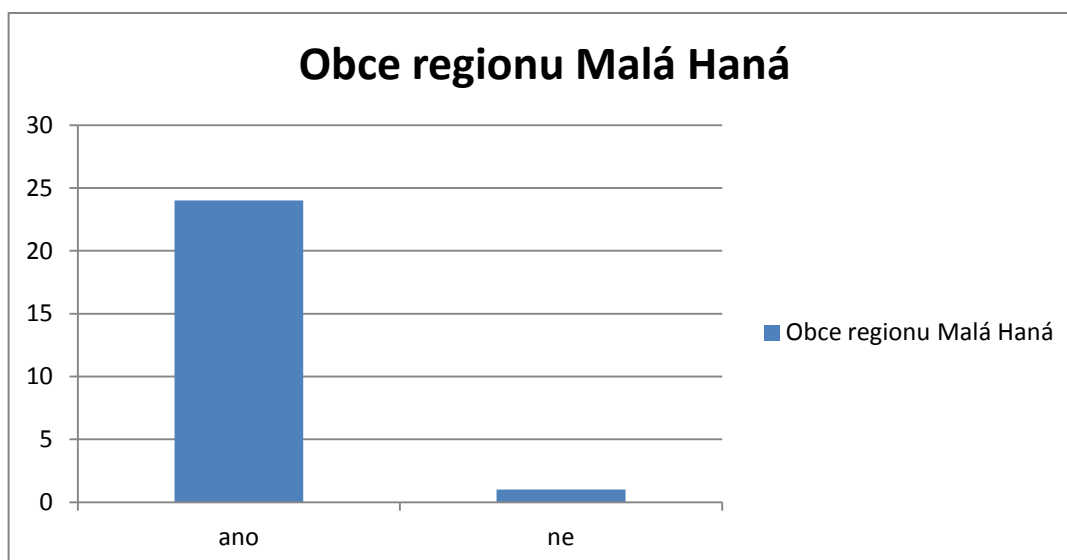
Uměl/a byste vyjmenovat obce, které spadají do regionu Malá Haná? Pokud ano, vypište, prosím.

-ano

-ne

Tabulka 11: Obce regionu Malá Haná

	četnost číselně	četnost v procentech
ano	24	96 %
ne	1	4 %

Graf 10: Obce regionu Malá Haná

Položka č. 10 se týkala vyjmenování obcí, jež svou polohou spadají do regionu Malá Haná. Pouze jeden respondent zvolil možnost „ne“, zbývajících dvacet čtyři dotázaných zvolilo možnost „ano“. V odpovědích respondenti nejčastěji uvádí obce: Velké Opatovice (20 krát), Cetkovice (18 krát), Jevíčko (14 krát), Jaroměřice (9 krát). V odpovědích se také objevují obce: Uhřice, Světlá, Šebetov, Smolná, Bělá, Borotín, Vanovice, Pamětice, Úsobrno, Malá a Velká Roudka, Skočova Lhota, Křenov, Chornice, Městečko Trnávka, Biskupice, Bohdalov, Nectava, Březinky. Nejvyčerpávající odpověď na položenou otázku vymezení obcí spadající do regionu Malá Haná zní: Zhruba mezi městy Boskovicemi a Jevíčkem, s obcemi: Bačov, Sudice, Vážany, Knínice, Šebetov, Vanovice, Drválovice, Světlá, Cetkovice, Borotín, Uhřice, Velké Opatovice, Biskupice, Jaroměřice, Vrážné, Bezděčí, Lazy, Mezihoří, Unerázka, Trnávka a bývalé německé obce Derflík a Chornice. K těmto obcím se druží osady v horách, které přiléhají k Malé Hané: na západě jsou to Podolí, Visky, Kladoruby, Svárov, Kochov, Frýdntál, Velká a Malá Roudka, Skočova Lhota, Brťov, Smolná, Malonín a Bělá. Na severu Trnávka, Rozstání, Radkov, Bohdalov, Petrůvka, Pěčíkov, Plechtinec, Vranová Lhota, Stará a Nová Roveň. Na východě Hartinkov, Vysoká, Trpín, Ošíkov, Kladky, Březinky, Nectava, Chobyň, Dzbel, Šubířov, Nový Dvůr, Úsobrno, Pohora, Novosady, Horní Štěpánov, Kořenec, Benešov, Pavlov, Okrouhlá, Buková, Vratíkov, Velenov, Hrádkov, Valchov, Žďárná, Suchý, Protivanov. Druhou nejdelší odpovědí je: mikroregion Malá Haná asi 16 obcí a osad: Světlá, Vanovice, Šebetov, Borotín, V. Opatovice, Cetkovice, Uhřice, Úsobrno, Bezděčí, Malá Roudka, Skočova Lhota, Brťov, Drválovice, Korbelova Lhota, Svárov, Velká Roudka. Jinak je za Malou Hanou považováno údolí od Boskovic přes Jevíčko až k M. Trnávce (Jaroměřice,

Nový Dvůr, Biskupice, Chornice, Lazy atd.)

Bohužel se objevovaly i špatné odpovědi, jako např.: Jsou to města a vesničky kolem Kroměříže, Prostějova, Vyškova, Olomouce a Litovle, kde očividně došlo k zaměnění regionu Malá Haná za region Haná.

Položka č. 11

Která významná místa (památky, instituce) v regionu Malá Haná znáte? Vypište, prosím.

Nejčastější odpovědi respondentů na otázku č. 11 byly: barokní památky města Jevíčko (11 krát), zámek Velké Opatovice (11 krát), Moravské kartografické centrum Velké Opatovice (10 krát), poutní místo Kalvárie v Jaroměřicích (10 krát), arboretum Borotín (4 krát), zámek a hrad Boskovice (5 krát), zřícenina hradu Cimburk (5 krát). Jako další významná místa, památky či instituce byly jmenovány: zámek Konice, zámek Šebetov, sklárny Úsobrno, socha Bedřicha Smetany v opatovském parku, Hradisko ve Velkých Opatovicích, Větrný mlýn a muzeum na Kořenci, Kostel všech svatých, křížová cesta a kostel Povýšení Svatého Kříže Jaroměřice, hradiště Hrubé kolo, památník letců v Jevíčku, reliéfy na velkoopatovickém Hradisku, zámek Borotín, opatovický zámecký park, jevíčské sanatorium (1 krát). Opět se objevují i špatné odpovědi, jako např.: Olomouc: Svatý kopeček, orloj na Horním náměstí, kašny, morový sloup, kde opět dochází k záměně regionu Malá Haná za větší region Haná.

Položka č. 12

Seznamujete žáky s regionem Malá Haná až ve 4. a 5. ročníku, jak je to předepsáno v RVP nebo i dříve?

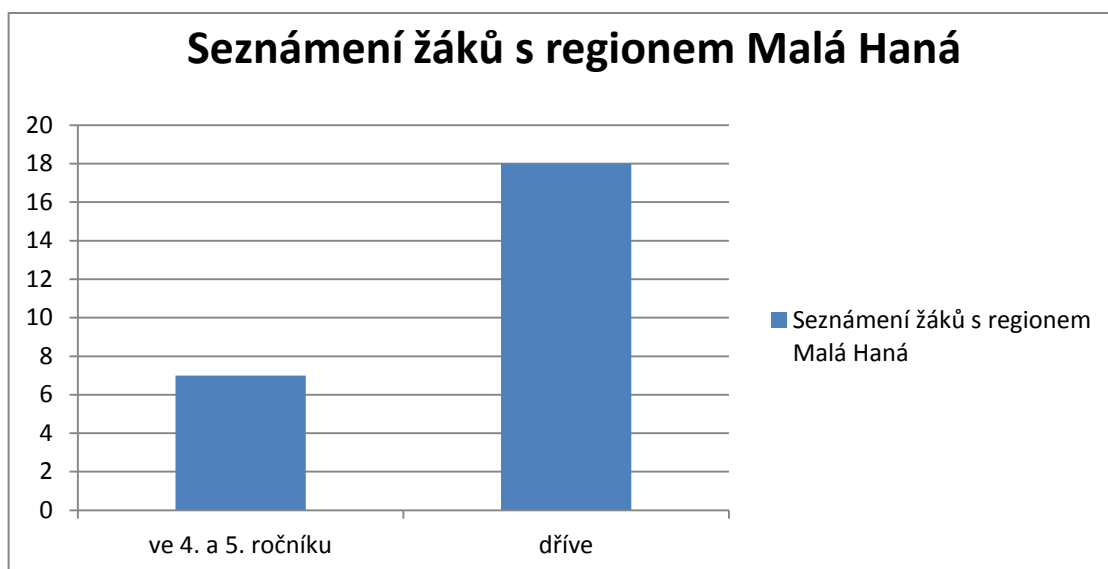
-ve 4. a 5. ročníku

-dříve

Tabulka 12: Seznámení žáků s regionem Malá Haná

	četnost číselně	četnost v procentech
ve 4. a 5. ročníku	7	28 %
dříve	18	72 %

Graf 11: Seznámení žáků s regionem Malá Haná

Respondenti měli u položky č. 12, která se týkala seznamování žáků s regionem na výběr ze dvou možností – „zařazují učivo až ve 4. a 5. ročníku“ nebo „učivo o regionu zařazují již dříve“. Sedm tázaných odpovědělo, že žáky s regionem Malá Haná seznamují až ve 4. a 5. ročníku, tak, jak je to předepsáno v RVP ZV. Osmnáct respondentů zvolilo možnost „dříve“.

Položka č. 13

Jak často zařazujete regionální prvky do výuky?

- vůbec
- minimálně
- pravidelně
- pouze tehdy, je - li to navrženo v učebnici

Tabulka 13: Zařazení regionálních prvků do výuky

	četnost číselně	četnost v procentech
vůbec	0	0 %
minimálně	7	28 %
pravidelně	15	60 %
Pouze tehdy, je – li to navrženo v učebnici	3	12 %

Graf 12: Zařazení regionálních prvků do výuky

Položka č. 13 pojednává o zařazování regionálních prvků do výuky. Na výběr byly možnosti „vůbec“, „minimálně“, „pravidelně“ a „pouze tehdy, je – li to navrženo v učebnici“. Možnost „vůbec“ nezvolil ani jeden dotázaný. Možnost „pouze tehdy, je – li to navrženo v učebnici“ zaškrtnuli tři respondenti. „Minimálně“ zvolilo za svou odpověď sedm dotázaných. „Pravidelně“ regionální prvky do své výuky zařazuje patnáct respondentů.

Položka č. 14

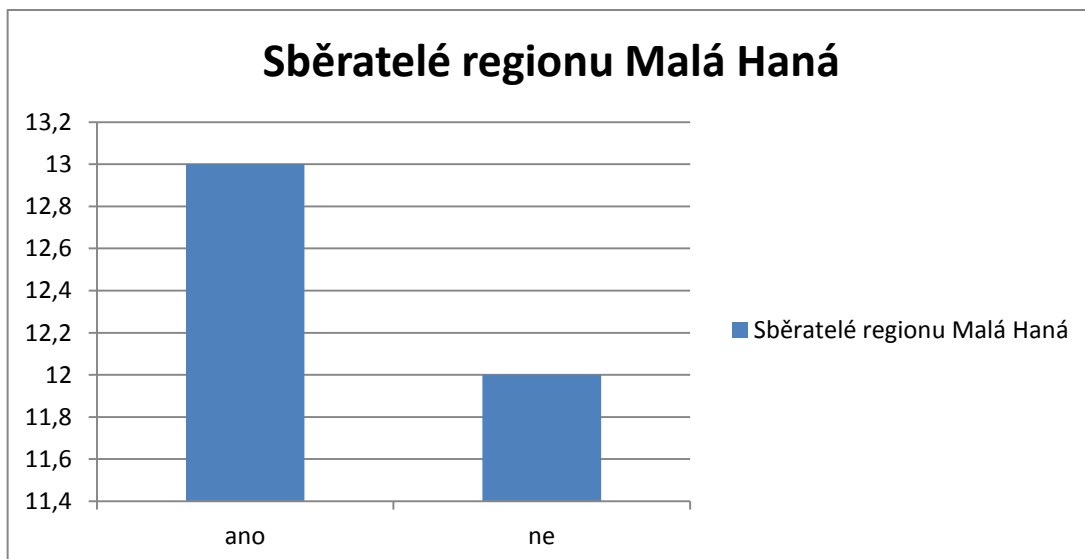
Znáte sběratele lidových písní, pohádek, tanců, pověstí či přísloví na Malé Hané? Pokud ano, prosím uveďte.

-ano

-ne

Tabulka 14: Sběratelé regionu Malá Haná

	četnost číselně	četnost v procentech
ano	13	52 %
ne	12	48 %

Graf 13: Sběratelé regionu Malá Haná

V položce č. 14 zjišťuji, jestli respondenti znají nějakého regionálního sběratele lidových písní, pohádek, tanců, pověstí či přísloví na Malé Hané. Mohli volit mezi odpověďmi „ne“ a „ano“, přičemž pokud odpověděli kladně, poprosila jsem je o uvedení jmen sběratelů. Možnost „ne“ zvolilo dvanáct respondentů. Pouze o jednoho více, třináct respondentů, uvedlo, že sběratele lidových písní, pohádek, tanců, pověstí či přísloví na Malé Hané znají. V jejich odpovědích se nejčastěji objevovala tato jména: Bedřich Štrébl (5 krát), František Továrek (5 krát), Jaroslav Mackerle (3 krát), Zdeňka Budínová (2 krát) a František Plech (2 krát). Dále to byla jména: Oldřich Sirovátka, Žofie Paroulková z Borotína, Josef Vrbka, Jarmila Klimešová, Věra Škapíková, Františka Kyselková, Zdeněk Budín, František Bartoš, Jaroslav Kříčka, Květa Jadrníčková, Jaroslav Pinkava a Jiří Orner (1 krát).

Položka č. 15

Považujete učivo o regionu, v němž žáci žijí, za důležitou součást vyučování na 1. stupni základních škol?

-ano

-ne

Tabulka 15: Důležitost zařazení regionu do výuky

	četnost číselně	četnost v procentech
ano	25	100 %
ne	0	0 %

Graf 14: Důležitost zařazení regionu do výuky

V položce č. 15 jsem od respondentů zjišťovala, jestli učivo regionu Malá Haná považují za důležitou součást výuky. Sto procent dotázaných, tedy všech dvacet pět, shodně odpovědělo „ano“, což také s čistostí potvrzuje hypotézu č. 3 „Učitelé považují učivo o regionu, v němž žáci žijí, za důležitou součást vyučování na 1. stupni základních škol.“

Položka č. 16

Do kterých vyučovacích předmětů zařazujete regionální tematiku? Prosím, vypište.

V odpovědích na položku č. 16 nejčastěji nacházíme tyto vyučovací předměty: hudební výchova (22 krát), český jazyk (18 krát), vlastivěda (17 krát), prvouka nebo přírodověda (16 krát), výtvarná výchova (15 krát), a tělesná výchova (3 krát). Dále se objevují odpovědi: čtení, dějepis, občanská výchova, zeměpis (1 krát).

6. 5 Vyhodnocení platnosti hypotéz a závěr výzkumného šetření

Cílem výzkumné části této diplomové práce bylo zjistit, zda mají učitelé 1. stupně povědomí o regionu, v němž učí. Jestli učivo o regionu, v němž učí, pokládají za důležitou součást vyučování na prvním stupni a také jestli zařazují regionální prvky do své výuky. Po navrácení dotazníků bylo provedeno vyhodnocení a vytvoření tabulek a grafů pomocí programu Excel.

Z dotazníků, které mi učitelé a učitelky prvního stupně vybraných základních škol severní části regionu Malá Haná navrátili, vyplynulo následující. Hypotéza č. 1 „Učitelé mají dobré znalosti o regionu Malá Haná, v němž pracují.“ byla z velké části potvrzena, jelikož učitelé a učitelky dostatečně potvrdili znalosti regionu. Důkazem jsou položky č. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 a 14 z dotazníku. V položce číslo 5 jedenáct respondentů dokázalo znalost malohanáckých pohádek. V odpovědích na položku číslo 6 uvedlo dvacet jedna respondentů názvy publikací a autorů malohanáckých pověstí. Z položky č. 7 vyplývá také znalost malohanáckého kroje, a to v šestnácti případech. Položka č. 8 týkající se malohanáckého nářečí dokazuje, že malohanáckému nářečí rozumí, či ho aktivně užívá, dvacet dva respondentů. Ukázat region Malá Haná na mapě, což bylo obsahem položky č. 9, by zvládlo dvacet pět dotázaných, tedy 100 % respondentů. I obce, vymezující region Malá Haná, dokázalo v položce č. 10 vypsát dvacet čtyři respondentů. Vyjmenování významných památek regionu respondentům také nedělalo velký problém. V položce č. 14, která se týkala sběratelů lidových písní, pohádek, tanců, pověstí či přísloví, považují třináct odpovědí za důkaz průměrných znalostí v této oblasti.

Hypotéza č. 2: „Učitelé zařazují regionální prvky do výuky pouze tehdy, je - li to navrženo v učebnici“ byla vyvrácena, jelikož tuhle možnost v položce č. 13 zvolili pouze tři respondenti z dvaceti pěti možných.

Hypotéza č. 3: „Učitelé považují učivo o regionu, v němž žáci žijí, za důležitou součást vyučování na 1. stupni základních škol“ byla potvrzena, jelikož možnost „ano“ zvolilo v položce č. 15 všech dvacet pět respondentů.

Je jisté, že výsledky tohoto výzkumného šetření mají jen orientační hodnotu a nemůžeme z nich dělat obecně platné závěry, jelikož se výzkumu zúčastnilo pouze dvacet pět respondentů.

Závěr

Tato diplomová práce byla věnována problematice využívání regionálních folklorních prvků severní části regionu Malá Haná ve výuce na prvním stupni základních škol. Teoretická část diplomové práce byla zaměřena na výčet základních informací o regionu Malá Haná. První kapitola vymezovala základní pojmy, které byly následně užívány v textu. Druhá kapitola byla věnována základním informacím o regionu, charakteristice území, kde se Malá Haná nachází. Dále v druhé kapitole se diplomová práce věnovala lidovým zvykům a tradicím Malé Hané – popisu malohanáckého kroje, vypsání vybraných tradic a zvyků napříč rokem, stručnému seznámení s regionálními pohádkami a pověstmi, také lidovými písněmi, tanci a malohanáckým nářečím. Druhá kapitola se také zabývala vybranými památkami severní části regionu Malá Haná. Třetí kapitola představuje významné osobnosti regionu a jejich publikace, sbírky, články v časopisech. Teoretická část byla zakončena vypracováním regionálního projektu pro 1. – 5. ročník základní školy, kde mohou učitelé učící v regionu Malá Haná nacházet inspiraci pro svou výuku. Díky psaní teoretické části diplomové práce mi rukama prošlo velké množství knih týkajících se regionu Malá Haná, ke kterým bych se jinak ani nedostala, viz např. kniha *Ve znamení pera* od Františka Továřka, která je v jevičské knihovně k dispozici pouze k nahlédnutí, nelze půjčit. Studování literatury o regionu Malá Haná pro mě bylo obohacující, získané vědomosti jistě využiji při své budoucí učitelské praxi.

Ve výzkumné části bylo zjišťováno, zda mají učitelé 1. stupně povědomí o regionu, v němž učí, jestli učivo o regionu pokládají za důležitou součást vyučování na prvním stupni a také jestli zařazují regionální prvky do své výuky. Formou elektronických dotazníků byla získávána data od respondentů, jimiž byli učitelé a učitelky prvního stupně vybraných škol v severní části Malé Hané. Data z dotazníků byla zpracována do tabulek v programu Excel, poté zanesena do sloupcových grafů a následně vyhodnocena. Cílem výzkumné části bylo zjišťování pravdivosti tří hypotéz (učitelé mají dobré znalosti o regionu Malá Haná, v němž pracují, učitelé zařazují regionální prvky do výuky pouze tehdy, je - li to navrženo v učebnici, učitelé považují učivo o regionu, v němž žáci žijí, za důležitou součást vyučování na 1. stupni základních škol). Dvě ze tří hypotéz byly potvrzeny, jedna vyvrácena. Vzhledem k tomu, že se však jednalo pouze o velmi malý vzorek respondentů, nelze z výsledků vyvozovat obecný závěr.

Literatura a prameny

ABRAHÁMOVÁ A KOL. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996. Encyklopedie Diderot. ISBN 80-85841-31-2.

BARTOŠEK, Alois; JORDÁN, Robert. *Velkoopatovicko*. Regionální vlastivědná učebnice. Velké Opatovice: SHR Blansko, 1999.

BARTOŠ, František; JANÁČEK, Leoš. *Kytice z národních písní moravských, slovenských i českých*. 4. vydání. Praha: Státní hudební nakladatelství, 1953.

BLAŽEK, Štěpán; ORNER, Antonín. *Malíři v Jevíčku a v okolí*. Jevíčko, 2001.

BROUČEK, Stanislav; JEŘÁBEK, Richard. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1450-2.

BUDÍN, Zdeněk. *Vyprávění o Velkých Opatovicích*. Velké Opatovice: Městský úřad, 2002.

DOLINSKÝ, Antonín. *Hudební nauka II. Učebnice hudební nauky a intonace*. Praha: 1980.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Překlad Vladimír Jůva. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80 – 859-3179-6.

HERČÍKOVÁ, Zdeňka. *Využití regionálních prvků Boskovicka v hudebně výchovném procesu na ZŠ*. Blansko: Okresní pedagogické středisko v Blansku, 1980.

HUBÁČEK, Jaroslav; JANDOVÁ, Eva; SVOBODOVÁ, Eva. *Čeština pro učitele*. Opava: Optys, 1996.

JECH, Jaromír; JEŘÁBEK, Richard; SIROVÁTKA, Oldřich. *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Praha: Mladá Fronta, 2007.

JELÍNKOVÁ, Zdena. *Dětský folklor a práce v dětském folklorním kroužku*. Brno: Městské

kulturní středisko S. K. Neumanna, 1982.

JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidový tanec na Dražanské vrchovině a Malé Hané: Kořenec, Benešov, Protivanov*. Kořenec: Obecní úřad, 2001.

JELÍNKOVÁ, Zdena. *Lidové tance z Boskovicka*. Boskovice: ONV, 1952.

KALABUSOVÁ, Josefa. Ženský malohanácký kroj. In: *Malá Haná*, roč. 7., č. 3. Olomouc: Nakladatel Kramář a Procházka.

KLIMEŠOVÁ, Jarmila. *O tobě, živote*. Čítanka poezie pro malé i velké čtenáře s regionálními prvky našeho malohanáckého kraje. Velké Opatovice, 2013. ISBN 978–80–905363–6–4.

KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: SPN, 2005.

LANCINGER, Luboš; SVOBODA, Ladislav. Hrad Cimburk u Městečka Trnávky. In: *Průzkumy památek 1/1995*, ročník 2. Praha: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze.

LEŠČÁK, Milan; SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika: (o ľudovej slovesnosti)*. Bratislava: Smena, 1982.

LUŇÁČEK, Jiří. *Čítanka prvouky Velké Opatovice*. Venkov – můj domov aneb „Víš, kde žiješ: Boskovicko PLUS, o. s., Místní akční skupina Partnerství venkova, Místní akční skupina Sdružení pro Rozvoj Poličska o. s., 2012.

MACKERLE, Jaroslav. *Letopisy města Jevíčka*. Brno: Krajské nakladatelství v Brně, 1958.

MACKERLE, Jaroslav; TOVÁREK, František; VACOVÁ, Pavla. *Moravskotřebovský okres: Vlastivěda Jevíčska, Svitavska a Moravskotřebovska*. vyd. 1. Jevíčko: F. Kučera, 1946.

MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004.

MÜLLER, František. *Místní a pomístní jména Dražanské vrchoviny v dějinách a pověstech*.

Konicko, Bouzovsko, Plumlovsko, Dražansko a Vyškovsko. Provodov: Farní úřad ř.k. , 1976.
ISBN: 80 – 85948 -56 -7.

PEŠA, Zdeněk. *Čítanka vlastivědy Boskovicka*. Česko: s. n., 2012.

PEŠA, Zdeněk. *Pověsti a pohádky od Svitavy, od Svratky*. Česko: s. n., 2010.

PETRÁČKOVÁ A KOL. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995.

PLECH, František. *Jevíčko městská věž*. Město Jevíčko k výročí 500 let zvonu Maria.
Jevíčko: Město Jevíčko, 2009. ISBN: 978-80-257-2229-8.

PLECH, František. *Židé v Jevíčku*. In: *Jevíčský zpravodaj se zprávami z Biskupic, Chornic a Jaroměřic*. Únor. Jevíčko: Literární sdružení INICIÁLY a Historicko-vlastivědný kroužek Malá Haná, 1992.

POVOLNÝ, František. *O regionalismu*. Brno: Sborník KSS, 1968. Bratislava: Smena, 1982.
ISBN 73-107-82.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Boskovický zpěvníček*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1953.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Byly časy, byly – Lidové pověsti z Moravy*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1960.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Čarovné ovoce – Lidové pohádky z Moravy*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1982.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Lidové písně, pověsti a dětské hry z Boskovicka*. 1. vyd. V Brně: Etnologický ústav AV ČR, pracoviště v Brně, 2005, 167 s. ISBN 80-85010-30-5.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Písně z Hané*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1954.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Moravské národní pohádky a pověsti*. Praha: SNKLU - Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1983.

SCHUSTER, Michal. 300 roků jaroměřické Kalvárie. In: *Jevíčský zpravodaj se zprávami z Biskupic, Chornic a Jaroměřic*. Číslo 3, březen. Jevíčko: Literární sdružení INICIÁLY a Historicko-vlastivědný kroužek Malá Haná 2013.

SUCHOMEL, Jan. *Čtení o Jevíčku a Malé Hané*. Jevíčko: Ing. Jan Suchomel, 2007.

SVĚRÁK, František. *Boskovické nářečí*. Brno: Matice moravská, 1941.

ŠKAPÍKOVÁ, Věra. *Studynka róbená*. Veletucet lidových písniček z Blanenska, Boskovicka a Letovicka. Muzeum Blansko: 2007. ISBN 978-80-86951-00-3.

ŠPIČKOVÁ, Iveta; VAŠÍČKOVÁ, Zdena; PÍSKOVÁ, Ivana. *Vlastivědné vycházky po Malé Hané*. Moravská Třebová: Region Moravskotřebovska a Jevíčska, 2012.

ŠTRÉBL, Bedřich. *Malohanácké písně*. Blansko: OPS Blansko, 1978.

ŠTRÉBL, Bedřich. *V té naší dědině: kytička malohanáckých písní z Cetkovic*. Adamov u Brna: Závodní klub ROH Adamovských strojírů, 1964, 47 s. Vlastivědná knihnice časopisu Vlastivědné zprávy z Adamova a okolí.

TOVÁREK, František. *Větrný trojlístek: Zkazky a příběhy z Konicka*. Konice: MKS Konice, 1992.

TOVÁREK, František. *Ve znamení pera. Jevíčko a Malá Haná v literatuře*. Jevíčko: MNV v Jevíčku, 1958.

TOVÁREK, František. *Zašlými stezkami: Pověsti a zkazky z Malé Hané*. Jevíčko: Měst. NV, 1972.

TUTSCH, Emil. *Bylé - nebylé*. Velké Opatovice: HVK při záv. Klubu ROH MŠLZ, 1988.

VÁCLAVEK, František. *Malohanácké nářečí*. Moravská Třebová: Region

Moravskotřebovska a Jevíčska, 2012.

VACOVÁ, Pavla. *Lidový kroj Malé Hané s přilehlými horami*. Blansko: Okresní vlastivědné muzeum, 1970.

VACOVÁ, Pavla. *Plkačky z hor a Malé Hané: Pohádky a pověsti*. Boskovice: Okresní vlastivědné muzeum a vlastivědný kroužek DO, 1957.

VÁLKA, Miroslav. Malá Haná. Poznámky k vývoji a formování regionu. In: *Vlastivědné listy Boskovicka*. Číslo 4, prosinec 2009, ročník 17.

VÁLKA, Miroslav (ed.). *Lidová kultura a nářečí na Boskovicku*. Vyd. 1. Boskovice: Muzeum Boskovicka, 2009, 369 s., [40] s. barev. obr. příl. Vlastivěda Boskovska, sv. 2. ISBN 978-80-904089-1-3.

VAŠEK, Leoš. *Sklárny Moravia Úsobrno: 1827-1997 : 170 let : [historie, současnost, perspektivy]*. Úsobrno: Sklárny Moravia, 1997.

VRBKA, Josef. *Lidové povídky a pověsti z Malé Hané*. Velké Opatovice: historicko – vlastivědný kroužek při ZV ROH národního podniku Moravské Šamotové a lupkové závody, 1968.

VRBKA, Josef; KOUDELÁK, Josef; VACA, Josef. *Pověsti z kraje básníka F. S. Procházky*. Olomouc: Okresní osvětový sbor, 1940.

WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004. ISBN 80-239-3622-0.

ZLATÚŠ, Mira. *Naše staré pověsti, pohádky a zvyky*. Vyškov, 1929.

Diplomové a bakalářské práce

MACKŮ, Zdeňka. *Literatura regionu Malá Haná*. Olomouc, 2012. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Filozofická fakulta

KŘIVINKOVÁ, Barbora. *Hudební folklór na Malé Hané*. Brno, 2010. bakalářská práce (Bc.).

MASARYKOVA UNIVERZITA V BRNĚ. Filozofická fakulta.

PETŘÍČKOVÁ, Radka. *Historie a národopis Malé Hané*. Jihlava, 2013. bakalářská práce (Bc.). VYSOKÁ ŠKOLA POLYTECHNICKÁ JIHLAVA. Cestovní ruch.

PAČESOVÁ-HOLKOVÁ, Jaroslava. *Výslovnost na Jevíčsku*. Brno, 1953. diplomová práce (Mgr.). UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V BRNĚ. Filozofická fakulta

Internetové zdroje

Mikroregion Malá Haná. [online]. [cit. 2017-01-17]. Dostupné z:

<http://www.malahana.cz/mikroregion/>

Co znamená K+M+B. [online]. 4. 1. 2017 [cit. 2017 – 04 - 08]. Dostupné z:

<http://www.pastorace.cz/Clanky/CO-ZNAMENA-KMB-1.html>

Metodický list - pověst. *Žánr pověsti, pověst a její znaky*. [online]. [cit. 2017-02-25].

Dostupné z: <http://littera.uhk.cz/index.php/2012/04/16/metodicky-list-povest/>

Jan Lexman. Poutní místo Kalvárie Jaroměřice. *Dějiny a popis poutního místa Kalvárie v Jaroměřicích u Jevíčka*. [online]. 08.01.2014 [cit. 2017-01-26]. Dostupné z:

<http://www.kalvarie.websnadno.cz/Historie.html>

Martina Glenn. *Giovanni Santini*. [online]. 18. 3. 2009 [cit. 2017 – 03 - 04]. Dostupné z:

http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=359

Šárka Kuchtová. Česko – země neznámá. *V Jevíčku můžete vystoupat na městskou věž a dozvědět se vše o historii obce*. [online]. 14. 04. 2016 [cit. 2017-01-28]. Dostupné z:

http://www.rozhlas.cz/kraje/cesko/_zprava/v-jevicku-muzete-vystoupat-na-mestskou-vez-a-do-zvedet-se-vse-o-historii-obce--1603565

Historie města. *Městská věž*. [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z:

<http://www.jevicko.cz/index.php?id=1020&lang=cze>

Historie města. *Synagoga*. [online]. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z:

<http://www.jevicko.cz/index.php?id=1020&lang=cze>

Arboretum v Borotíně. [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z:

<http://www.obecborotin.cz/arboretum-borotin>

Moravské kartografické centrum. [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z:

<http://kc.velkeopatovice.cz/mkc/obecne/>

Velké Opatovice – Moravské Kartografické centrum (zámecké muzeum). [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z: <http://www.turistika.cz/mista/velke-opatovice-moravske-kartograficke-centrum-zamecke-muzeum>

Kostel Sv. Jiří, Velké Opatovice. [online]. [cit. 2017-01-30]. Dostupné z:

<http://www.regionboskovicko.cz/kostel-sv-jiri-velke-opatovice/os-1607>

Historie lázní. [online]. [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <http://ospraminek.webnode.cz/historie-lazni/>

Historie lázní. [online]. [cit. 2017-01-31]. Dostupné z: <http://laznevelkaroudka.mypage.cz/rubriky/lazne-velka-roudka/historie-lazni>

Pavel Pešta. *Oldřich Sirovátka.* [online]. 30. 11. 2006 [cit. 2017 – 03 - 13]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=432>

Zdeňka Herčíková. *Bedřich Štrébl, Cetkovice, o. Blansko.* [online]. [cit. 2017 – 03 - 13]. Dostupné z: <http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=9500>

Metodika lidového tance. *Zdenka Jelínková.* [online]. 14. 12. 2012 [cit. 03-17-2017]. Dostupné z: https://moodle.amu.cz/mod/page/view.php?id=2646#_Toc338611720

Michal Schuster. *Co (ne)víme o Doc. RNDr. Františku Soškovi, CSc.* [online]. 30. 10. 2016 [cit. 03-23-2017]. Dostupné z: <http://jaromerice.knihovna.cz/news/co-ne-vime-o-doc-rndr-frantisku-soskovi-csc/>

Seznam tabulek

Tabulka 1: návratnost dotazníků

Tabulka 2: Pohlaví respondentů

Tabulka 3: Délka praxe respondentů

Tabulka 4: Procento regionálního písňového repertoáru

Tabulka 5: Zařazení nácviku tanečního doprovodu

Tabulka 6: Uplatňování malohanácké pohádky

Tabulka 7: Uplatňování malohanácké pověsti

Tabulka 8: Malohanácký kroj

Tabulka 9: Malohanácké nářečí

Tabulka 10: Region Malá Haná na mapě

Tabulka 11: Obce regionu Malá Haná

Tabulka 12: Seznámení žáků s regionem Malá Haná

Tabulka 13: Zařazená regionálních prvků do výuky

Tabulka 14: Sběratelé regionu Malá Haná

Tabulka 15: Důležitost zařazená regionu do výuky

Seznam grafů

- Graf 1: návratnost dotazníků
- Graf 2: Pohlaví respondentů
- Graf 3: Délka praxe respondentů
- Graf 4: Procento regionálního písňového repertoáru
- Graf 5: Zařazení nácviku tanečního doprovodu
- Graf 6: Uplatňování malohanácké pohádky
- Graf 7: Uplatňování malohanácké pověsti
- Graf 8: Malohanácký kroj
- Graf 9: Malohanácké nářečí
- Graf 10: Region Malá Haná na mapě
- Graf 11: Obce regionu Malá Haná
- Graf 12: Seznámení žáků s regionem Malá Haná
- Graf 13: Zařazená regionálních prvků do výuky
- Graf 14: Sběratelé regionu Malá Haná
- Graf 15: Důležitost zařazení regionu do výuky

Obrázky

Obrázek č. 1 – Malohanácký kroj, dostupný z: <http://www.folklorstyl.cz/>

Obrázek č. 2 – Úvodnice, z publikace M. Války - Lidová kultura a nářečí na Boskovicku

Obrázek č. 3 – Žáci, pracující na ilustraci pohádky Světýlka

Obrázek č. 4 – Způsob dirigování dvoudobého taktu

Obrázek č. 5 – Způsob dirigování třídobého taktu

Obrázek č. 6 – Znak obce Velké Opatovice, dostupný z: <http://www.velkeopatovice.cz>

Anotace

Jméno a příjmení:	Romana Schichová
Katedra:	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Jaromír Synek, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Využití regionálních folklorních prvků severní části Malé Hané ve výuce na 1. stupni ZŠ
Název v angličtině:	Using the elements of regional folklore of the northern part of Mala Hana region for teaching 1st grade of primary school
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na využití regionálních folklorních prvků regionu Malá Haná ve výuce na prvním stupni základních škol. V teoretické části se věnuje charakteristice území regionu, zvykům a tradicím, lidové slovesnosti, významným památkám a osobnostem regionu. Také obsahuje regionální projekt Malá Haná – můj domov, můj region pro 1. – 5. třídu základní školy. Výzkumná část zkoumá problematiku povědomí učitelů o regionu Malá Haná a zařazování regionálních prvků do výuky.
Klíčová slova:	Region, folklor, regionální prvky, folklorní prvky, Malá Haná, projekt
Anotace v angličtině:	Diploma thesis focuses on application of regional folklore elements in teaching at elementary schools in the region Mala Hana, the Czech Republic. The theoretical part deals with the region Mala Haná itself, its territory, customs and traditions, folklore literature and verbal art as well as eminent sights and figures characteristic for the region itself. The theoretical part

	also includes the regional project called “Mala Hana – My Home, My Region, designated for 1. – 5. classes of primary schools. The empirical part examines teachers’ awareness of the region Mala Hana and inclusion of the regional folklore elements into teaching.
Klíčová slova v angličtině:	Region, folklore, folklore elements, regional elements, Mala Hana region, project
Přílohy vázané v práci:	4 přílohy
Rozsah práce:	123 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Pohádka Jaroměřice.....	I
Příloha č. 2 – Pověst Bílá paní na Cimburku.....	I
Příloha č. 3 – Pověst O vodní víle ve Velkých Opatovicích.....	II
Příloha č. 4 – Báseň Živý dech kraje.....	IV

Příloha č. 1 – Pohádka Jaroměřice

„Jaroměřickou Kalvárii znají snad po celé Moravě. Odevšad přicházívali sem na pouť. Když dávní naši předkové ještě byli pohany, také se tu scházivali, aby svým bůžkům se klaněli. A když později s učením Kristovým bůžky své opustili, strach z jejich pomsty je přece neopustil. Věřili ještě dlouho, že se z nich stali duchové zlí, čerti. A na kopečku nynější Kalvarii měli ti zlí duchové své sídlo „Čertův hrádek“. Prováděli tu své dábelké rejdy, strašili bojácný lid, naschvál ledacos mu vyváděli a ve zmore pod kopcem „Kadrmaně“ pro vyrazení i v kuželky hrávali. Stalo se jednou, že nějaký šelma soused z Jaroměřic, pro strach neměl uděláno, do zmore nasypat cosi hodně nekalého, aby čerty podráždil. Smíchy div nepraskl samou radostí, co že to čertům vyvedl. No, přišel domů, smích ho zašel. Takový pořádek neviděl jakživ. Babylon hotový! Koně v kravárně, krávy v konírně, kus dobytka hlavou sem, druhý tam, drůbež v jizbě, kohout na hrabičkách se džbány a talíři a na truhle v sousedově sváteční beranici kvočna i s kuřaty. Sám rarach do němé tváře vlezl. A na sýpce rámus. Obilí samo se přehazuje, jedno do druhého se míchá. Bůh pomoz! Kmotr lomí rukama a už běží. Do Kadrmany běží a co nasypal, vyhrabuje. Přijde domů, doma zase vše ve starém pořádku. Strhla – li se bouřka, do Kadrmany hrom byl nejvíce. Ale čerty nevypral. Postavili na kopci kříž a to pomohlo. Čerti pláchli. Zbožní baroni Šubiřové, páni na Jaroměřicích, postavili na začátku XVIII. století na kopci kostelíček podle vzoru jeruzalémského. Kopec dostal jméno Kalvárie a Kalvárie se stala místem poutnickým. Nádvoří před kostelíkem „Getsemanskou zahradou“, potok jaroměřický „Cedronem“. Jméno „Čertův hrádek“ zaniklo, avšak domkům pod Kalvárií dosud na Hradčanech se říká. Jenom zmola Kadrmana podržela své staré jméno dodnes.“¹⁹²

Příloha č. 2 – Pověst Bílá paní na Cimburku

„Na Cimburku žije bílá paní, která se ve dne zdržuje ve sklepení pod hradem. Vychází ven jen o půlnoci, projde bývalým nádvořím a prochází se pak po zdech zříceniny. Bývá oblečena do dlouhých bílých šatů, ruce má složené na prsou a vždy žalostně pláče. Je to bývalá hradní paní, která měla jediné dítě, roztomilou dcerušku. Opatrovala ji jako oko v hlavě, snášela jí vše, co si přála, kupovala pro ni lahůdky ze vzdálených míst a strojila ji do nejkrásnějších šatů. Ale děvčátko bylo bledé a stále churavělo. Hradní paní zvala na Cimburk slavné lékaře z Olomouce, z Brna i z Prahy, ba někteří přijeli až z daleké Itálie, ale

¹⁹² WORLOVÁ, Julie; MACKERLE, Jaroslav. *Pohádky z Jevíčka a okolí*. 2. vyd. Jevíčko: HVK, 2004. ISBN 80-239-3622-0, str. 53 – 54.

nikdo nemohl pomoci. Děti v městečku pod hradem byly červené a zdravé, ale hradní dcerka byla bledá jako sníh a slabostí nemohla chodit. Zkušený lékař z daleké Florencie se tomu divil: „Krajina je zde zdravá, lidé mají dostatek potravy, děti ve vesnici zdravím přímo kypí, jenom ta hradní slečinka je hubená a bledá. Plíce a srdíčko má v pořádku, co jí tedy chybí?“ Vrtěl nad tím hlavou a vyptával se: „Čím to děvče živíte? Co jí?“ Hradní paní odpovídala lékaři se slzami v očích: „Ach, vzácný pane, ona jí velice málo! Nechutná jí polévka, nechce se ani napít mléka a také chlebem pohrdá.“ – „A vy jí takovou neposlušnost trpíte? Pak se nedivím, že je taková bledá a slabá. Malé děti musí jíst všechno, co se jim předloží! Nebude – li jíst polévku, mléko, máslo a ovoce, zemře.“ Paní se dala do pláče a prosila dcerku, aby jedla všechno, co jedí jiné děti. Děvče vzdorně pohodilo hlavou a neposlechlo matku ani lékaře. Když lékař viděl, že jeho rady a napomínání se mýjejí účinkem, rozhněval se a odjel z hradu. Na Cimburku nastal smutek. Děvče jedlo jen mlisky a ostatní jídla odmítalo. Sláblo čím dál víc, až jednoho dne zemřelo. Paní plakala, volala celé dny a noci svoji dcerušku, která již byla pochována v hrobě u trnavského kostela a své matce se neozývala. Ubohá hradní paní žalem zešilela. Nevycházela z hradních síní a komnat, v noci však vyběhla ven a chodila po hradbách, kde hledala své dítě. Na Cimburku se vystřídalo mnoho majitelů. Hrad posléze zpustl, až konečně se stal pouhou zříceninou. Bílá hradní paní však stále obchází jeho zdi a hledá dcerku, která zde kdysi zemřela.¹⁹³

Příloha č. 3 – Pověst O vodní víle ve Velkých Opatovicích

„Král všech vod prý vládne vodní říši po celém světě. A protože je té vody tolik, že by starost o ni zmohla i tak mocného vladaře, nechává v různých částech světa vládnout nad moři, řekami a jezery své děti. Těch má jako ryba jiker. Stovky a tisíce vodních princů a princezen. Princeznám vodního vládce lidé začali říkat „vodní víly“. Že má voda v potocích, řekách a rybnících svůj původ v podzemí, snad tušíme všichni. Tam se vsakují deště i sníh. V různých místech pak pramení potůčky, sbíhají se do potoků a řek, aby pak jejich voda skončila v mořích, a to u krále všech vod. V některých místech našeho kraje je té vody v podzemí tolik, že vytváří podzemní jezera. A jedno takové podzemní jezero je prý i u Velkých Opatovic. Dokonce je tak veliké, že se o něj musí starat vodní víla, aby se nevylilo. Pobyt v podzemí však není příliš pohodlný ani pro vílu a ta naše bývala ráda na slunci. Aby lidé

---

¹⁹³ VRBKA, Josef. *Lidové povídky a pověsti z Malé Hané*. Velké Opatovice: historicko – vlastivědný kroužek při ZV ROH národního podniku Moravské Šamotové a lupkové závody, 1968, str. 37.

vodní víly neobtěžovali, dokáže se každá proměnit v rybu i vodního ptáka. Nejráději však na sebe berou podobu labutí. To jsou opravdoví královští ptáci. Těm nevadí, když je lidé sledují. A proměněným vilám také ne. Kdo by tušil, že labuť, kterou krmí, je víla, co si užívá nádherného dne. Jednoho dne se víla z podzemního jezera proměnila a jako labuť se snesla spolu s dalšími na jezírko u zámku ve Velkých Opatovicích, aby se tu vyhřívala na slunci. V parku býval klid, jen někdy se tu objevil zahradník nebo slečna ze zámku na procházce. A protože si víla klidu obzvlášť považovala, stalo se jezírko jejím oblíbeným místem odpočinku. Klid parkového zákoutí jednou narušil malý chlapec, vyhlášený uličník. Místo, aby pásł husy, přešel zed' a procházel se parkem. Tu kopl do květiny, tu převrhl lavičku. Když došel k jezírku a spatřil labuť, popadl kámen a hodil ho po nich. Hozený kámen zranil jednu labuť na křídle. To vedle plovoucí vílu rozzlobilo tak, že odlétla, skalní průrvou vstoupila do podzemí a rozhodla se kluka potrestat. Když chlapec došel domů, tvářil se, jako by celé odpoledne pilně pásł husy. Večer ulehl na peci a usnul. Probudil ho hukot zpěněné vody, co se drala prkny podlahy do světnice. Voda stoupala a stoupala. Vyděšení rodiče se brodili k chlapci, aby ho zachránili. Voda však všechny v místnosti uvěznila a za chvíli sahala rodičům, kteří drželi chlapce v náručí, až k bradě. Když víla viděla, a všichni tušíme, že to vodní dopuštění bylo jejím dílem, jak se oba rodiče snaží dítě zachránit, zželelo se jí jich. Voda naráz opadla, dveře se otevřely a do světnice vstoupila labuť, co se před zraky promáčených rodičů a chlapce změnila ve vodní vílu. Vysvětlila rodičům, cože to chlapec udělal. Ten se s pláčem omlouval a sliboval, že nic zlého labutím už nikdy neudělá, naopak, že se o ně bude starat. Víla přijala jeho slib a zavázala rodiče, aby všem Velkoopatovským vyřídili, že labuť v jezírku mají mít svůj klid, Pokud ho zajistí, ona pak zabrání, aby se někdy jezero z podzemí vylilo a zaplavilo město. Chlapec se vyučil zahradníkem a celá léta chodil krmít labuť k jezírku. Jen tu a tam pokukoval, jestli mezi nimi pozná vílu. Snad poznal, snad nepoznal. A poznáte vy, která labuť je vodní víla? ¹⁹⁴

---

¹⁹⁴ PEŠA, Zdeněk. *Pověsti a pohádky od Svitavy, od Svatky*. Česko: s. n., 2010, str. 96 – 99.

Příloha č. 4 – Báseň Živý dech kraje od Jarmily Klimešové

*„V zvlněné, úrodné Malé Hané
vyrostla s hradbami královského města
z hlíny a kamene
do opukového zdiva
stará městská věž v Jevíčku.
Po čase
rozhlédla se z výšky
do kraje zápasů a bojů,
slávy i hrobů
našich předků
gotická střecha.
Zvědavými střílnami pohlédla
do čtyř světových stran
nová renesanční bář.
Ve starém zdivu se v erbech pánů
Žalkovských
Zachovala paměť doby.*

*A to zvony!
Radostným, varovným
i žalostným bim – bam
odzváněly vzrušenými tóny
zhoubným požárům,
radnici, kostelům,
kosteličkům a mlýnům,
tkalcovným, četným pivovarům,
klášterům,
vrchnostenským dvorům,
vzácným řemeslům,
starým spolkům,
školám a jejich žákům,
studentům,*

*významným rodákům,
vzácným osobnostem
a všem.*

*Žel, jejich zvuky
utichaly ve válkách,
jimž padly za obět'.
Čas smutně odměřovaly
jen věžní hodiny.
Dubové konstrukce
pro čtyři zvony
přežily pána Ferdinanda Žalkovského,
faráře Tomáše Pinkavu,
purkmistra Matyše Dvořáka
i další strůjce
nových zvonů – zvěstovatelů.*

*Staré zvony odzvonily
zaniklým vesničkám,
město dobývajícím husitským bojovníkům,
válkám, které kraj poplenily,
padlým vojákům i zajatcům
zemřelým v blízkém špitále.
Ty nové
Zas padlým rodákům
v obou světových válkách,
umučeným Židům
a mnoha dalším obětem
našeho národa,
Rudoarmějcům,
jejich pohřebišťím
a památníkům...*

*Z obnovené věže
ted' měří z třetího patra
čas naší doby
elektrické hodiny.*

*Zvony na jevičské věži
znovu zvoní!
Zvoní, vyzvánějí
předkům pěti staletí,
jejich tradicím
lidovým písničkám a tancům,
zvoní současníkům,
zvoní rodnému kraji,
snad i tajně vyprávějí
o nesplněných touhách,
o osudových láskách,
vítězných i prohraných
bitvách srdci...
Zvony – duše našeho kraje!
Nad ním se pyšní a v slunci třpytí,
střecha sebevědomé věže.¹⁹⁵*

---

¹⁹⁵ KLIMEŠOVÁ, Jarmila. *O tobě, živote*. Čítanka poezie pro malé i velké čtenáře s regionálními prvky našeho malohanáckého kraje. Velké Opatovice, 2013. ISBN 978–80–905363–6–4, str. 122 – 123.